

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

Název projektu	NPO SU – Transformace formy a způsobu vzdělávání na Slezské univerzitě v Opavě
Registrační číslo projektu	NPO_SU_MSMT-16611/2022

Canisterapie v pedagogické praxi

Distanční studijní text

Šárka Honová

Opava 2024

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Obor: studijní programy s pedagogickým zaměřením
Klíčová slova: Canisterapie, canisterapeutický tým, legislativa, speciální pedagogika, speciálně pedagogické intervence, prevence úrazů a traumat, profesní etika, terapie, zooterapie.

Anotace: Distanční studijní text uvádí studenty do problematiky speciálně pedagogické terapie a edukace za asistence zvířat, v české odborné literatuře uváděné jako zooterapie. Konkrétně se studijní text zaměřuje na nejčastější formu zooterapie tzv. canisterapii.

Úvodní část studijní opory zasazuje české vnímání canisterapie jako techniku speciálně pedagogické rehabilitace do širšího teoretického rámce pedagogiky. V dalších kapitolách jsou nastíněny multioborové přesahy, rozdíly mezi odbornými přístupy v zahraničí a České republice ve vztahu k profesionalitě této formy intervence.

Cílem studijní opory je zdůraznit možnosti a specifika asistence psa při výuce nebo speciálně pedagogické rehabilitaci, ale i význam pedagogické evaluace kvality, prevence traumat a úrazů žáků, překážek v práci učitelů, včetně přesahů na aktuální legislativu.

Součástí studijního opory jsou, na základě reálných příkladů z pedagogické praxe, zadání úkolů k zamyšlení. V závěru kapitol jsou otázky, které slouží k autoevaluaci studentova pokroku při studiu. Pro rozšíření znalostí studentů slouží také odkazy na zahraniční aktuální prameny vhodné pro řízené samostudium.

Autor: **Mgr. Šárka Honová, Ph.D.**

Obsah

ÚVODEM.....	4
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY.....	5
1 TEORETICKÝ VHLED DO PROBLEMATIKY.....	6
1.1 Pedagogický rámec tématu.....	7
1.2 „Alternativa“ jako diskutovaný i inspirující fenomén tématu.....	10
1.3 Teoretická východiska souvisejících oborů	13
1.4 Souvislosti s humanistickou pedagogikou	16
1.5 Edukační význam zooterapie a její místo v systému pomáhajících profesí.....	18
1.6 Současné trendy v kvalitě a rozvoji kompetencí CT týmů.....	25
2 LEGISLATIVNÍ PŘESAHY, ETIKA, WELFARE.....	37
2.1 Zahraniční legislativa omezující canisterapii	38
2.2 Canisterapie a legislativa v české školní praxi.....	39
2.3 Srovnání českého a zahraničního přístupu k legislativě.....	45
2.4 Welfare a etické limity edukace za přítomnosti psa.....	48
3 PEDAGOGICKÁ INTERVENCE ZA PŘÍTOMNOSTI PSA	62
3.1 Význam cíle, podmínek, řízení intervence a evaluace	65
3.2 Canisterapie a edukace ve světě	71
3.3 Canisterapie v České republice	86
3.4 Příklady z české školní praxe s komentářem	92
LITERATURA	107
SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY	112
PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON.....	114

ÚVODEM

Studijní text směřuje k vyjasnění tématu, které je mezi laickou veřejností i odborníky v české pedagogické praxi velmi populární. Avšak bez závazně nastavených standardů kvality a odborných kompetencí pedagogů i členů zooterapeutických týmů dochází často k záměně odborné a cílené speciálně pedagogické intervence za přítomnosti zvířat s neřízenou laickou návštěvní činností. Navíc bez ohledu na reálná související rizika pro všechny přítomné.

V české pedagogické literatuře je zooterapie obecně, a canisterapie zvláště, okrajově zmiňována jen v souvislosti se speciálně pedagogickou rehabilitací, a to bez teoretických přesahů k dalším příbuzným pedagogickým oborům a jejich didaktikám, ale i bez souvislostí s aktuální školskou legislativou.

Toto téma tak zůstává v České republice (ČR) na okraji pozornosti odborníků nejen z pohledu efektivity edukace, ale i v souvislosti s nejasnou pojmovou etikou nebo bezpečnostními riziky při zahrnutí tohoto typu intervence do edukačního či rehabilitačního procesu v pedagogické praxi.

Cílem studijní opory je teoretická i praktická deskripce tématu zooterapie s užším zaměřením na canisterapii v prostředí škol a školských zařízení v České republice, srovnání se zahraniční praxí a následná diskuse souvislostí – organizace procesu, kvality, přínosů a rizik, která se k možným aktivitám a edukaci žáků v přítomnosti psů pojí.

Studijní opora je určena studentům speciální pedagogiky, pedagogům v praxi i zájemcům z řad dalších pomáhajících profesí.

K minimálním požadavkům pro pochopení textu patří základní vhléd do společenskovedních disciplín, obecné pedagogiky, didaktiky, speciální pedagogiky, pedagogických kompetencí a znalost základních pedagogických dokumentů, včetně aktuální školské legislativy.

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Předkládaná studijní opora se zabývá aktuálním stavem poznání v jedné z částí zooterapie, která je mezi českou odbornou i laickou veřejností nazývána specificky českým pojmem „canisterapií“.

Snahou studijní opory je vymezit teoretický rámec ve vztahu k obecné i speciální pedagogice, vymezením klíčových oblastí této formy pedagogické intervence, která odpovídá odbornému pojetí přípravy budoucího pedagogického pracovníka.

Budeme se opírat o aktuální zahraniční výzkumné poznatky, které vztáhneme ke kompetencím určeným pro absolventy učitelství v České republice. Význam tohoto odborného multidisciplinárního pojetí se projeví v těch částech studijní opory, kde naznačíme významné a přitom opomíjené přesahy zooterapie v pedagogické praxi.

Obsah studijního textu je tvořen základním rámcem tří kapitol, členěných dále rozšiřujícími podkapitolami. Ty jsou doplněny názornými fotografiemi z praxe a grafikou ve vztahu k teorii.

První kapitola uvádí studenta do problematiky perspektivou pedagogické teorie. Přináší pedagogický náhled na předmět zájmu i důležitou terminologii, kterou je třeba dát do souvislostí s edukací a terapií za přítomnosti zvířat.

Druhá kapitola je věnována legislativě. Konkrétně konfrontaci odlišného důrazu na dodržení legislativních zásad při edukaci za přítomnosti psů v zahraničí a v České republice. Nečastější porušování školské legislativy budeme demonstrovat na příkladech z praxe.

Třetí kapitola je zaměřena na kvalitu canisterapie v pedagogické praxi. Po jejím prostudování by měl být jasný rozdíl mezi laickou návštěvní činností a odbornou canisterapií v pedagogické a speciálně pedagogické praxi. Prostředkem pro ujasnění dosavadního mylného chápání canisterapie v České republice, jako občasné přítomnosti psa s laickým doprovodem, nám bude podtržení významu plánu, cíle, prostředků, řízení a evaluace každé z pedagogických intervencí za přítomnosti psa ve školním prostředí. Tedy edukace nebo terapie za přítomnosti psa na takové úrovni, která je v okolních zemích už řadu let naprosto základním standardem.

1 TEORETICKÝ VHLED DO PROBLEMATIKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola se zaměřuje na pedagogický rámec a teoretická východiska edukační reality s ohledem na zapojení zvířat, především psů, do vzdělávacího procesu.

S ohledem na hlubší pochopení provázanosti multidisciplinární intervence v souvislosti s pedagogickou praxí jsou představeny koncepty Jana Průchy, definující edukační procesy, edukační prostředí a edukační konstrukty. Text reflektuje vývoj v českém školství a zkoumá změny ve způsobech výuky, včetně hybridního vzdělávání. Zabývá se také alternativní pedagogikou, jejími historickými kořeny a rozdíly oproti tradiční formě výuky v přímé souvislosti k přítomnosti psa ve výuce.

Dále jsou popsány teoretické základy zooterapií, včetně canisterapie v kontextu pomáhajících profesí v ČR a v zahraničí.

CÍLE KAPITOLY

Student po samostudiu 1. kapitoly studijní opory bude disponovat následujícími teoretickými poznatky:

- Student se orientuje v základech edukační reality a jejích hlavních teoretických kategoriích podle Jana Průchy.
 - Student si zapamatuje významné mezníky a osobnosti spojené s alternativní pedagogikou, jako je Karel Rýdl.
 - Student je schopen svými slovy definovat základní pojmy jako edukační procesy, prostředí a konstrukty.
 - Student dokáže vymezit předmět a funkce alternativní pedagogiky ve vztahu k tradičnímu vzdělávání.
 - Student porozumí mezioborovým teoretickým souvislostem a identifikuje jejich praktické aplikace v pomáhajících profesích.
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Alternativní pedagogika, canisterapie, canisterapeutický tým, dogoterapie, edukační realita, edukační prostředí, edukační procesy, intervence za přítomnosti psa, humanistická pedagogika, kynopedagogika, pedagogická realita, učební atmosféra, učební klima, zooterapie.

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

Rychlé přečtení (povrchní porozumění): 2–3 hodiny

Pro základní seznámení se s obsahem, hlavními tématy a klíčovými koncepty.

Důkladné čtení (střední porozumění): 5–7 hodin

Čtení s podrobným zaměřením na definice, citace a hlavní myšlenky.

Hluboké studium (kritická analýza): 10–15 hodin

Včetně poznámkování, identifikace klíčových bodů, kontextu, citací.

1.1 Pedagogický rámec tématu

Při stanovení pedagogického rámce předkládané studijní opory je třeba se vyrovnat nejen s termíny zooterapie, canisterapie a edukační (pedagogické) reality.

Hlavní probírané téma proto musíme v rámci pedagogické teorie rozšířit o základy pedagogické vědy pro lepší pochopení vztahu tématu s pedagogickou realitou. Jan Průcha se s pedagogickou realitou i s dalšími souvisejícími pojmy vypořádává v Pedagogické encyklopedii¹.

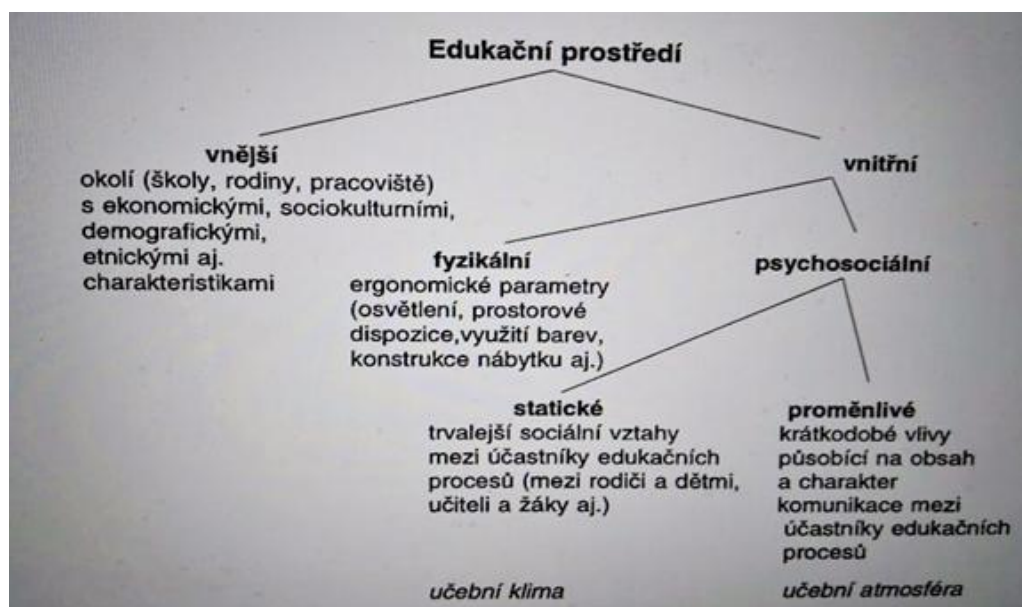
¹ J. Průcha, *Pedagogická encyklopedie*. Portál, Praha 2009.

DEFINICE

„Pedagogická realita je každá taková skutečnost (prostředí, situace, proces aj.), objektivně se vyskytující v lidské společnosti, v níž probíhají nějaké edukační procesy nebo jsou vyvíjeny, resp. fungují nějaké edukační konstrukty.“ (Průcha, 2009)

V obsáhlé publikaci *Moderní pedagogika*² je čtenářům k dispozici názorný model objasňující souvislosti mezi Průchou uváděnými pojmy.

Obrázek 1: Edukační prostředí v pojetí moderní pedagogiky. Zdroj: J. Průcha (2009) *Moderní pedagogika*, s. 64.

V souvislosti s výše citovanou Průchovou definicí se nabízí otázka, jak vypadá aktuální edukační realita současné české pedagogiky v rovině teoretické, ale i v rovině praktické?

V době korespondující se vznikem předkládané studijní opory je praktická edukační realita poznamenána častými globálními společenskými změnami, oborovými změnami ve vztahu ke kurikulární reformě, nástupem takzvaných silných ročníků žáků do procesu vzdělávání i stálým nedostatkem financí, či kompetentních pedagogů.

² J. Průcha, *Moderní pedagogika*. Portál, Praha 2009.

Tato nestabilní situace se promítá do všech tří Průchou popsaných teoretických kategorií, stejně jako se do ní promítá v rámci našeho výzkumu přítomnost psa v procesu vzdělávání.

Chápe-li Průcha „**edukační procesy**“, jako činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně edukanta, jemuž je „exponován“ edukátorem přímo nebo zprostředkovaně určitý druh informace, pak můžeme konstatovat, že v současné edukační realitě došlo ke změnám způsobů zprostředkování těchto informací. Po světové pandemii Covid-19 se stala běžnou vzdálená i hybridní forma výuky, stále více žáků a pedagogů pracuje s umělou inteligencí a stále více škol experimentuje i s aktivizačními přínosy edukace za přítomnosti zvířat ve školách.

Takto změněná edukační realita se promítá také do dalšího Průchova pojmu tzv. „**edukačního prostředí**“.

Podle něj edukační prostředí vytváří elementy, jako je osvětlení, barva, zvuk, prostor, nábytek, a které charakterizují místo, v němž se má žák učit.

V souvislosti s tématem studijní opory je přítomnost psa a psovoda – canisterapeutického týmu (CT) součástí vnitřního edukačního prostředí, které se kurikulární dokumenty snaží zlepšit aktivitami v souvislosti se školním wellbingem. Školní klima, včetně osobního wellbingu žáků a pedagogů, bude pravděpodobně nějakým způsobem ovlivňovat i přítomnost psa a jeho doprovodu.

Obdobné změny lze sledovat i ve vnějším edukačním prostředí, mezi které Průcha řadí okolí se všemi jeho ekonomickými, sociokulturními, demografickými, etnickými charakteristikami. Zmínit můžeme rozdílné zázemí žáka (edukanta) pro učení na sociální ubytovně nebo v příjemném domově fungující rodiny. Význam má aktuálně diskutovaný horšící se psychosociální stav žáků v souvislosti se stresem, z ekonomické i emoční situací v edukantově (žakově) rodině, ale i v širší sociální skupině, nebo rodné zemi. Vztáhne-li to opět ke canisterapii, je třeba pamatovat na odlišnosti vztahu ke psům a dalším zvířatům v rovině rozdílnosti kultur a náboženství.

V souvislosti s globální mimořádnou situací lze, s jistou dávkou opatrnosti, konstatovat, že určité posuny můžeme zaznamenat také na úrovni, kterou Průcha nazývá „**edukační konstrukty**“.

Podle něj tato úroveň zahrnuje veškeré teorie, modely a plány, které nějakým způsobem ovlivňují reálné edukační procesy. Příkladem edukačních konstruktů, které v průběhu tvorby námi předkládané práce doznaly aktuálních změn, jsou například školní vysvědčení, v současnosti (2024) revidované kurikulární dokumenty, ale i rozvoj informačních technologií ve výuce.³

³ Na oficiálním webu MŠMT ČR jsou k dispozici všechna doporučení, vztahující se například ke změně klasifikace (preferenze slovního hodnocení), metodiky pro školní vysvědčení a jeho uznávání v souvislosti s

Oficiálně platné podobě edukačních konstruktů české pedagogiky, včetně kurikulárních dokumentů i jeho aktuálních změn se budeme obsáhleji věnovat i v dalších kapitolách a podkapitolách.

Nejprve je však potřeba hlouběji pojmenovat teoretický základ, z něhož vycházíme a zamyslet se nad disciplínami pedagogiky, které by mohly souviset s řešeným tématem.

Účast psů v procesu vzdělávání nahlédneme perspektivou alternativní pedagogiky, speciální pedagogiky, ale s ohledem na českou pedagogickou realitu se nevyhneme ani některým aspektům tradiční pedagogiky a didaktiky.

1.2 „Alternativa“ jako diskutovaný i inspirující fenomén tématu

V souladu s texty už citovaných Jana Průchy a s přihlédnutím k významu publikací Karla Rýdla⁴ byla v českém pedagogickém prostředí „znovuobjevena“ alternativní pedagogika, počátkem 90. let.

Dle Rýdla se rázem stala fenoménem vzbuzujícím vášně mezi teoretiky pedagogické vědy i praktiky ve školách.

Jak uvádí Rýdl, fenomén alternativní pedagogiky byl předmětem diskusí dvou extrémně vůči sobě argumentujících hnutí. Podle něj jedno až nekriticky prosazovalo alternativní pedagogiku jako lék na všechny potíže tehdejšího českého školství. V opozici pak byli pedagogové z praxe i pedagogičtí teoretici, kteří alternativní pedagogiku odmítali, jako neseriózní, nevědeckou a všeobecně škodlivou.

Rýdl oceňuje, že rozumný nadhled lidí, znalých problematiky, s trpělivou argumentací překonal úřední překážky a umožnil vznik prvních alternativních škol. Poznává však, že se tak mnohdy stalo ne na základě jasné znalosti ze strany úředníků, ale na základě jejich strachu, aby nebyli označeni za podporovatele starých pořádků.

Koncem 90. let byla, podle Rýdla, postupně vyjasněna terminologie alternativní pedagogiky, její limity a možnosti vlivu na celkovou vzdělávací politiku v zemi (tehdejší tzv. Bílá kniha 2001, v současnosti **Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+**). Citovaný autor⁵ připomíná, že značnou roli v tomto procesu sehrály mezinárodní vědecké konference, organizované Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1991 až 1998, jejichž sborníky obsahují dodnes velmi cenné poznatky o dobových představách a vizích spojených s alternativními pedagogickými proudy.

přijímacím řízením na střední školy, doporučení omezující obsah učiva i metodiky pro změny v souvislosti s maturitní zkouškou i návrhy změn rámcových vzdělávacích plánů, které se stanou závaznými od roku 2026.

⁴ K. Rýdl, *Alternativy ve vzdělávacím procesu v České republice – historie a současnost*, [online] 2016 Univerzita Pardubice, Dostupné z: <https://dk.upce.cz> cit. [1.10.2024].

⁵ K. Rýdl, *Alternativy ve vzdělávacím procesu v České republice – historie a současnost*, [online] 2016 Univerzita Pardubice, Dostupné z: <https://dk.upce.cz> cit. [1.10.2024].

Zapomenout nelze ani na odborníky ze spolku Přátel angažovaného učení (PAU), jak o nich píše Ondřej Hausenblas, kteří mají obrovský vliv na propagaci a rozvoji inovativního učení v ČR.⁶

Počáteční nedůvěru veřejnosti vůči nově vzniklým alternativním školám překonaly výsledky. Rýdl připomíná, že nerepresivní přístupy k dětem jsou z pedagogického, výchovného i vzdělávacího hlediska efektivnější a viditelně úspěšné. Což je patrné jak z kontrolních šetření České školní inspekce, stejně jako srovnávacími testy nebo autoevaluací vzdělávacích programů.⁷

Rovněž Rýdl ve shodě s Janem Průchou⁸, Josefem Maňákem a Vlastimilem Švecem uvádí, že i školy tzv. hlavního proudu (tradiční) přebírají v souladu platnými kurikulárními dokumenty řadu organizačních a didaktických prvků, které pocházejí z portfolia postupů tzv. alternativních škol.

Jedná se, podle něj, především o samostatnou práci žáků, projektování, problémové učení, tematizace učiva, postupné odstraňování strnulé organizace dne uvnitř škol, změnu komunikace mezi učiteli a žáky a podobně.

Do alternativních didaktických prvků, jak vyplývá z výše uvedených citací Karla Rýdla, by z našeho pohledu bylo možné, s jistou dávkou opatrnosti, zařadit i přítomnost psa v procesu školního vzdělávání.

Vřazení živého tvora a jeho doprovodu do výuky s sebou pochopitelně nese řadu organizačních potíží, ale i otazníky didaktické.

Kde by mohly nastat potíže, při uplatňování inovativní formy výchovy a vzdělávání za přítomnosti psa nebo jiných zvířat je možné předpokládat při pohledu na přehlednou tabulku základních rozdílů mezi tzv. tradičním a alternativním způsobem výchovy a vzdělávání v České republice, které zpracoval právě K. Rýdl⁹, a kterou uvádíme na následující straně.

⁶ O. Hausenblas, *Místo a úloha PAU v inovaci školství*. PEDAGOGIKA roč. XLVIII, 1998 str. 351–360

⁷ J. Průcha, *Pedagogická evaluace hodnocení vzdělávacích program procesů a výsledků*, MU.1996

⁸ J. Maňák, V. Švec, *Výukové metody*. Brno: Paido,2003

⁹ K. Rýdl, *Alternativy ve vzdělávacím procesu v České republice – historie a současnost*, [online] 2016 Univerzita Pardubice, Dostupné z: [Dostupné z: https://dk.upce.cz](https://dk.upce.cz) cit. [1.10.2024].

Tradiční forma

Organizačně správní oblast:

Dobré vyučování je identické s dobrým učitelem.

- Přísné oddělení vyučovacích předmětů dle jednotného učebního plánu.
- Učitelé jsou úředníky státní správy.
- Školní inspekce je reprezentantem státní moci.
- Ředitel školy musí respektovat jednotné centrální předpisy.
- Školy jsou si organizačně velmi podobné.
- Volba školy je umožněna jen omezeně v rámci regionu nebo vůbec ne.
- Uplatňování přísné selekce na základě výkonových intelektuálních kritérií.

Didaktická a metodická oblast:

- Výuka probíhá podle pevného rozvrhu hodin a jednotné organizace dne.
- Učitel má monopol na pravdu, kterou předává žákům.
- Žák plní uložené úkoly dle zadání.
- Důraz na pamětné učení a vnější motivaci k němu.
- Důraz na selektivní výkonovou soustředěnost.
- Vzdělávání je omezeno prostorem třídy (výjimečně školy).
- Menší důraz je kladen na tvořivost a iniciativnost učitelů i žáků.

Alternativní forma

Organizačně správní oblast:

Dobré vyučování je ovlivněno také dobrým učitelem.

- Možnosti integrace vhodných témat a předmětů dle potřeb žáků.
- Učitelé jsou ve služebním poměru vůči vedení školy.
- Školní inspekce disponuje autonomií v rámci konečné odpovědnosti vůči zřizovateli školy.
- Vedení školy vychází z pracovního plánu školy postaveného v rámci obecně platných směrnic.
- Školy jsou vzhledem k individuálním vzdělávacím programům s různými profílacemi základem pluralitního systému nabídky.
- Existuje svobodná volba školy na základě nabídky jednotlivých škol.
- Selekcce není uplatňována výkonově, ale pokud je to nutné, zahrnuje všechny složky lidské osobnosti

Didaktická a metodická oblast:

- Rozvrh a organizace dne vychází ze zájmů dětí a flexibility jejich potřeb.
- Učitel je v roli poradce, hledajícího partnera a staršího (zkušenějšího) kamaráda.
- Žák sám rozhoduje o pořadí a rozsahu zadaných úkolů.
- Důraz na objevování věcí a vnitřní motivaci.
- Důraz na spolupráci ve skupinách.
- Vzdělávání jsou otevřeny i prostory mimo třídu a školu.
- Důraz na rozvoj tvořivosti

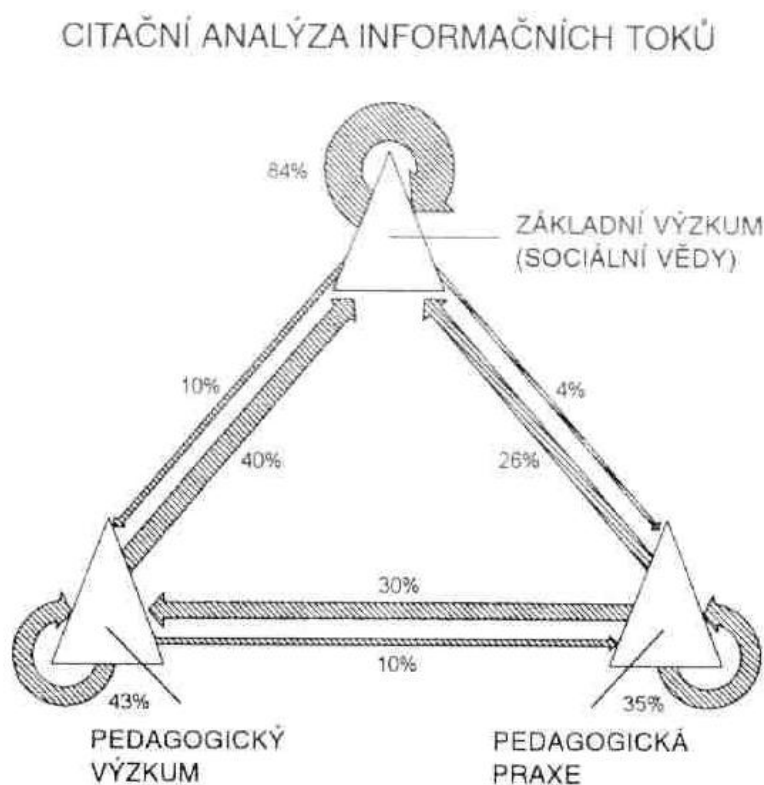
Tabulka 1: Základní rozdíly mezi tzv. tradičním a alternativním způsobem výchovy a vzdělávání v České republice. Zdroj: K. Rýdl.: *Alternativy ve vzdělávacím procesu v České republice – historie a současnost, Univerzita Pardubice 2016, s. 3*

1.3 Teoretická východiska souvisejících oborů

Při teoretickém ukotvení pedagogické intervence **za přítomnosti zvířat (zooterapie)**, konkrétně **psů (canisterapie)**, musíme opět zdůraznit skutečnost, že nahlíženo pedagogickou odbornou perspektivou se v České republice stále jedná o vědecky neukotvenou a intuitivně realizovanou praxi návštěv laických canisterapeutických týmů ve školách a školských zařízeních.

K rozhodnutí, přistoupit eklekticky k práci s teoretickými východisky vybízí graf, který Jan Průcha uváděl jako příklad práce amerických kolegů s výzkumy různých oborů pro další teoretické obohacení vědecké pedagogiky.

Tito výzkumníci, podle Průchy prezentovali názor, že pro objasňování jevů v pedagogice mají velký vliv výzkumy z jiných např. sociálních věd.¹⁰

Obrázek 2: Citační analýza informačních toků. Zdroj: Turner a Kiesler in Průcha, 1996, s. 147

¹⁰ J. Průcha: *Pedagogická evaluace. Hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků*. MU, Brno 1996.

Podíváme-li se na možnosti teoretických publikací, ze kterých lze čerpat, v souvislosti s pomáhajícími profesemi, poskytne nám zázemí, mimo jiné, obor sociální pedagogika.

S tématem canisterapie rovněž velmi úzce souvisí speciální pedagogika s didaktikou a s jistou dávkou opatrnosti by metodologické a teoretické zázemí pro přítomnost psa ve výuce bylo možné přirovnat k budování teoretických základů stále poměrně nové pedagogické disciplíny, kterou je zážitková pedagogika.¹¹

Její principy se pokusili shrnout Lenka Chytilová a Radek Hanuš v publikaci *Zážitkové pedagogické učení*.¹² Především Radek Hanuš se dlouhodobě zabývá vývojem českého konceptu zážitkové pedagogiky a její pozicí v systému pedagogických věd. Lenka Chytilová obohacuje, mimo jiné, také Hanušovy teorie poznatky, které získala při zahraničních studijních pobytech. Ve výše citované publikaci oba autoři přibližují zahraniční koncepte zážitkové pedagogiky. Věnují se hlavně příkladům z evropských zemí a USA. Přínosem je pak srovnání těchto přístupů s českými zkušenostmi a vyvíjejícími se směry.

Autoři připomínají, že česká zážitková pedagogika zdůrazňuje především **slova prožitek, zážitek, zkušenost**; ta jsou vyvolávána v procesu dramaturgie, tedy v **cílení plánovaných a uváděných situací**, kde se nejčastěji jako prostředek používají různé podoby fenoménu hry.

Tento proces je pak po celou dobu svého průběhu evaluován a zpracováván se snahou dosáhnout co největšího rozvojového potenciálu. Tímto postupem je česká zážitková pedagogika jedinečná a originální. **Zde, bychom mohli vysledovat jisté podobnosti s pedagogickou intervencí za přítomnosti psa**, ale při srovnání praktických postupů vidíme, že zážitková pedagogika byla rozvinuta v jednorázových projektech, se značnou intenzitou programu a intervencí do struktury osobnosti.

Cílem tohoto pojetí byl vždy rozvoj jedince, rozvoj jeho osobnosti v nejrůznějších dimenzích a aspektech. Více než na vědomosti a dovednosti se orientoval tento postup na osobnost. **A to je dosud největší nesourodost – současné canisterapeutické týmy nejsou ve většině případů na tak vysoké odborné úrovni, aby byla profesně obhájitelná jejich účast na intervencích do struktury osobnosti řáka (klienta).** Mimo to cílem pedagogické intervence za přítomnosti psa je aktivizace žáků a následná edukace, nikoliv psychoterapie. Ve speciální pedagogice pak mohou být cílem mimo edukace, tělesná i smyslová rehabilitace a jen částečná psychoterapie ve smyslu relaxačním. To nás opět vrací zpět k nedostatku teoretických východisek pro edukaci za přítomnosti psa.

¹¹ Společným přístupům i vzájemným odlišnostem se budeme věnovat v dalších kapitolách, kdy se pokusíme zdůvodnit, proč edukaci za přítomnosti psa nepovažujeme za součást zážitkové pedagogiky.

¹² R. Hanuš, L. Chytilová, *Zážitkové pedagogické učení*. Vydání 1., Grada 2009.

A tak zatímco zážitková pedagogika se postupně proměňuje ve svébytnou, byť dosud okrajovou pedagogickou disciplínu, výchova a vzdělávání s účastí zvířat tyto ambice v České republice místy sice má, ale k jejich naplnění se vydala dosti chaoticky.¹³

Hlavní příčiny mohou být například v administrativních bariérách na MŠMT, které v canisterapii zatím nevidí pedagogický potenciál, nedostatek pedagogicky vzdělaných psovodů, pedagogů nemajících vztah ke kynologii a hlubší znalosti z etiologie psa, teprve se rodící teorie a nedostatek systematických, pedagogicky zaměřených výzkumů, a tím i o odborných možnostech málo informovaných praktiků. Těm by možná v pedagogické rovině částečně pomohla publikace slovenského autora Juraje „Šimuraje“ Šimkoviče s názvem *Naivná pedagogika z praxe*.¹⁴

K teoretickému ukotvení v pedagogickém výzkumu v souvislosti s canisterapií máme dosud k dispozici hlavně práce, jejichž autorkami jsou Lydie Agsten¹⁵ a Andrea Beetz,¹⁶ které se tématu edukačního a psychologického významu „školního psa“ v německy mluvících zemích výzkumně věnují přibližně v posledních dvaceti letech. Obě rozebírají příznivý vliv interakce dítěte a psa na psychiku dítěte.

Podobně se o příznivém vlivu psa (zvířete) na psychiku dítěte zmiňuje také Zdeněk Matějček.¹⁷

Tyto zdroje však nestačí. Proto je třeba eklekticky využít také poznatky humanisticky orientované pedagogiky v jejím alternativním přístupu k individualitě žáka, uplatnění konstruktivistického paradigmatu v aktivizačních didaktických metodách a respektovat i přesahy do oblastí sociální, zážitkové a speciální pedagogiky. V této souvislosti si jsme vědomi, že v české i zahraniční literatuře je canisterapie (zooterapie) zmiňována jako „pomocná technika metody terapie“, jak uvádí například Oldřich Müller a kol.¹⁸, tento názor podrobíme diskusi a argumentaci v dalších částech studijní opory.

Pedagogická myšlenka zprostředkovat dětem poznatky a zkušenosti za přítomnosti psa je, dle našeho názoru, v širším pojetí rámována díly autorů, kteří se se změnou pedagogického paradigmatu pohybují v oblasti **psychodidaktického konstruktivismu**, otevírajícího prostor pro využívání spektra aktivizačních didaktických metod. Ty v publikaci *Výukové metody v pedagogice* přehledně předkládá Lucie Zormanová.¹⁹

¹³ Jistou podobnost s využitím hry pro rozvoj dítěte lze vysledovat v americkém konceptu herní terapie za přítomnosti psa (AAPT), ale propojení obou konceptů do celistvého teoretického základu brání více faktorů, které postupně rozebereme.

¹⁴ J.Šimkovič, *Naivná pedagogika z praxe*. Vydal Juraj Šimkovič, 2018.

¹⁵ L. Agsten, *Hundegestützte Pädagogik in der Schule. Hunde in die Schulen - und alles wird gut!? Multifaktorielles Wirkmodell der Hundegestützten Pädagogik in der Schule*. Books on Demand, Norderstedt 2009.

¹⁶ A. Beetz, K. Kotrschal, D. Kölbl-Tschulik, (2013): *Der Einsatz von Hunden in der Schule: aktuelle Praxis, wissenschaftlicher Hintergrund und Rahmenbedingungen*. [in:] *Erziehung & Unterricht*, s. 160–167

¹⁷ Z. Matějček, *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. vydání. Jinočany 2001.

¹⁸ O. Müller a kol, *Terapie ve speciální pedagogice*. 2. vydání. Grada, Praha 2014.

¹⁹ L. Zormanová, *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*, Vyd. 1., Grada, Praha 2012.

Podle Švece a Maňáka je konstruktivistické pojetí výuky spojeno například s komplexními a aktivizujícími výukovými metodami, jako je dialog, diskuse, problémová metoda, brainstorming, didaktické hry, inscenační a situační metody, projektová výuka, skupinová a kooperativní výuka, otevřené učení nebo učení v životních situacích, tedy s metodami, při nichž se nabízí rovněž zapojení psa při uskutečnění pedagogových záměrů.²⁰

Inspirativní je pro přítomnost psů ve výuce rovněž teorie integrované tematické výuky Susan Kovalikové, rozvíjené dále pedagogem Leslieem Hartem, píšícím o „mozkově kompatibilním vzdělávání“.²¹ **Zde považujeme za důležité připomenout, že principy popsané citovanými autory lze účinně využít při výuce dětí za přítomnosti psa s částečným omezením.** U dětí, které se psa zřetelně bojí nebo jsou jen vnitřně z přítomnosti psa nejisté, by přítomnost zvířete popřela jednu ze základních podmínek mozkově kompatibilního učení: **pocit bezpečí.**

1.4 Souvislosti s humanistickou pedagogikou

V této podkapitole tématu nadřazený pojem „humanismus“ vztáhneme na pedagogické interpretace hlavních idejí a teoretickou pozornost zaměříme na období od poloviny minulého století po současnost.

Záměrně zvolený časový výsek je důležitý nejen směrem k osobě Carla Rogerse, ale také proto, že v tomto období nalezneme v zahraniční literatuře první teoretické zmínky o zapojení zvířat do edukačního procesu. Pro rozvoj myšlenek a postupů humanisticky orientované pedagogiky v tehdejší Československu a následně České republice jsou pak významná 90. léta minulého století, kdy společenské změny umožnily rozvoj alternativního školství, výzkum kurikulárních dokumentů a jejich změny, jak jsme doložili citacemi Karla Rýdla.

Ovšem i v sousedních zemích byla 90. léta spojena s rozmachem humanistických idejí v pedagogice. Například Dorota Siemieniecka a Bronisław Siemieniecki²² ve své knize *Teorie vzdělávání v digitálním světě* rovněž připomínají, že ve druhé polovině 20. století se i v Polsku teoretici zkoumající aspekty edukace zaměřili na humanistické myšlení v souvislosti s didaktikou.

Siemieniecki citují Wiesława Łukaszewskiego, který poukazuje na několik charakteristických rysů pro humanistickou teorii motivace. Zavádí důležité rozlišení mezi motivací založenou na „potřebuji“ a motivací založenou na základě výběru, tedy na „chci“.²³ Což koresponduje s motivační funkcí přítomnosti psa ve výuce.

²⁰ J. Maňák, V. Švec, *Výukové metody*. Paido, Brno 2003.

²¹ S. Kovaliková, *Integrovaná tematická výuka*, Spirála, Kroměříž 1995.

²² D. a B. Siemieniecki, *Teorie kształcenia w świecie cyfrowym*. Impuls, Kraków 2019.

²³ W. Łukaszewski, D. Doliński, *Mechanismy, na nichž je založena motivace* [in:] *Psychologia. Akademická příručka*, svazek 2: *Obecná psychologie*, editoval J. Strelau, citace, str. 434–435.

Současně se u edukace za přítomnosti psů můžeme zamyslet i nad souvislostmi s požadavky aktuálních českých kurikulárních dokumentů. Byť kurikulární dokumenty specifikují požadavky na znalosti a kompetence žáků, neměli by být opomíjeni v teoretické ani praktické rovině takzvané „výchovy“. A právě zde, a nejen zde, je velký prostor pro přítomnost zvířete v procesu vzdělávání. Přírozená interakce dětí se zvířetem jako běžnou součástí jejich života je vhodnou příležitostí k nenásilnému probouzení lidskosti, ohleduplnosti a pěstování pozitivních životních hodnot.

Lze se domnívat, že takto pojatá humanistická výchova je také v souladu s úkoly pedagogiky pro příští desetiletí, jak o nich píše Skarubská.²⁴

„Nový model obsahu výchovy, celá pedagogika, nyní stojí před zásadním problémem. Hledáním nového obsahu edukace, který by odpovídal potřebám člověka za cca 20 let.

Nikdy v minulosti jsme se nesečkali s tím, že bychom netušili, co bude člověk potřebovat znát, umět za jednu generaci. Vždy se znalosti a dovednosti předávaly, jejich proměna byla postupná.

Nyní žijeme v době, kdy změny jsou tak rychlé, že pedagogická praxe za nimi pokulhává. Ani globální výchova, která nastartovala v 80. letech minulého století, tento problém nevyřešila. Stojíme před radikální proměnou obsahu nejen výchovy, ale i vzdělávání.

U výchovy v užším slova smyslu jde o to, dát výchově opět rozměr prosociální. Člověk jako součást společnosti a pro společnost, nikoliv pro sebe.“

Podle J. Maňáka se i další teoretici shodují v tom, že výchovu pro život v budoucnosti je nutné orientovat na hodnoty a cíle vyplývající z perspektiv civilizace:

„Uvedené požadavky na člověka zítřka se ovšem nenaplní automaticky, ale vyžadují důsledné sledování, podporu a řízení, což ve značné míře má zabezpečit škola, její orientace, klima – a ve škole především učitel.“²⁵ s. 810

V teoretické rovině se výzkumu kvality ve vzdělávání, školnímu klimatu a evaluaci věnují například výzkumné týmy kolem odborníků Tomáše Janíka²⁶, Josefa Maňáka a Vlastimila Švece²⁷. Z jejichž poznatků budeme čerpat i ve třetí kapitole.

²⁴ H. Skarupská, *Filozofie a teorie výchovy*. HnutíR, Praha 2016.

²⁵ J., Maňák, *Škola na cestě do nové doby*. Pedagogická orientace, 2014, roč. 24, č. 5, s. 804–810

²⁶ Janík, T.: *Kvalita (ve) vzdělávání. Obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*, MU, Brno 2013.

²⁷ Maňák, Janík, Švec: *Kurikulum v současné škole*, Paido, Brno 2008.

1.5 Edukační význam zooterapie a její místo v systému pomáhajících profesí

Na počátku podkapitoly je nezbytné se vyrovnat s pojmy, které budeme používat.

Definice pomáhající profese podle slovníku americké psychologické asociace (APA) „*helping professions*“ v našem překladu popisuje pomáhající povolání jako kariéru, která poskytuje zdravotní a vzdělávací služby jednotlivcům a skupinám. Jako příklad oborů pro uplatnění pomáhajících profesí uvádí sociální práci, psychologii, poradenství a veřejné zdraví.²⁸

Z českých autorů se tematicke pomáhajících profesí zevrubně věnuje Jitka Géringová,²⁹ přičemž výčet rozšiřuje i o učitele. Pomáhající profese charakterizuje pomáhající profese následovně:

„Termín pomáhající profese definuje skupinu povolání, která jsou založená na profesní pomoci druhým lidem. Patří mezi ně například zdravotnické profese, pedagogické profese, profese zaměřené na sociální pomoc a dále také duchovní, psychologové, terapeuti. Tyto profese mají některé společné rysy, které je odlišují od ostatních povolání. Například je k jejich vykonávání vždy nutný vztah s klientem a zapojení vlastní osobnosti pomáhajícího do pracovního procesu. U některých jiných povolání se také můžeme setkat s pomáháním, které je však vedlejším účinkem, nikoliv hlavním cílem. Pomáhající profese tedy představují systém, na jehož jedné straně stojí pomáhající (učitel, lékař, zdravotní sestra, kněz, sociální pracovník, psycholog, terapeut...) a na straně druhé ten, jemuž má být pomoci (žák, pacient, klient, chovanec, student, uživatel...).“ Géringová, 2011, s. 21

Jak je patrné z předchozího textu, jsou to právě tzv. pomáhající profese, jejichž obory mají na vědecké úrovni společná teoretická východiska – jedná se o obory multidisciplinární, jejichž společným předmětem zkoumání je člověk. Člověk v různých bio, psycho, sociálních a ekologických podmínkách, v rozdílném věku a zdravotním stavu.

V rovině praxe je pak u pomáhajících profesí podobné, že se řídí etickým kodexem svého oboru, který je však právně nevymahatelný a legislativou (například Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, školský zákon, zákon o sociálních službách, zákon o veřejném zdraví, zákony upravující vzdělání těchto odborníků apod.), které právně vymahatelné jsou.

Podobné je rozdělení hierarchie pravomocí odborníků z pomáhajících profesí podle stupně odborného vzdělání (vysokoškolské, vyšší odborné, středoškolské s maturitou a na

²⁸ Kol. aut., Americká psychologická organizace APA. *Slovník* [online]“ (...) *occupations that provide health and education services to individuals and groups, including occupations in the fields of psychology, psychiatry, counseling, medicine, nursing, social work, physical and occupational therapy, teaching, and education.*“ Dostupné z: <https://dictionary.apa.org/helping-professions> cit. [21. 11. 2024].

²⁹ Géringová, J., *Pomáhající profese – tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*, TRITON, Praha 2011.

obslužných pozicích mohou pracovat lidé se základním vzděláním, doplněným o vzdělání v profesních krátkodobých rekvalifikačních kurzech).

V mnoha praktických situacích mají pomáhající profese i společného klienta (žáka, studenta, klienta, pacienta), jehož životní situace zasahuje do různých oborů a vyžaduje společnou intervenci takzvaného „multiprofesního týmu“. Tomu pak odpovídá obdobný princip diagnostiky, forem práce (s individuálním klientem, rodinou, komunitou...), technik intervence (prevence, poradenství, akutní intervence, terapie...), nezbytnost vedení dokumentace, evaluace výsledků intervence.

Při důsledném dodržování odborných postupů je více než patrné, že odbornost a kontinuální vzdělávání osob pracujících v oboru pomáhajících profesí by mělo být samozřejmostí. Samozřejmostí, by se mělo stát i u dobrovolníků nabízejících intervence z oblasti zooterapie.

Zde by získání příslušné kvalifikace a odpovídajících kompetencí měli zkoumat profesní organizace (spolky) a následně doložení dokladů o splnění příslušných zkoušek vyžadovat příjemci služby³⁰, jak je tomu například v Rakousku³¹ a Německu.³² V České republice sice spolky pořádají testy povahy psů (test popisuje jednorázové momentální rozpoložení zvířete v konkrétním dnu zkoušky, což nezaručuje vůbec nic z hlediska jeho dalšího psychického a zdravotního vývoje), testující spolky ani negarantují osobnostní a odbornou úroveň psů. Rovněž můžeme prokazatelně konstatovat, že i samotní posuzující se často dopouštějí odborných pochybení ve vlastní canisterapeutické praxi, takže záruka kvality a kvalifikace vydávaných certifikátů v České republice je celkově sporná.

V souvislosti s technikami intervence pomáhajících profesí v praxi jsme zmínili termín „terapie“. Tento termín je v literatuře různě používán, stejně jako je v praxi různě chápán.

Hartl a Hartlová³³ ho v Psychologickém slovníku zaznamenali jako léčení tělesných nemocí, duševních poruch a poruch chování, což je do jisté míry posun, protože Pavel Hartl slovo terapie v 2. vyd. Psychologickém slovníku z roku 1994³⁴ zaznamenal heslem „*terapie, viz. léčba*“ s. 210 a heslo „*terapeut, ten kdo léčí, pův. náb. asketická sekta zabývající se v 1. stol. n. l. uzdravováním chorých*“ s. 210.

Ovšem i ve vydání z roku 2000, s ohledem na oborové zaměření autorů, heslo terapie akcentuje „léčení“ těla a ducha, přičemž pojem terapie směřuje do oblasti medicíny a psychologie.

³⁰ Blíže se tématu kvality a odbornosti budeme věnovat v dalších kapitolách.

³¹ Bundesministerium Bildung, Wissenschaft und Forschung, Dostupné z: www.bmbwf.gv.at [21.11.2024].

³² Německá síťující organizace pro držitele školních psů, Dostupné <https://schulbegleithunde.de> [21.11.2024].

³³ P. Hartl, H. Hartlová, *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Portál, Praha, 2000.

³⁴ P. Hartl, *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Jiří Budka, Praha 1994.

Do této oblasti směřovala v ČR canisterapii jako formu podpůrné psychoterapie také lékařka Lenka Galajdová, která vycházela z definice zdraví podle WHO. Světová zdravotnická organizace považuje za „zdraví“ stav zdravotní psychické a sociální pohody. Právě o tuto definici se opírala Lenka Galajdová ve své první publikaci na toto téma, když vyvozovala, že canisterapie využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka a jedná se tedy o podpůrnou formu psychoterapie, založenou na vzájemně pozitivní interakci mezi člověkem a psem.³⁵

Různým formám terapie se věnuje rovněž literatura speciálně pedagogická. Například **Josef Slowík ve speciální pedagogice považuje za terapii každý odborný postup, který pomáhá dosahovat výchovných a vzdělávacích cílů a současně má, podle Slowíka, také léčebný efekt.**³⁶

Velmi ucelený pohled na terapii, její multioborová východiska, místo v oboru speciální pedagogiky a podmínky kvality nabízí Oldřich Müller s kolektivem autorů.³⁷

Podle něj: *„Terapeutické přístupy lze obecně vymezit jako takové způsoby odborného a cíleného jednání s člověkem, jež směřují od odstranění či zmírnění nežádoucích obtíží, nebo odstranění jejich příčin, k prospěšné změně (např. v prožívání, v chování, ve fyzickém výkonu). Tomu odpovídá rovněž etymologie termínu terapie, jehož řecko-latinský původ odkazuje na léčení, ošetřování (také na péči, pomáhání, cvičení...).*

Terapeutické přístupy mohou být uplatňovány buď primárně v rámci jednotlivých terapií, tedy samostatných a ucelených systémů s vlastní teorií a metodologií (viz např. psychoterapie, dramaterapie, arteterapie apod.), nebo sekundárně v rámci jiných odborných, na podporu znevýhodněného člověka zaměřených činností (v institucionálně vedené speciální výchově, speciálním vzdělávání apod.). Přitom vycházejí z nejrůznějších zdrojů a současně využívají nejrůznějších prostředků intervenční činnosti.“ Müller, 2014, s. 18

Významný je rovněž Müllerův důraz na vzdělání expertů, kteří se rozhodnou pro terapeutickou intervenci. Müller doslova píše: *„Specifikem přístupů primárně uplatňovaných v rámci terapií je zejména akcent na expertní připravenost jeho uživatelů. Ti by měli mít nejen patřičné vzdělání a osobnostní předpoklady, ale také by mělo jít o úspěšné absolventy dlouhodobého výcviku (např. některému směru psychoterapie) a následné praxe pod supervizí.“* Müller, 2014, s. 18

Dále pak Müller upřesňuje vztahy mezi speciální pedagogikou, terapeutickými směry a speciálními pedagogy, kteří některé terapeutické prvky běžně využívají ve speciálně pedagogických metodách (např. metoda R. Feuersteina instrumentálního obohacení), zatímco jiné formy terapií ani aprobovaný speciální pedagog, bez dalšího vzdělání, použít nesmí (především se dle Müllera jedná o oblast tzv. klinicky aplikovaných terapií).

³⁵ L. Galajdová, *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*, Grada, Praha 1999.

³⁶ J. Slowík, *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Grada, Praha 2007.

³⁷ O. Müller a kol. *Terapie ve speciální pedagogice*, 2. vyd. Grada, Praha 2014.

Müller se snaží o odlišení edukačních formativních postupů s prvky terapie od primárně terapeutických postupů, které řadí do speciální pedagogiky, jako „*napříč systémem prostupující postupy ucelené rehabilitace*“. Müller, 2014, s. 22

Tématu zooterapie (animoterapie) se v této publikaci věnuje Pavel Klech. V souladu s Lacinovou³⁸ také Klech zmiňuje historické souvislosti terapie za přítomnosti zvířat, především v Americe. V této souvislosti uvádí zkušenost psychiatra Borise Levisona se psem v roli koterapeuta. Zde se ovšem Klech rozchází s jinými prameny, kdy například autoři publikace *Dogoterapia* uvádějí mezi prvními odborníky zapojujícími do interakce s pacienty psy Sigmunda Freuda a následně jeho dceru.³⁹

Obdobně rozporuplný je rovněž obsah dalších kapitol zmiňovaného autora. V kapitole věnované definicím a terminologii poskytuje Klech neucelený přehled termínů vyskytujících se v české i zahraniční literatuře například animoterapie, animalterapie, zooterapie, animal bond a podobně s tím, že cituje názor autorů Hollého a Hornáčka, kteří jako přesnější vidí termín „rehabilitace“ namísto převážně používaného termínu „terapie“

Bohužel, i když přepracované vydání vyšlo v roce 2014, **v kapitole autorsky zaštitěné Klechem nalezne čtenář v části věnované canisterapii i zastaralé informace. Autor se odvolává například na Canisterapeutickou asociaci, která v době vydání knihy už 6 let neexistovala!** Klech ji přitom uvádí jako jediného akceptovaného partnera Ministerstva zdravotnictví ČR pro canisterapii jako formu podpůrné rehabilitace: „*Canisterapii zaštitěnou Canisterapeutickou asociací ministerstvo zdravotnictví akceptuje.*“ Müller, 2014, s. 478

Z celé části věnované zooterapii stojí za pozornost Klechova citace Andrei Tvrde, podle které definuje zooterapii jako: (...) *obor speciálního vedení zvířete k pozitivnímu působení na bio-psycho-sociálně-spirituální složky člověka, odborně vedená plně zapadá do ucelené rehabilitace jako součást sociálních služeb, součást vzdělávacího procesu nebo krizové intervence.*“⁴⁰ Müller, 2014, s. 450

Tuto definici jsme uvedli proto, že v ní Tvrdá ještě vidí zooterapii, mimo jiné, jako součást vzdělávacího procesu, zatímco v pozdějších textech a publikacích se už tato autorka soustředí čistě na oblast sociální práce.

Určitý edukační charakter canisterapie dávají do souvislosti se zážitkovou pedagogikou také Petříková, Prokopová a Zajícová in Bicková⁴¹, ve stejné publikaci zmiňuje Tvr-

³⁸ J. Lacinová: *Malamuti-průkopníci canisterapie u nás*. Svět psů číslo 2, 2008, s. 30-31.

³⁹ E. Najbert, K. Sipowicz, T. Pietras: *Dogoterapia*, WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN Warszawa, 2016

⁴⁰ O. Müller, *Terapie ve speciální pedagogice*, Grada, Praha 2014. str. 450, srovnej definici Tvrde s definicí HAI – „humánně animální intervence“ autorů Šoltésové a Skyby v článku *Člověk, zvířata, terapie. Akupunktura a naturální medicína*, roč. 2015, č. 5-6, s. 64-78, kteří se rovněž věnují bio-psycho-sociálně-spirituální aspektům

⁴¹ J. Bicková, *Zooterapie v kostce*, Portál, Praha 2020.

dá vlastní observačně strukturální metodu canisterapie v souvislosti s „*výchovně edukačními momenty*“ u dětí s poruchou autistického spektra (PAS).⁴²

Z našeho pohledu je svým akcentem na nedostatečnou informovanost odborné veřejnosti zajímavý názor Katherine Compitus.⁴³ Ta v článku s názvem *The Process of Integrating Animal-Assisted Therapy*, upozorňuje na skutečnost, že terapie se zvířaty (AAT) je díky své flexibilní povaze považována za účinný model intervence pro použití u různých typů klientů a závažnosti jejich stavu, avšak v nepoměru k počtu výzkumů na téma účinnosti AAT je omezené množství relevantních informací o skutečném procesu využívání AAT v praxi klinické psychologie nebo sociální práce.

Tato autorka se domnívá, že například lékaři podporují intervenci prostřednictvím AAT u klientů, ale kvůli nedostatku znalostí o procesu modelu AAT a souvisejících provozních a jiných nárocích intervence za přítomnosti zvířat tyto metody neumí integrovat do své vlastní praxe.

Také my pracujeme s myšlenkou, že obdobný nedostatek odborných informací (vědecky relevantních výzkumů), může být příčinou nevýznamného počtu odborných intervencí za přítomnosti psa (IZP) nebo nevhodně užití IZP ve školách v České republice.⁴⁴

Všichni výše citovaní autoři se zaměřují, v souladu s terapeutickým a rehabilitačním pojetím canisterapie, převážně na intervence u znevýhodněných osob (dětí).

Tím se dostáváme zpět ke společným souvislostem etických a edukačních kompetencí pracovníků v pomáhajících profesích a výhod intervencí za přítomnosti zvířat. Patrná je zde podoba s významem etických hodnot a vztahu k lidem, živé i neživé přírodě u jiných pomáhajících profesí (např. se zdravotníky, sociálními pracovníky).

Na začátku podkapitoly jsme si stanovili cíl hledat místo zooterapie (canisterapie) v systému pomáhajících profesí. Jak je patrné z citovaných výzkumů a publikací, všechny tyto obory se potkávají ve společných teoretických východiscích na vědecké úrovni svých oborů.

Všechny tyto vědní disciplíny, ač každý obor svou vlastní perspektivou, má jako předmět zkoumání člověka v jeho přirozeném prostředí.

A všechny tyto obory se v praktické profesní rovině dostávají do situací, kdy se jejich multidisciplinární teoretická východiska prolínají. V praxi odborníky pomáhajících

⁴² A. Tvrďá, *Canisterapie. Zvíře v sociálních službách*, Plot, Praha 2020.

⁴³ K. Compitus, *The Process of Integrating Animal-Assisted Therapy into Clinical Social Work Practice*, *Clinical Social Work Journal*. [online] 2019 Dostupné z: <https://www.researchgate.net> [21.10.2024]

⁴⁴ Termín IZP, tedy intervence za přítomnosti psa je námi používaný termín pro canisterapii, neboť použití termínu canisterapie je v českém pedagogickém prostředí matoucí a jiný, přesnější, ekvivalent pro pedagogickou intervenci za přítomnosti zvířete nebo psa neexistuje. Na zvážení by byla diskuse o převzetí polského termínu kynopedagogika, to by ale zase neřešilo situaci pro pedagogické intervence za přítomnosti jiných zvířat, což se ale dá výhledově řešit nadřazeným termínem a zkratkou IZZ (intervence za přítomnosti zvířat) V další části textu budeme zvažovat i anglickou podobu tohoto termínu IPD.

profesí spojují potřeby studentů, klientů, pacientů v situacích, v nichž je pomáhající pracovníci provázejí. Podobnost spočívá i v tom, že jednou z metod této pomoci je nějaká forma interakce se zvířetem, v našem případě canisterapie, kterou v této učební oboře nazýváme jako „odbornou intervenci za přítomnosti psa“.

Všechny zmíněné obory pomáhajících profesí (zdravotnictví, sociální práci, pedagogiku) spojuje ve vztahu k člověku jako „předmětu zkoumání“ i „předmětu intervence“ snaha o jeho aktivizaci, socializaci, resocializaci, prevenci, celoživotní výchovu a vzdělávání v sociálním kontextu.

Proto se domníváme, že s jistou dávkou opatrnosti, by bylo možné vzhledem k výzkumy prokázaným edukačním vlivům vzájemné interakce zvířete a člověka, zařadit zooterapii – canisterapii do vědeckého i praktického teritoria sociální pedagogiky, jako aktivizační metodu a následně problematické termíny „canisterapie“ nebo „zoorehabilitace“ nahradit termínem IZP (intervence za přítomnosti psa), či spíše intervention in the presence of a dog (IPD) případně nadřazeným termínem intervence za přítomnosti zvířete (IZZ). Po úvaze o souvislostech s anglickými zkratkami přejímanými do českých textů a o předcházení komplikacím při publikaci poznatků v zahraničí se spíše kloníme k anglické verzi zkratky námi doporučeného termínu v anglické variantě: „intervention in the presence of animals“ (IPA).

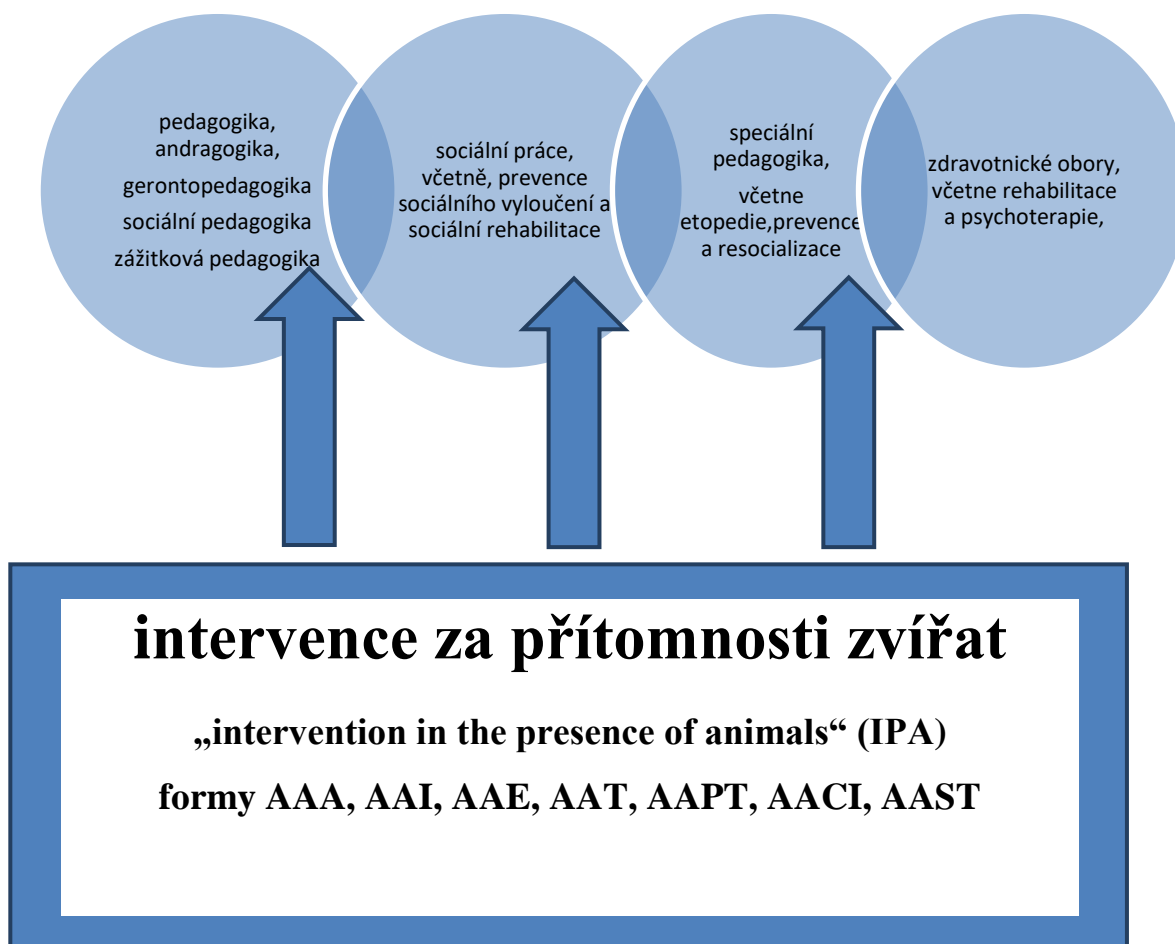
Přestože je práce zaměřená na prostředí českých škol, k anglické formě termínů a zkratk se kloníme z důvodu, že česká canisterapie převzala a standardně užívá rovněž obdobné anglické zkratky (např. AAT).

V souvislosti s intervencí za přítomnosti psa ve školním prostředí dosud užívané zkratky nepovažujeme za vhodné proto, že v dosavadní anglické terminologii např. animal asistant therapy (AAT), animal asistant education (AAE) je matoucí slovo „asistence“. Pokud bychom například termín AAE otrocky nepřekládali jako edukace asistovaná zvířaty nebo edukace za asistence zvířat.

Zásadní matoucí potíž slova „asistenční“ v českém kynologickém a legislativním prostředí i v prostředí pomáhajících profesích je, že k termínu „asistenční pes“ je vztahován například vodící pes pro nevidomé, asistenční pes pro osoby s tělesným znevýhodněním, vycvičený k pomoci se sebeobsluhou nebo k signalizaci... To školní pes pro terapii a edukaci, jak ho vnímáme v této studijní opoře i v pedagogické praxi, není.

Pes ve školní třídě, který je součástí plánované pedagogické intervence sice „asistuje“ pedagogovi, ale podle našeho názoru není v pravém slova smyslu psem „asistenčním“, proto se domníváme, že není vhodné používat u školního (edukačního, terapeutického) psa některé z dosud používaných anglických zkratk pro aktivity asistované zvířaty.

Obdobně to vnímají také kolegové v Rakousku⁴⁵ a příslušnou školní směrnicí formulovali tak, že rozlišuje asistenční psy a tzv. školní psy.

Graf 1: Místo intervencí za přítomnosti zvířat („intervention in the presence of animals“ (IPA).), včetně canisterapie, v systému pomáhajících profesí. Zdroj: vlastní

Z grafu je patrné, že v rámci případové práce se prolínají odborné intervence multidisciplinárního týmu odborníků pomáhajících profesí, a že v každém z oborů je prostor pro využití intervence za přítomnosti zvířete (psa), pakliže to může zachovat nebo zlepšit

⁴⁵ Směrnice ke školním psům rakouského ministerstva [online] Dostupné z: https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2017_23.html [20.10.2024]

klientovu situaci, jeho kognitivní a tělesné funkce, psychický a zdravotní stav, případně motivovat klienta k resocializaci nebo vzdělávání.

1.6 Současné trendy v kvalitě a rozvoji kompetencí CT týmů

V předcházejících podkapitolách jsme na různých místech citovali odborníky, kteří apelují na nutnost odborných kompetencí všech expertů, kteří se rozhodnou pro intervenci za přítomnosti psa. Nároky na kompetence pedagogů jsou stanoveny legislativou ve znění novel a budeme se jim ještě zevrubně věnovat v další části.

Co se týče kompetencí a znalostí z oblasti canisterapie, dokládali jsme, že jsou v rovině dobrovolnosti a samostudia pedagogů, protože MŠMT ČR ani odporná pedagogická literatura o intervenci za přítomnosti psa neuvažuje jinak, než v rovině speciálně pedagogické terapie – rehabilitace.

Jak je to tedy se současnými trendy v kvalitě služby a v kvalitě vzdělávání canisterapeutického týmu v ČR a ve světě?

Základy standardů kvality služby a kompetence týmů byly položeny se vznikem mezinárodní asociace International Association of Human-Animal Interaction Organisations (IAHAIO). Ta se zabývá výzkumem i praktickými aplikacemi aktivit se zvířaty. Česká republika se stala jejím členem v roce 1995 prostřednictvím Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ), ta ovšem nemá žádné možnosti, jak ovlivnit dění v jednotlivých organizacích, které se věnují v ČR canisterapii a už vůbec nemůže ovlivnit kvalitu canisterapie u osob, které se této činnosti věnují jako podnikatelé. Zde je ve výhodě Polsko, které má canisterapeuty zahrnuté v katalogu profesí, se všemi nároky, které z toho plynou.

Významná pro kvalitu je rovněž organizace Delta Society⁴⁶, která vypracovává metodologii a normy praxe, pro Evropu je významná European Society for Animal Assisted Therapy (ESAAT), se kterou spolupracují na vzdělávání a testech týmů například právě zmínění polští kolegové.

Požadované kompetence Americké poradenské asociace (ACA) pro poskytovatele terapie asistované zvířaty v poradenství názorně zaznamenali Stewart, Leslie & Chang, Catherine & Parker, Lindy & Grubbs, Natalie & Johnson, Amy & Bruneau, Laura. (2016)⁴⁷ Kompletní rozbor souvislostí a doporučení je k dispozici v publikaci, jejíž zdroj uvádíme.

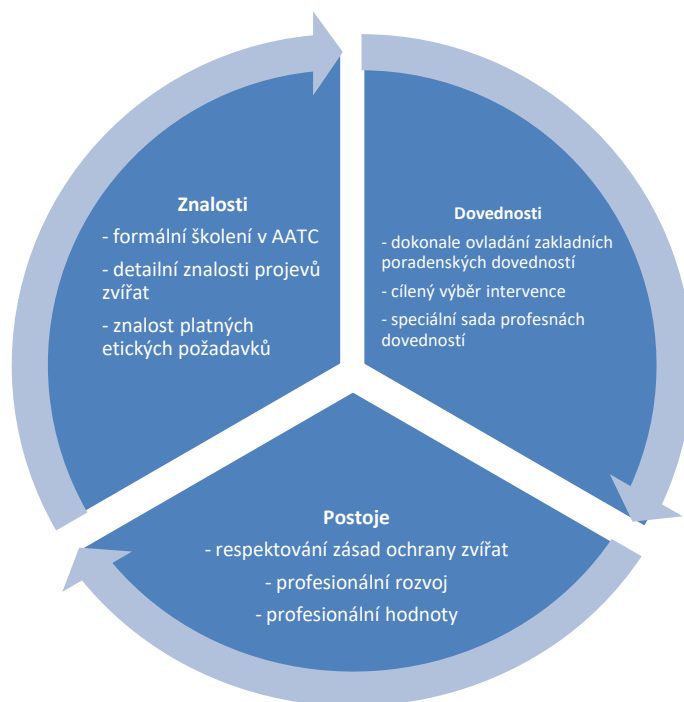
Za pozornost stojí srovnání těchto kompetencí v grafu 2 a v citované publikaci, s kompletním teoretickým modelem AAT-C (Animal Assisted Therapy in Counseling),

⁴⁶ Delta Society: *Minimum Standards for Service Dogs*. [online] 2002 Delta Society. dostupné z: <http://www.deltasociety.org> cit. [30.11.2024]

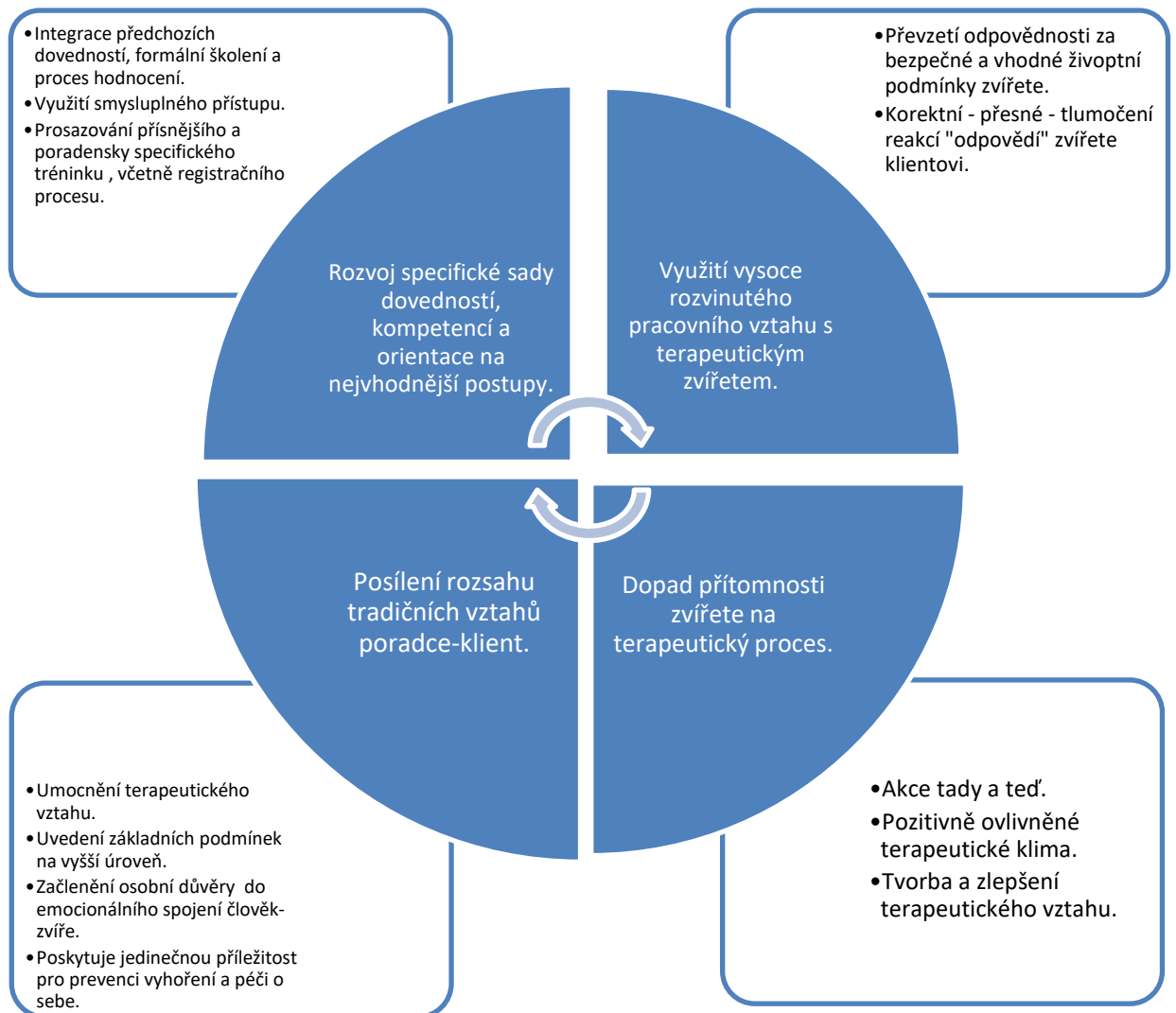
⁴⁷ L. A., Stewart, et al. [online] 2016 *American Counseling Association Competencies for Providers of Animal Assisted Therapy in Counseling* Dostupné z: <https://www.researchgate.net> cit. [30.11.2024]

TEORETICKÝ VHLED DO PROBLEMATIKY

který tento kolektiv autorů vypracoval v roce 2013 kvalitativní metodou tzv. zakotvené teorie a výsledky prezentoval v článku *Emergent Theory and Model of Practice in Animal-Assisted Therapy in Counseling Model* uvádíme ve vlastním překladu jako grafiku.

Graf 2: Kompetence americké poradenské asociace pro poskytovatele terapie asistované zvířaty v poradenství. Zdroj: *Stewart, L. a kol. 2016*

Graf 3: Teoretický model Terapie za asistence zvířat v poradenství (AAT-C Animal Assisted Therapy in Counseling) Zdroj: Leslie A. Stewart, Catherine Y. Chang a Robert Rice, 2013

Zdrojem informací pro citovanou studii byly rozhovory se 14 poradenskými profesionály praktikujícími „AAT-C“.

Na základě z těchto zjištění se autoři domnívají, že AAT-C zaujímá zásadní roli v procesu poradenství.

TEORETICKÝ VHLED DO PROBLEMATIKY

Z modelu přeloženého z originálního provedení je patrné, že autoři zkonstruovali, ze zkušeností oslovených poradců, model se čtyřmi hlavními oblastmi, významnými pro kvalitu AAT-C:

1. rozvíjet konkrétní soubor dovedností a kompetencí;
2. využívat vysoce rozvinutý pracovní vztah s terapeutickým zvířetem;
3. cíleně ovlivnit terapeutický proces;
4. rozšířit rozsah tradičních vztahů poradce – klient.

I když je každá z oblastí popsána samostatně, model je integrovaný a cyklický, patrné jsou vzájemné vazby.

Rozvoj dovedností a kompetence v AAT u poradenských odborníků přímo ovlivňuje jejich vztah k terapeutickému zvířeti. **Významná je například schopnost poradců vnímat aktuální reakce zvířete a interpretovat je klientovi terapeuticky smysluplným způsobem.** *(To je u CT týmů v českých školách spíše výjimečné než samozřejmé. Pozn. aut.)*

Tento vysoce rozvinutý vztah využívají zkušení odborníci záměrně při usměrňování terapeutického procesu. Tím se dle badatelů rozšíří rozsah tradičního vztahu poradce/terapeut – klient a naopak.

Na základě modelu, jeho autoři doporučují speciální vzdělávání pro zvládnutí dovedností a kompetencí souvisejících s AAT a její zařazení do praxe AAT-C. Tento koncept je, dle autorů, obzvláště relevantní pro poradce a pedagogy, protože poradci, kteří chtějí využívat přístup AATC, musí rozvíjet více než jen efektivní poradenské dovednosti.

Pro úspěch AAT-C by měli současně rozvíjet kompetence související s AAT (např. techniky výcviku zvířat, rozumět chování i fyziologii zvířat, umět o zvířata pečovat).

Kompetentní praktici AAT-C musí jít, dle autorů, nad rámec běžné bezpečné interakce klienta se zvířetem. Měli by být schopni tyto interakce usnadnit a interpretovat terapeuticky smysluplným způsobem.

Dále kompetentní praktici AAT-C **musí prokázat schopnost „přeformulovat“ obsah neočekávané události do terapeutických intervencí nebo do klienty procvičovaných způsobů jednání.** Autoři upozorňují, že poradci zvažující aplikaci techniky AAT-C, mohou obtížně hledat a získávat vhodné školení a supervize, protože v době realizace výzkumu neexistovaly oficiálně registrované kurzy a vzdělávací zdroje.

Jak uvedla většina oslovených informantů, praktici AAT-C musí prosazovat přísnější školení a registrační procesy, které jsou specifické pro profesi poradenství. Účastníci vý-

zkumu také jednomyslně potvrdili potřebu přesnějšího vymezení etických limitů pro přítomnost zvířat v terapeutickém a poradenském procesu.

V České republice lze vysledovat pokusy o zajištění jednotných standardů kvality služeb a kontinuálního vzdělávání psů – „canisterapeutů“ už u české autorky pojmu „canisterapie“ psycholožky Jiřiny Lacinové.⁴⁸

K dalším propagátorům zavedení nároků na kvalitu a vzdělávání patřily Zdenka Galajdová⁴⁹ a Lenka Galajdová⁵⁰, kolektiv autorů kolem Velemínského a dalších pedagogů Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Radko Loučka a například organizace Podané ruce z Frýdku-Místku, Canisterapeutické sdružení JM, sdružení PIAFA ve Vyškově, Andrea Tvrdá, spolek Hafík nebo ostravská organizace ARIS, z.s.

Nelze tedy říct, že by se vlivné organizace a někteří teoretici standardy kvality nezaobývali, avšak v praxi legitimní požadavek na vzdělání a kvalitu brzdí názorová nejednotnost členů jednotlivých canisterapeutických spolků, individuální zájmy a pravděpodobně i neinformovanost příjemců služby v zařízeních, kam CT týmy za klienty docházejí.

Management těchto zařízení laické návštěvy psů bere mnohdy jen jako zpestření programu klientů-žáků. Dokud nedojde k nějakému excesu v podobě škody na majetku nebo zdraví klientů, neřeší kvalitu služby ani související legislativní přesahy. Této situace pak využívají jednotlivci, kteří z neznalosti, nebo záměrně o další vzdělávání nemají zájem.

Pozitivní změny v důraze na kvalitu lze v poslední době v ČR zaznamenat u canisterapeutických spolků a organizací nabízejících mimo canisterapii i sociální služby. Například můžeme jmenovat organizace a členy kolem už citovaných autorek aktuálních publikací J. Bickové, K. Telenové, A. Tvrdé. Tyto odbornice se aktivně podílejí na pořádání konferencí, akreditovaných kurzů pro psůvody CT a stojí i za novými snahami o „síťování“ organizací a vznik jednotných standardů podle kritérií kvality MPSV ČR. Avšak jejich aktivity se týkají spíše oblasti zdravotnických a sociálních služeb, školstvízmiňují velmi okrajově.⁵¹

Obdobné je to i se zaměřením Národní asociace poskytovatelů psů se speciálním výcvikem, která je rovněž na sociální síti FB uzavřenou skupinou.

Z odborného hlediska lze zmíněným snahám vytknout regionální (národní) zaměření, skutečnost, že facebookové skupiny (FB skupiny) „Canisterapie profesionálně“ i FB skupina „Národní asociace poskytovatelů psů se speciálním výcvikem“ jsou neveřejné, takže aktuální informace získají jen členové s povoleným přístupem na tato fóra. Na veřejných

⁴⁸ J. Lacinová, *Skupinová interakce v canisterapii*, [online] 2008 Dostupné z <https://kont.zsf.jcu.cz/cit> [21.10.2024]

⁴⁹ L. Galajdová, *Pes lékařem lidské duše*, Grada Publishing, Praha 1999.

⁵⁰ L., Galajdová L., a Z. Galajdová, *Canisterapie – Pes lékařem lidské duše*, Portál, Praha 2011.

⁵¹ A. Tvrdá, *Canisterapie profesionálně, FB uzavřená skupina* [online] Dostupná z: <https://www.facebook.com/groups/10150115937110604> cit. [21.10.2024]

portálech jsou dostupná jen data ze spolkového rejstříku. Získat konkrétní informace s přesahem k zahraničnímu srovnání zkušeností je tímto způsobem obtížné.

Regionální pohled na kvalitu, s omezeným aktuálním přesahem v oblasti multidisciplinarity a mezinárodních poznatků, je patrný například v publikaci z roku 2020 A. Tvrdé⁵², kde se, mimo jiné, autorka věnuje i měření kvality a konstatuje, že: „(...) v ČR chybí jasně popsáná a zavedená metodika sociálně-kynologického impaktu, v důsledku toho máme k dispozici velké množství mnohdy nekompetentních názorů, zpráv a quazipodkladů, zejména z oblasti canisterapie. To vede odborníky, zejména na kynologii, k názoru, že canisterapie není validní oblast ve smyslu terapie a rehabilitace, a k podpoře ukotvovat ji v oblasti kynologických volnočasových aktivit se psem. Neznají totiž žádný nástroj, kterým by mohli hodnotit úspěšnost.“ s. 104-105

Autorka dále připomíná snahy měřit biologické hodnoty člověka, na kterého působí terapeutický pes, a tuto snahu dává do souvislostí s tvorbou impaktu sociální služby, protože dle jejího názoru zooterapie oborově spadá do sociálních služeb. Jako autoritu na tvorbu impaktu sociálních služeb jmenuje Annu Kadeřábkovou z Centra inovačních studií VŠEM a v souvislosti s definicí pojmu evaluace cituje K. Telenovou.

Zároveň zmiňuje snahy o evaluaci kvality sociální služby, přičemž požadavek na evaluaci služby řadí mezi „inovace“ v tomto oboru.

Zařazení takto až hraničně zestručněného tématu, lze pochopit. Publikace je určena široké veřejnosti, tedy i laikům a začátečníkům v oblasti canisterapie. Protože však sama autorka publikace na mnoha místech vyzdvihuje profesionalitu a oborovou multidisciplinarity, je škoda, že ani v odkazech nenabízí zájemcům o hlubší pochopení tématu odkazy na literaturu věnující se vývoji měření kvality v sociálních službách.

V tomto směru nemůžeme souhlasit, že se v případě požadavku na evaluaci kvality poskytované služby jedná o novinku! V praxi sociálních institucí nelze opomenout existenci „standardů kvality“, které jsou už řadu let závazné v souvislosti se zákonem 108/2006 o sociálních službách, ve znění novel.

K dispozici je i široké teoretické zázemí evaluačních postupů v pomáhajících profesích od renomovaných domácích i zahraničních autorů. V souvislosti s měřením kvality intervence za přítomnosti psa ve vzdělávání by bylo možné využít postupu autorů kolem Masarykovy univerzity v Brně.⁵³

Na příkladu již zmiňované nejnovější české publikace Canisterapie. Zvíře v sociálních službách je patrný i nedostatek přesahu k dostupným studiím, publikacím a trendům v oblasti standardů kvality v zahraničí. Proto zde některé uvádíme k možnému srovnání budoucího mezinárodního vývoje.

⁵² A. Tvrdá, *Canisterapie. Zvíře v sociálních službách*, Plot, Praha 2020.

⁵³ T. Janík, a kol., *Kvalita (ve) vzdělávání obsahově zaměřený přístup ke zkoumání zlepšování výuky*, MU, Brno 2013.

Poměrně rozsáhlé aktuální výzkumy efektivitu účinnosti zvířat na psychologický a fyzický stav člověka realizují vědci v USA, hledat je třeba ve zdravotnické a psychologické literatuře⁵⁴, případně ve výzkumech z oborů antropologie a antrozologie⁵⁵, jejichž odkazy namátkou uvádíme.⁵⁶

S tématem, kterým se zabývá A. Tvrda například souvisí obsáhlá vědecká studie autorky Erickson z roku 2013, která je zaměřena na analýzu (evaluaci) vztahů behaviorálních interakcí během intervence za asistence zvířat k naměřeným hodnotám souvisejících se zdravím člověka.

Mezi zahraničními rešeršemi lze najít další obdobné aktuální studie. Důležitý je fakt, že zahraniční výzkumy mají velký počet respondentů, a například v případě metaanalýzy porovnávají výzkumné studie i jejich výzkumné nástroje. Tyto výzkumy se zabývají hlavně účinností a nástroji na validní měření účinnosti.

Pokud bychom se zaměřili na kritérium standardů akvality služby jen v německy mluvících zemích a Polsku, kdy kritériem našeho výběru standardů z těchto zemí je určitá středoevropská kulturní a legislativní podobnost, máme k dispozici následující podklady.

Čtenářům je dostupná řada knih, článků a textů na blogu B. Kulisiewicz,⁵⁷ která patří v Polsku k respektovaným odborníkům, zabývajícími se kvalitou terapeutických a edukačních aktivit za přítomnosti psa.

Tato autorka se kromě kvality služby zabývá i metodologií edukace a terapie a vyjadřuje se rovněž k vývoji pojmů dogoterapie/kynoterapie/ kynopedagogika i k legislativě ve smyslu vzniku profese kynoterapeuta⁵⁸, zařazením této profese do katalogu prací a s tím souvisejícími nároky na vzdělání.

Pro další vzdělávání pedagogů v Polsku bude jistě přínosné postgraduální studium kynopedagogiky, které nabízí, mimo jiné, Dolnoslezská univerzita ve Vratislavi (DSW). Podobná postgraduální studia canisterapie (zooterapie) nabízejí i některé vysoké školy v ČR a na Slovensku, jejich obory však nemají pedagogické zaměření, jak ho umožňuje kvalifikační studium akreditované DSW.⁵⁹

⁵⁴ K. S., Trotter, C. K., Chandler, et al., *Comparative Study of the Efficacy of Group Equine Assisted Counseling With At-Risk Children and Adolescents*, Journal of Creativity in Mental Health, 2008 3:3, s. 254-284,

⁵⁵ E. Friedmann, et al., *Relationship of Behavioral Interactions during an Animal-assisted Intervention in Assisted Living to Health-related Outcomes*. A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals, 2009, 32 (2) str. 221-238

⁵⁶ D. L., Erickson, *Anthrozoology: Quantifying the Positive Effects of Human-Animal Interactions and Relationships*, 2013 [online] Dostupné z: <https://www.researchgate.net> [21.10.2024]

⁵⁷ Dostupné z: <http://dogoterapia.blogspot.com> [21.10.2024]

⁵⁸ B. Kulisiewicz, *Pes w terapii – standardy pracy*. Zajecia z psem 2020 nr, 6 /19 Czasopismo Centrum Terapii i Edukacji BAJARNIA

⁵⁹ DSW vysokoškolské postgraduální vzdělání v oboru kynoterapie – Dogoterapia z przygotowaniem pedagogicznym. [online] 2024 Celem kształcenia jest zdobywanie i doskonalenie wiedzy z zakresu nauk kynologii, psychologii, pedagogiki i pierwszej pomocy przedmedycznej. Przygotowanie zawodowe do wykorzystania terapii z udziałem psa podczas zajęć edukacyjnych oraz terapeutycznych, zgodnych ze

V oblasti edukace za přítomnosti psa v Polsku je třeba vyzdvihnout několikaleté úsilí Moniky Litwinow, která s kolektivem autorů vydává metodický časopis věnovaný terapii, edukaci a aktivitám za přítomnosti psa. Tento časopis v posledních ročnících obsahuje kromě popisu aktivit i přípravy na výuku, různé evaluační nástroje a ukázky konkrétních didaktických pomůcek, navržené a vyrobené v polské Bydgoszczy v Centrumu Terapii i Edukacji Bajarnia (v Centru terapie a edukace Bajarnia).⁶⁰

Na webu polských organizací věnujících se canisterapii je, stejně jako v ČR, možné rozeznat malé organizace i profesionální spolky, držící krok s mezinárodním vývojem kvality v oboru.

Opět jen namátkou lze jmenovat organizaci Polskie Towarzystwo Kynoterapeutyczne (Polské kynoterapeutické sdružení)⁶¹, které má na svém webu podrobné standardy, ale například i formuláře potřebné ke korektní dokumentaci práce s klientem, zajímavé akce pořádá organizace Dogoterapia Wrocław Profesor Pies (Canisterapie Vratislav „profesor pes“)⁶² nebo Stowarzyszenie Zwierzęta Ludziom ve Varšavě (Sdružení zvířata lidem).⁶³ Právě tato organizace se významně podílí na snaze o „síťování“ polských organizací, prosazení jednotného povahového testu psů a na dalším vzdělávání psovodů, například výměnou zkušeností se zahraničními kolegy. Poslední takovou iniciativou jsou bezplatné on-line videokonference, na které jsou diskutovány právě trendy kvality služby a trendy welfare psů zapojených do aktivit s klienty.⁶⁴

Obdobná mezinárodní konference byla organizovaná v březnu 2021 kolegy ve Švýcarsku, konkrétně organizací Institut für Interdisziplinäre Erforschung der Mensch-Tier-Beziehung Swiss se sídlem v Basileji. K dispozici laické i odborné veřejnosti je odkaz na web organizace s programem konference.⁶⁵ A v Německu následovala konference pedagogů – psovodů školních psů v Německu. Její hlavní organizátorkou byla dlouholetá realizátorka konceptu „Hupäsch“, autorka specializovaných webů pro majitele a cvičitele školních psů, propagátorka standardů kvality a síťování německých organizací Lydia Agsten, kterou jsme již několikrát citovali.

Švýcarští a němečtí odborníci na intervenci za přítomnosti zvířat v posuzování standardů kvality služby vycházejí z výzkumů A. Beetz a v oblasti kvality z publikace autorů

standardami kynoterapii. Dostupné z: <https://www.dsw.edu.pl/studia-i-szkolenia/studia-podyplomowe/kierunki/dogoterapia-z-przygotowaniem-pedagogicznym> cit. [21.11.2024]

⁶⁰ Didaktické pomůcky pro pedagogické aktivity se psem. Dostupné z: [HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/CENTRUMBAJARNIA](https://www.facebook.com/CENTRUMBAJARNIA) cit. [21.10.2024]

⁶¹ Polskie Towarzystwo Kynoterapeutyczne [online] Dostupné z: <http://www.kynoterapia.eu/kynoterapia.php> cit.[21.10.2024]

⁶² Dogoterapia Wrocław Profesor Pies [online] Dostupné z: <https://www.facebook.com/profesorpies/> cit. [21.10.2024]

⁶³ Stowarzyszenie Zwierzęta Ludziom [online] Dostupné z: <http://www.zwierzetaludziom.pl> cit. [21.10.2024]

⁶⁴ Konference Stowarzyszenie Zwierzęta Ludziom [online] 2020 Dostupné z: <http://www.zwierzetaludziom.pl> cit. [21.02.2024]

⁶⁵ Institut für Interdisziplinäre Erforschung der Mensch-Tier-Beziehung Swiss. [online] 2020 Dostupné z: <https://www.iemt.ch/tagungen> cit.[21.10.2024]

Rainera Wohlfartha a Erharda Olbricha s názvem Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung in der Praxis der tiergestützten Interventionen.⁶⁶

Inspirativní svými nároky je rovněž rakouská publikace pro přípravu na zkoušky CT týmů, které organizuje už zmiňovaný Veterinární institut ve Vídni⁶⁷. U zrodu rakouských standardů pro kvalifikaci canisterapeutických týmů a standardů pro školní psi stála opět Andrea Beetz, čímž se vracíme k její k široké publikační činnosti, kterou na mnoha místech citujeme.

Tuto autorku lze zmínit i v souvislosti s nástrojem pro měření účinku interakce terapeutického psa s klientem *Socio-emotional correlates of a schooldog-teacher-team in the classroom*, kde je podrobně popsána metodika i výsledky měření.⁶⁸

Směrem k námi zkoumanému tématu a přesahu do kvality a evaluace lze najít nejvíce publikací právě v němčině. V Německu, Rakousku a Švýcarsku je „školní pes“ odborně popsaným konceptem různých druhů pedagogické intervence.

Protože existuje spolupráce mezi ministerstvy školství, zainteresovanými organizacemi a vědeckými týmy, jsou dostupné v různé podobě i legislativně zpracovaná doporučení zaměřená na kvalitu. Zmínit lze například způsob testování psů Veterinárním institutem ve Vídni, který zjišťuje kvalitu týmů mimo Rakousko také pro Německo, Švýcarsko a Itálii.

Na portále institutu je v souvislosti se zajištěním a posouzením kvality terapeutických, asistenčních a edukačních služeb za přítomnosti psů dostupný rovněž dokument rakouského ministerstva práce a sociálních věcí.⁶⁹

Blíže se těmto vyhláškám a doporučením vracíme v kapitole věnované legislativním přesahům intervence za přítomnosti psa.

K podrobnému zkoumání dokumentů v souvislosti s podmínkami kvality doporučujeme například německý web.⁷⁰ Ten spravuje pod odborným vedením Lydie Agsten nezisková organizace s názvem „Qualität Netzwerk Schulbegleithunde e.V.“, která se prezentuje jako kompetentní organizace a zprostředkovatel kontaktů pro zájemce o vzdělávání za přítomnosti psů ve školách v Německu.⁷¹

⁶⁶ R. Wohlfarth, E. Olbrich: „Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung in der Praxis der Tiergestützten Interventionen“, ESAAT und ISAAT, Wien, Zürich 2014

⁶⁷ www.vetmeduni.ac.at/fileadmin/v/therapiebegleithunde/Handbuch_Therapiehundef%C3%BChrer.pdf

⁶⁸ A. Beetz, *Socio-emotional correlates of a schooldog-teacher-team in the classroom*, [online] 2013 Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24348440> cit. [21.10.2024]

⁶⁹ Veterinärmedizinische Universität Wien. Richtlinien Therapiehund.pdf [online] Dostupné z: <http://www.vetmeduni.ac.at>, [21.10.2020]

⁷⁰ Výrazný důraz na kvalitu poskytované služby v Německu je patrný z informací neziskové organizace Qualität Netzwerk Schulbegleithunde e.V., Dostupné z: <https://schulbegleithunde.de> [21.10.2024]

⁷¹ Nezisková organizace Qualität Netzwerk Schulbegleithunde e.V., [online] Dostupné z: <http://schulbegleithunde.de/> cit. [21.10.2024]

Cílem zmíněné organizace je vytvořit síť týmů člověk-pes, pracovní skupiny „školních psů“, další školení v terénu a výměnu informací i spolupráci s ministerstvy, školními úřady a správci škol. Pro sdružení je také důležitá výměna zkušeností a spolupráce s dalšími institucemi v oblasti intervencí za pomoci zvířat v Německu a sousedních zemích.

Primárním zájmem těchto iniciativ je kvalifikované nasazení týmů člověk-pes ve prospěch všech zúčastněných. Důraz přitom, podle L. Agsten, nesmí být kladen pouze na bezpečnost a přínos pro člověka, ale i na bezpečnost a přínos pro psa, jak to deklarují jednotné a závazné standardy kvality v oblasti „Hupäsch“ (školní pes) v celém Německu.

Tyto standardy nemají v Německu podobu zákona, jsou pro psovody školních psů „dobrovolným závazkem“, jehož respektování členové organizace veřejně deklarují. Podle informací dostupných na citovaném webu, se k tomuto závazku hlásí 450 týmů, disponujících přibližně tisícovkou přezkoušených, certifikovaných psů.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Uvedené příklady polské, rakouské a německé praxe považujeme za významné. Významné proto, že v ČR dosud neprojevila žádná podobná organizace ambici stát se odborným partnerem pro Ministerstvo školství ČR a pokusit se vytvořit standardy požadovaného vzdělání CT týmů a standardy kvality edukačních aktivit pro IZP (intervenci za přítomnosti psa).

Tak jako by to byla významná příležitost pro některou z organizací, je to i velká naděje pro žáky a pedagogy.

S ohledem na mezinárodní vývoj a uvedené příklady se domníváme, že by také v ČR mělo dojít k utřídění poznatků a vypracování metodiky v zájmu kvality edukačního procesu za přítomnosti psa. Dochází-li v procesu edukace k přímé interakci dětí a živých zvířat, je to dle našeho názoru nezbytné.

Také z tohoto důvodu se první kapitola zabývá teoretickými základy edukační reality a jejich změnami v kontextu současného školství. Vychází z konceptů Jana Průchy, který definuje edukační realitu, edukační procesy, edukační prostředí a edukační konstrukty. Pro pochopení souvislostí přítomnosti psa ve školním prostředí je potřebné si upevnit obsahy pojmů, které v první kapitole citovaný Průcha (2009) definuje.

Edukační realita je veškerá skutečnost, která nastává v pedagogických situacích, ve kterých probíhají edukační procesy. Je charakteristická variabilitou, proměnlivostí v čase, prostoru a sociokulturní normě.

V pozitivním i negativním důsledku pedagogickou realitu ovlivňuje sociální klima, dynamika sociální skupiny i osobnost subjektu a objektu výchovy. Edukační procesy jsou veškeré výchovné a vzdělávací činnosti, jedním slovem edukace. Edukace zahrnuje všechny lidské snahy a činnosti, kde vstupuje do vztahu subjekt a objekt výchovy a vzdělávání. Edukační prostředí pak vytváří celý soubor intervenujících faktorů, tedy podmínek a situací vnitřního i vnějšího charakteru. S ohledem na zmíněné faktory edukačního prostředí jsme v další části textu kladli důraz také pochopení vztahu a významu humanistické i alternativní pedagogiku, její historický vývoj a odlišnosti od tradičních metod. Podtrhli jsme důležitost přijetí alternativních přístupů, jako je samostatná práce žáků a projektová výuka nebo přínos přítomnosti psů v edukačním prostředí.

V první kapitole jsou popsány problémy s teoretickým ukotvením canisterapie v pedagogice, nedostatek odborně vzdělaných psovodů a administrativní bariéry s odkazem na možnou inspiraci zahraničními studii, které ukazují pozitivní vliv psů na motivaci a sociální chování dětí.

V kapitole se věnujeme také pomologii a navrhuje použití termínu „intervence za přítomnosti psa“ (IPA), jako vhodnější alternativu k pojmu canisterapie. V závěru jsou shrnuty možnosti implementace canisterapie do českého školství s důrazem na metodologické, administrativní a především kvalitativní aspekty.

OTÁZKY

1. Jak Jan Průcha definuje pojem "pedagogická realita"?
2. Které kategorie edukační reality Průcha popisuje a jaké faktory je ovlivňují v mimořádných situacích?
3. Co je podle Průchy hlavními složkami edukačního prostředí a jaký vliv na něj může mít přítomnost psa?
4. Jak se alternativní pedagogika vyvíjela v České republice podle Karla Rýdla?
5. Jaké jsou hlavní rozdíly mezi tradiční a alternativní formou vzdělávání podle uvedené tabulky?
6. Jakou roli hraje zážitková pedagogika v souvislosti s pedagogickou intervencí za přítomnosti psa?
7. Jakou roli hraje kvalita zooterapie?
8. Proč v České republice neexistují závazné standardy pro kvalitní intervenci za přítomnosti psa?

TEORETICKÝ VHLED DO PROBLEMATIKY

9. Je tato situace řešitelná, pokud se domníváte, že ano, pak jakým způsobem?
 10. Kde naleznete aktuální, odborně relevantní informace k edukaci za přítomnosti zvířat?
-
-

NEZAPOMEŇTE NA ODPOČINEK

V nadcházející kapitole vás čekají témata související s legislativou. Než se pustíte do dalšího studia, dopřejte si aktivní odpočinek nebo příjemnou relaxaci.

2 LEGISLATIVNÍ PŘESAHY, ETIKA, WELFARE

Pedagog by s ohledem na výčet závazných kompetencí absolventa učitelství platných v ČR od roku 2023 neměl tápat v představě o tom, co je to canisterapie, ani kdo ji v praxi provádí, pokud terapii zařadil do výuky. Avšak, děje se tak. V čem ale řadový pedagog, a už vůbec ne ředitel školy nebo školského zařízení tápat nesmí, je školská legislativa v platném znění.

Jak doložíme na fotografiích z praxe, právě elementární ignorování základních požadavků školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících vytváří prostor pro nebezpečné, žáky ohrožující situace a snižuje kvalitu pedagogické intervence za přítomnosti zvířat.

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V pořadí druhá kapitola se zaměřuje na legislativní souvislosti přítomnosti psů ve školách a školských zařízeních, případně na legislativní souvislosti zooterapie v pedagogické i speciálně pedagogické praxi, která může být realizována i mimo prostory škol, avšak stále v legislativním prostředí České republiky.

K tomuto tématu v ČR neexistuje ucelená publikace. České kvalifikační práce, které jsou citované i v některých knihách nebo studijních oporách v souvislosti se zooterapií, jsou opět zaměřeny spíše na legislativu v souvislosti se škodou nebo hygienou ve zdravotnických zařízeních a zařízeních sociálních služeb.

Avšak v České republice zažívá v současnosti (2024) canisterapie prudký nárůst popularity právě ve školství. Studijní opora je věnovaná především studentům speciální pedagogiky, a proto se zaměříme na legislativní souvislosti školské legislativy a canisterapie. Téma budeme doplňovat i o zahraniční zkušenosti

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Bezpečnost a ochrana zdraví (BOZ), canisterapie, canisterapeutický tým, etika, evaluace, kurikulum, kompetence, kvalita, laická návštěvní činnost, legislativa, odpovědnost, pedagogická realita, pracovní právo, povinnost pedagoga, riziko, školský zákon, vnitřní směrnice školy, zřizovatel.

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

Rychlé přečtení (povrchní porozumění): 2–3 hodiny

Pro základní seznámení se s obsahem, hlavními tématy a klíčovými koncepty.

Důkladné čtení (střední porozumění): 5–7 hodin

Čtení s podrobným zaměřením na definice, citace a hlavní myšlenky.

Hluboké studium (kritická analýza): 10–15 hodin

Včetně poznámkování, identifikace klíčových bodů, pochopení kontextu a vzájemných souvislostí.

2.1 Zahraniční legislativa omezující canisterapii

Hned několik zahraničních autorů upozorňuje na administrativní a legislativní komplikace v souvislosti se školními psy, například prezidentka IAHAIO Rebeca Johnson o tom hovořila už v roce 2011 s Andreou Beetz. Ta se o tom následně zmiňuje ve své publikaci. Beetz upozorňuje na pokles zájmu o školní psy v USA v souvislosti s tamním trendem častého podávání žalob a následné povinnosti zřizovatele zaplatit vysoké odškodné, kdykoliv ve škole dojde k nějakému zanedbání, škodě nebo úrazu.⁷²

To se netýká jen přítomnosti zvířat ve školách. Zřizovatelé a ředitelé škol z podobných důvodů vnitřními předpisy zpřísnují i pokusnou demonstraci fyzikálních zákonů a chemických reakcí. Ale ve snaze minimalizovat rizika, nejčastěji omezují alespoň to, co je z jejich pohledu nadstandard s možnými zbytečnými komplikacemi – přítomnost živých psů v prostorách školy a školních učeben.

Na podobné potíže s provozní legislativou, ale i potíže s úřady přísně kontrolujícími welfare asistenčních a canisterapeutických psů i dalších živých zvířat, které jsou chovány

⁷² A. Beetz, *Hunde im Schulalltag*, München u. a.: Reinhardt 2012.

v areálech škol ve Spojeném království velké Británie a severního Irsku, upozorňuje ve své disertaci rovněž Gallard.⁷³

Welfare asistenčních a canisterapeutických psů je při současném trendu ochrany přírody i domácích zvířat obsahem závazných dokumentů Evropské unie. Nejdůležitější je téma akcentováno v severských zemích, ale i na některých polských univerzitách.

2.2 Canisterapie a legislativa v české školní praxi

V českých odborných publikacích věnovaných canisterapii je legislativní přesah intervencí za přítomnosti zvířat zmiňován okrajově. Většina autorů se odkazuje na publikaci Velemínského z roku 2007.⁷⁴ Tato publikace se však věnuje legislativě a standardům, stejně jako publikace L. Galajdové⁷⁵ a Galajdové Z.⁷⁶ nebo Telenové a kol., spíše ve vztahu ke klientům zařízení sociálních služeb.⁷⁷

Pokus o souhrn právních norem učinila ve své knize Bicková,⁷⁸ ale i tato autorka se soustředila na základní přehled legislativy vztahující se hlavně k ochraně zvířat, k legislativě ve vztahu k poskytování zooterapie v sociálních službách a v závěru kapitoly doporučuje obeznámení se s místními vyhláškami.

Byť je její pohled v české odborné literatuře nejucelenější, zájemce o pedagogickou intervenci se psem potřebné informace a odkazy v této knize nenalezne.

Nedostatek souhrnných informací o vzájemném provázání aktuální legislativy, neexistující profesní standardy „canisterapeutů“ a nedostatečná nabídka specializovaných legislativních kurzů pro další vzdělávání pak může v praxi vést k tomu, že z neznalosti dochází k podceňování rizik přítomnosti neerudovaných CT týmů, přičemž následky mohou být nepříjemné.

Přestože do ČR ještě nedorazil trend žalob za sebemenší majetkovou, fyzickou či psychickou újmu, jak je běžný v USA, neznamená to, že záměr „pomáhat“ může omluvit neznalost, nerespektování zákona a následně vzniklý úraz či škodu.

Ve vztahu k tématu canisterapie v pedagogické praxi považujeme za důležité připomenout nezbytnost uzavření smlouvy mezi školou – školským zařízením a docházejícím psovodem nebo jeho vysílající organizací a platné pojištění psovoda pro případ způsobení škody.

⁷³ D. Gallard, *Anthrozoology in early childhood education: A multiphase mixed methods study of animal-related education in early childhood*. [online] 2015, dostupné z: <https://www.researchgate.net> cit. [26.11. 2024]

⁷⁴ Velemínský, M., *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, Nakladatelství Dona, České Budějovice 2007.

⁷⁵ Galajdová L., *Pes lékařem lidské duše*, Grada Publishing, Praha 1999.

⁷⁶ L. Galajdová, Z. Galajdová, *Canisterapie – Pes lékařem lidské duše*, Portál, Praha 2011.

⁷⁷ Srovnej A. Tvrďá, *Canisterapie. Zvíře v sociálních službách*, Plot, Praha 2020, a publikaci K. Telenová a kol., *Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci*, Elva Help z.s., Liberec 2018.

⁷⁸ J. Bicková, *Zooterapie v kostce*, Portál, Praha 2020.

Smlouva by měla zahrnovat podmínky pedagogické intervence za přítomnosti zvířete (zooterapie), psa (canisterapie) i odpovědnost za škodu nebo nedodržení zásad ochrany osobních údajů i nepřijatelnost porušení etických principů.

Smlouva by také měla vymezovat kompetence účastníků intervence za přítomnosti psa (IZP) nebo zvířat. V České republice je smluvní vymezení kompetencí nezbytné s ohledem na převažující neznalost školské a související legislativy v českém prostředí, a to i u jinak velmi erudovaných odborníků.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Například Tvrdá⁷⁹ přikládá význam komunikaci mezi terapeutem a žákem. Upozorňuje na nutnost vzdělání terapeuta a **uvádí, že ve vzájemné interakci pedagog, žák, asistent pedagoga a pes je hlavním určujícím člověkem, který řídí a usměřňuje interakci, canisterapeut. S tímto názorem nemůžeme souhlasit v rovině pedagogické, ani legislativní!**

V ČR stále převažují mezi canisterapeuty laičtí dobrovolníci bez pedagogického nebo speciálně pedagogického vzdělání, proto nelze za správnou považovat myšlenku, že by laik bez pedagogického vzdělání měl řídit a usměřňovat pedagogickou aktivitu. Usměřňovat ji nemůže ani terapeut s pedagogickým vzděláním, který není zaměstnancem dané školy.

Učitelé nemají v pregraduálním ani postgraduálním vzdělávání k dispozici aktuální informace o možnostech intervence za přítomnosti psa, ale od roku 2023 MŠMT ČR jasně vymezilo jejich kompetence a školský zákon bez výjimek definuje povinnosti učitele.

Naprosto průkazně to je patrné ze snímku příslušného paragrafového znění zákona v platném znění.

⁷⁹ A. Tvrdá, *Canisterapie. Zvíře v sociálních službách*, Plot, Praha 2020.

Změna nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2024.

§ 22b

Povinnosti pedagogických pracovníků

Pedagogický pracovník je povinen

- a) vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání,
- b) chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta,
- c) chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních,
- d) svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj,
- e) zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku,
- f) poskytovat dítěti, žáku, studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.

Obrázek 2 Povinnosti pedagogického pracovníka stanovené zákonem Zdroj: MŠMT ČR.

Tvrdou navrhované uspořádání hierarchie tedy nezaručuje kvalitu edukace, kvalitu konkrétní pedagogické intervence a nechrání zájem dítěte. Náš názor o závažnosti neplnění povinnosti pedagoga a možné ohrožení dětí, pokud program řídí canisterapeut dokládá fotografie z praxe. Celé video se situací je dostupné na adrese v odkazu pod čarou.

Obrázek 3 Riziková situace v rozporu se školskou legislativou v ČR. Zdroj:FB⁸⁰

⁸⁰ Angaros Ringier Rott. [online] 2019. Veřejný FB profil. Dostupné z: <https://www.facebook.com/100009231682173/videos/2334708970180136> [24.11.2024]

Navíc zapojení nekvalifikovaného laika do edukace v rámci obsahu školního kurikula je v rozporu s nároky zákona č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících, vymezujícího předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků.

S ohledem na rozsahové možnosti studijní opory se však budeme věnovat JEN několika paragrafům aktuální novely školského zákona.

V souvislosti se sjednáváním návštěvy canisterapeutického týmu by měl každý pedagog věnovat pozornost například §21 citovaného školského zákona. Ten, mimo jiné, stanovuje, že žáci a studenti mají právo „*vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje*“⁸¹, přičemž toto právo mají v dikci zákona také jejich zákonní zástupci.

Můžeme si tak položit otázku, nakolik je například strach ze psa nebo alergie na prach a srst zvířete podstatnou záležitostí, ke které by měli mít možnost se vyjádřit rodiče, ale hlavně citlivou a přiměřenou formou i žáci. Citlivou a přiměřenou formu zdůrazňujeme proto, že některé děti strach ze psa nerady přiznávají z obavy před výsměchem ze strany spolužáků. Raději se podvolí, i když je pak pro ně kontakt se zvířetem nepříjemný.

Už několikrát citovaní němečtí **autoři připomínají, že k nejčastějšímu mylnému stereotypu laiků patří domněnka, že všechny děti mají rády zvířata a všechna zvířata milují děti!**

Učitelé, kteří se neseznámí s novelou školského zákona, konkrétně s vypuštěním písmena c § 22 a formulující práva a povinnosti pedagogických pracovníků, se navíc mohou dostat do potíží při realizaci všech edukačních aktivit, které dříve nebyli zvyklí konzultovat s managementem školy. Tedy i neoznámené canisterapie.

Stejně tak školní management touto legislativní úpravou nese ze zákona další odpovědnost ve vztahu k použitým metodám a organizaci vzdělávání.

Týká se to i učitelem nebo managementem školy organizovaných, nebo zřizovatelem doporučených, návštěv psovodů se psy ve vyučování, případně na školních akcích, jako jsou školy v přírodě, školní výlety a podobně. Obdobně se to týká dalších forem zooterapie, ve speciální pedagogice nejčastěji hypnoterapie.

⁸¹ Školský zákon ve znění novel

Úplné znění ke dni 1. 7. 2023 je zpracováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pouze jako informativní materiál. Právně závazné znění vyplývá výhradně ze Sbírkky zákonů.

Práva a povinnosti pedagogických pracovníků

§ 22a

Práva pedagogických pracovníků

Pedagogičtí pracovníci mají při výkonu své pedagogické činnosti právo

- a) na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole,
- b) aby nebylo do jejich přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy,
- e) ~~na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálněpedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti,~~
- d) c) volit a být voleni do školské rady,
- e) d) na objektivní hodnocení své pedagogické činnosti.

Změna nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2024.

Obrázek 4 Ukázka legislativní změny s přímým vlivem na organizaci výuky. Zdroj: MŠMT ČR

Další legislativní přesah edukace za přítomnosti psa se dotýká zřizovatelů a ředitelů škol. „Ředitelé mají plnou odpovědnost nejen za kvalitu a efektivitu vzdělávacího procesu (včetně úprav vzdělávacích programů a volby učebnic), ale také za finanční řízení školy, za přijímání a propouštění zaměstnanců a za vztahy s obcí a veřejností.“ s. 10⁸²

Přestože ředitelé mají poměrně velkou autonomii při řízení pedagogického procesu ve škole a při úpravě podmínek práce zaměstnanců (pedagogů i správních zaměstnanců), jsou i jejich pravomoci limitovány legislativou. Ředitelé odpovídají za obsah ŠVP, tvorbu směrnic a provozního řádu školy, jsou povinni dodržovat hygienické předpisy a zásady BOZ v platném znění.⁸³

⁸² Kol. aut. Struktury systémů vzdělávání. [online] 2003 Dostupné z: WWW. MPSV.CZ [26.11. 2024]

⁸³ Zde aktuálně v roce 2020 došlo k úpravě práv a povinností pedagogů v oblasti bezpečnosti a prac. podmínek ve prospěch pedagogických pracovníků, dostupné na webu MŠMT ČR

Bezpečnost a ochrana zdraví ve školách a školských zařízeních

§ 29

(1) Školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.

(2) Školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb a poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví. Ministerstvo stanoví vyhláškou opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání ve školách a školských zařízeních a při činnostech s ním souvisejících.

(3) Školy a školská zařízení jsou povinny vést evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, k nimž došlo při činnostech uvedených v odstavci 2, vyhotovit a zaslat záznam o úrazu stanoveným orgánům a institucím. Ministerstvo stanoví vyhláškou způsob evidence úrazů, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, jimž se záznam o úrazu zasílá.

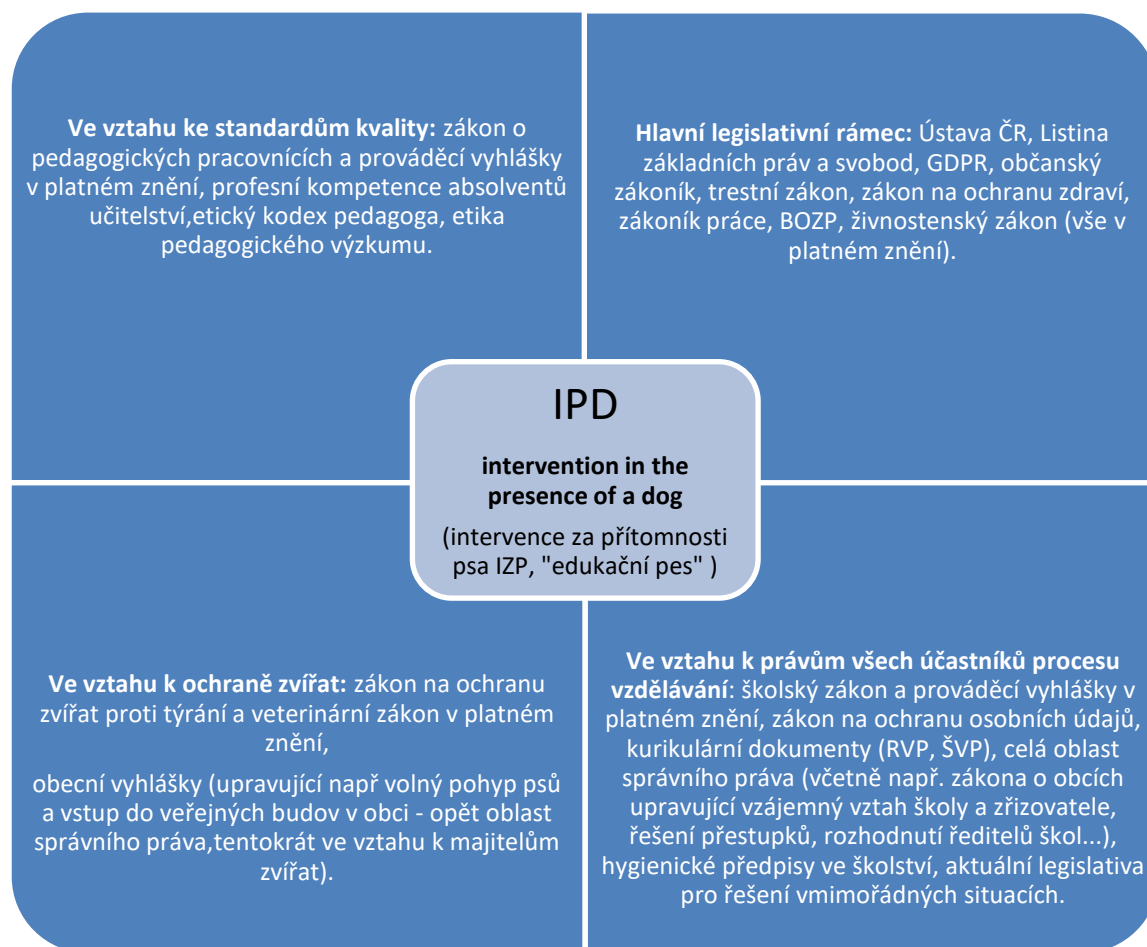
Obrázek 5 Odkaz na legislativu v souvislosti s bezpečností ve škole. Zdroj: MŠMT

Vedení škol ovšem odpovídá za úrazy a škody, jak je patrné z výseku zákona výše, ale i za respektování ustanovení zákoníku práce.

Je to právě zákoník práce, který bývá opomíjen v okamžiku, kdy ředitel školy uzavře smlouvu o návštěvách canisterapeutického týmu ve třídě u učitele, který například trpí alergií nebo má strach ze psů. V takové situaci lze uvažovat o vzniku překážky v práci pedagoga, jako zaměstnance školy, nebo i o nepřiměřeném tlaku na zaměstnance ze strany zaměstnavatele. Tyto situace by mohly být předmětem šetření oblastního inspektorátu práce i České školní inspekce.

Souhlasíme s Bickovou, že každý zájemce o zooterapii by se měl orientovat v legislativě a předpisech. Školskou legislativu a pracovní právo z této odpovědnosti, dle našeho názoru, nelze vyjmout.

Protože nemáme, jako kolegové v Rakousku, speciální směrnice schválené ministerstvem školství, vytvořili jsme orientační model čtyř základních pilířů legislativního rámce, který se vztahuje k pedagogické intervenci za přítomnosti psa v české pedagogické praxi. Tento model vychází z legislativy ve znění novel, vztahující se k roku 2024.

Graf 4: Čtyři pilíře legislativního rámce intervence za přítomnosti zvířat (psů) ve školním prostředí ČR „intervention in the presence of a dog“ (IPD)“⁸⁴Zdroj: vlastní

2.3 Srovnání českého a zahraničního přístupu k legislativě

K porovnání legislativních podmínek pro školní canisterapeutické psy v ČR a v zahraničí využijeme zdroje informací z německy mluvících zemí, kde je projekt školního psa teoreticky i prakticky nejdéle rozpracovaný.

V první řadě je to Rakousko, které má legislativní a provozní informace o školních psech zveřejněny na webu rakouského ministerstva školství už od roku 2011 s novelizovanými informacemi a dalšími kontakty v roce 2017.

Testování školních psů zajišťuje rakouské ministerstvo školství ve spolupráci s vysokoškolsky vzdělanými odborníky Veterinárního institutu ve Vídni.⁸⁵ Rakouská mi-

⁸⁴ Více se věnujeme zdůvodnění anglické varianty zkratky IPD místo IZP – intervence za přítomnosti psa v kapitole Edukační význam zooterapie a její místo v systému pomáhajících profesí.

nisterská směrnice je pozoruhodně propracovaná nejen v části odpovědnosti za škodu a ochranu zdraví, ale má legislativní přesah na zákony ze sociální a pracovně právní oblasti. Na nichž se podílelo rakouské ministerstvo sociálních věcí.

Dalším příkladem pak může být Německo, kde každá spolková země má vlastní spolkové ministerstvo a legislativní postup bylo nutné vzhledem k původně rozdílnému přístupu sjednotit. Aktuální (2019) celostátní doporučení týkající se psů ve škole zveřejnila Konference ministrů školství Spolkové republiky Německo. Ministři jednotlivých spolkových zemí neřešili pedagogické aspekty přítomnosti psů ve školách, ale zabývali se hlediskem bezpečnosti.

Zásadní rozhodovací pravomoc i odpovědnost v tom, zda škola umožní návštěvy školních psů nebo jejich trvalý pobyt ve školách nechávají ministerstva na správci (zřizovateli) školy. Podrobnosti týkající se provozních pokynů jsou zveřejněny a pravidelně doplňovány i odkazy na legislativní opatření.⁸⁶

Švýcarsko má na webu organizace sjednocující psovody školních psů vypracované standardy kvality, jejich uplatňování se řídí požadavky úřadů v jednotlivých kantonech.

Podstatný legislativní rozdíl mezi německými, rakouským a českým ministerstvem školství spočívá v tom, že české ministerstvo školství (jak jsme už zmínili) zatím edukaci za přítomnosti psa vůbec nevzalo na vědomí. Proto dosud schází vzdělávání pedagogů a ředitelů škol s obsahem zaměřeným na legislativu a předcházení rizik v souvislosti se zooterapií.

Obrovskou výhodou pak mají němečtí a rakouští pedagogové v jasně stanovených legislativních pravidlech. Za metodického přispění svého resortního ministerstva mají k dispozici informační brožuru pro vedení škol, která může řediteli a pedagogům pomoci s rozhodnutím a s následnou organizací pedagogické intervence za přítomnosti psa.

Velký podíl na úpravách legislativních standardů pro „školní psy“ v Německu má nezisková organizace následující příklad rakouských odborníků z Veterinárního institutu ve Vídni, který tyto zásady definoval společně s ministerstvem školství v Rakousku.

Německá organizace poskytuje psovodům a majitelům školních psů nejen vzdělávací servis v oblasti kvality, ale je rovněž iniciátorem legislativních změn a poskytuje i velmi kvalitní informační servis.

⁸⁵ Směrnice a doporučení pro školy v Rakousku. [online] Dostupné z: https://www.bmbwf.gv.at/themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2017_23.html , srovnej s <https://www.vetmeduni.ac.at/de/therapiebegleithunde/gepruefte-teams/> cit. [26.11. 2024]

⁸⁶ Legislativní opatření v souvislosti s pandemií COVID-19. [online] 2020 Příklad ministerských směrnic z Německa dostupné z: <https://infos-fuer-schulleitungen> cit. [26.11. 2024]

⁸⁷ Webová stránka této neziskové organizace <https://schulbegleithunde.de>, navazuje na původní projekt Lýdie Agsten: <http://schulhundweb.de/index.php?title=hauptseite>. Informace a zkušenosti Lýdie Agsten pravidelně cituje i Andrea Beetz, na kterou se i my pravidelně odvoláváme.

Kolegové v Německu a Švýcarsku tak například v době pandemie Covid-19 byli upozorněni na rizika situace, s nimiž nikdo dosud neměl zkušenosti. A bylo jim prostřednictvím síťující organizace doporučeno důsledně zvážit, zda lze vyvážit pozitiva psů ve škole epidemiologickými riziky, s nimiž nikdo neměl zkušenost.

Následně autoři doporučení vyzývali psovody školní psů, aby vymýšleli takové aktivity pro děti a psy, které by byly bezpečné, a přitom pomohly překlenout pro všechny zúčastněné psychicky obtížné období.

Při porovnání obsahu webových stran canisterapeutických organizací v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Polsku, v ČR a na Slovensku bylo patrné, že nejaktuálnější informace a doporučení po celou dobu pandemie COVID-19 měli k dispozici právě psovodi školních psů v Německu. (V ČR tyto situace nikdo neřešil. *Pozn. aut.*)

Seriózní přístup německých kolegů k dodržování pravidel a legislativy přesně vystihuje stanovisko propagátorky školních psů A. Beetz z webu schulhundweb.de. Podle ní se myšlenka přítomnosti psů ve škole nezdá každému přijatelná.

Prezentace současného stavu znalostí z vědy a praxe proto může na jedné straně sloužit k vysvětlení velkého vzdělávacího potenciálu školních psů. Na druhou stranu také objasňuje, jak důležité je přistupovat k této speciální formě pedagogiky profesionálně a plně informovaně, aby se minimalizovala rizika a optimálně využil potenciál školního psa.

S tímto stanoviskem plně souhlasíme. Protože, jak jsme doložili souhrnem dostupných českých zdrojů výše, v České republice neexistuje souhrnný názorný přehled legislativních souvislostí při canisterapii ve školách a školských zařízeních.

Nicméně, V České republice sice nemáme školskou legislativu přímo zmiňující canisterapii, ale management škol a školských zařízení musí ze zákona nejpozději do dvou let od nástupu do funkce absolvovat specializované vzdělávání pro ředitele škol. To předpokládá u školského managementu schopnost orientovat se v legislativě a vnímat legislativní přesahy k řešenému tématu.

Situace v souvislosti se zooterapií nebo canisterapií by měl kompetentní ředitel umět administrativně ošetřit například zpracováním pokynů ve školním nebo provozním řádu. Rovněž by je měl umět zahrnout do organizace vzdělávání a zajistit dodržování svých pokynů v pedagogické praxi.

⁸⁸ Informace – doporučení pro školní psy nebo canisterapeutické psy obecně jsme bezvysledně hledali také na webu MŠMT ČR a MPSV ČR. Doporučení nebo diskuse k tomuto tématu nebyla ani v odborné FB skupině Canisterapie profesionálně. Podobně neměli k dispozici ucelené informace a doporučení ani kolegové zabývající se „dogoterapií“ či „kynopedagogikou“ v Polsku. Jejich webové stránky uvádíme pro další srovnání v přehledu literatury.

⁸⁹ L. Agsten et al., Doporučení pro majitele školních psů v době pandemie Covid-19[online] 2020 Dostupné: <https://schulbegleithunde.de/materialien/corona-virus> cit. [26.2. 2024]

ŘEŠENÁ ÚLOHA

V případě, že do vaší školy dochází canisterapeutický tým nebo zařazujete do výchovy, vzdělávání, rehabilitace jinou formu zooterapie, prostudujte základní kurikulární dokumenty, školskou legislativu i vnitřní směrnice školy.

Následně si vyhodnořte, nakolik ve vaší škole nebo školském zařízení pedagogická praxe koresponduje s předpisy, kterými je každý pedagog vázán.

2.4 Welfare a etické limity edukace za přítomnosti psa

Zodpovědný přístup ke zvířatům je vnímán dosud – v českých podmínkách – převážně jako zodpovědný přístup k chovu, výcviku, dodržování zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Tomu odpovídá obsah dostupné aktuální české odborné literatury i obsah českých kvalifikačních prací s tematikou zooterapie nebo canisterapie. Všechny už výše citované české publikace se v různém rozsahu věnují i tématu welfare a etiky v zooterapii a canisterapii.

Tyto informace jsou dostupné a autoři se často vzájemně citují. Jejich citace následně přejímají české vysokoškolské kvalifikační práce, ze kterých rovněž není patrné, že by budoucí canisterapeuté v ČR, nad rámec obecných zvyklostí, ve výzkumu i praxi reflektovali mezinárodně sílící trend ochrany asistenčních zvířat před jejich zneužíváním člověkem.

Tento sílící trend ochrany práv zvířat a jejich životních podmínek se netýká pouze USA, ale i Evropy. Například už v roce 2015 zaznamenala Gallard tento společenský názorový posun v souvislosti se vzděláváním dětí v přítomnosti zvířat při svém výzkumu v Anglii.⁹⁰

Gallard sice zastává názor, že by neměla být nadřazena práva zvířat nad právy dětí a měla by ve školách zůstat zachována možnost výchovy dětí za přítomnosti živých zvířat. Sama ale připouští, že k obhajobě svého stanoviska v duchu politické korektnosti bude potřebovat hodně sil.

⁹⁰ In *Anthrozoology in early childhood education: A multiphase mixed methods study of animal-related education in early childhood* Dahann Gallard volila smíšený design a oslovila pedagogy z 58 škol. [online] 2015 dostupné z <http://researchonline>. Cit. [26.11. 2024]

Autorka naznačuje, že v budoucnu očekává společenské změny ve vzdělávacím a politickému kontextu Velké Británie i napětí veřejného mínění při střetu s některými organizacemi a aktivisty bojujícími za práva zvířat.

Ve světle takto nahlíženého vývoje, se pokusíme téma etiky a welfare konfrontovat s mezinárodními názory vědců z více oborů. V teorii totiž téma práv a práce zvířat v souvislosti s edukací zasahuje například do oblasti filozofie, etiky, pedagogiky, práva, ale i do antropologie, ekologie, neurobiologie nebo veterinární medicíny.

Na vztah člověka ke zvířatům, na práva zvířat asistujících odborníkům v pomáhajících profesích nebo při edukaci a výzkumu ve školách tak existuje skutečně mnoho a často krajně vyhraněných názorů.

Často citovanou autorkou, prosazující přísné respektování práv zvířat, účastnících se vzdělávání, vědy a výzkumu, je Helena Pedersen.⁹¹

Tato vysokoškolská pedagožka se ve Švédsku zabývá nejen studiem kriticky ohrožených druhů zvířat, ale klade si i otázky o tom, jak jsou vztahy lidí a zvířat diskutovány ve školách nebo jak studenti a učitelé diskutují o řešení etických konfliktů v souvislosti s nedobrovolnou účastí zvířat v procesu vzdělávání a výzkumu.

Pedersen ve svých publikacích předkládá odborné veřejnosti k diskusi i další otázky. Zajímá se, jak školy řeší se svými žáky témata, jakými jsou lov, existence a význam zoologických zahrad nebo průmyslová porážka zvířat. Podle Pedersen mají tyto otázky, hluboké důsledky pro vzdělávání a následně pro společnost.

Své názory opírá o etnografické výzkumy nahlížené perspektivou kritických teorií postkoloniálního myšlení i perspektivou genderové rovnosti.

Pedersen rovněž poskytuje vlastní náhled na zvířata jako součást tzv. skrytého školního kurikula. Nazývá ho „zvířecím vhladem“ ve vzdělávacím rámci, přičemž identifikuje tři témata (nebo „vhledy“), které dominují skrytému vzdělávacímu programu:

- zvířata jako objekty sentimentality,
- zvířata jako nástroje-pomůcky pro výchovu a učení,
- zvířata (živočišné obecně) jako antiteze „člověka“ a lidstva.

Jak tyto vhledy skrytého kurikula podle Pedersen chápat? Na začátku školní docházky je přítomnost zvířat, živých i těch vyobrazených v knihách ohraničena sentimentálností, náklonností a péčí, zatímco ostatní zprávy o zvířatech zůstávají přítomné, ale nejsou diskutovány: například kuřecí nugety podávané v jídelně.

⁹¹ H. Pedersen, *Animals in Schools: Processes and Strategies in Human Animal Education*, Purdue University Press, 2010.

Na střední škole se skryté kurikulum v souvislosti se zvířaty přesouvá do druhé etapy, kdy se zvířata stávají součástí didaktických pomůcek.

Při přechodu na univerzitu dochází dle Pedersenové ke třetí fázi. Upevňuje se oddělení studentů od zvířat, protože se zvířata transformují na to, co je odlišné od lidí. Na konci formálního vzdělávání tedy skryté kurikulum definitivně upevnilo ve většině studentů pocit nadřazenosti nad přírodou a zvířaty, jako živými nástroji a objekty spotřeby (např. potravinové nebo laboratorní).

Na tyto její myšlenky navazuje emotivní esejí N. Dolby.⁹² Ta se skrytému školnímu kurikulu ve vztahu k přítomnosti zvířat ve škole věnuje rozsáhlou kompilací myšlenek dalších autorů. Sama Dolby připomíná, že v prvních letech mají děti všude kolem sebe mezi hračkami i v knížkách roztomilé postavičky zvířat. Zvířata jsou prezentována jako bytosti hodné lásky, postupně se však vztah dětí ke zvířatům mění, není-li láska ke zvířatům upevňovaná rodiči a učiteli. Nejsou-li děti vedeny k ohleduplnosti, péči a respektu, může se v jejich očích nakonec původní přítel proměnit v obyčejnou „učební pomůcku“, „předmět zkoumaný v laboratoři“, který je použit, rozřezán a odklizen.

V souvislosti s účastí psů v procesu vzdělávání a asistencí psů v intervencích zasahujících i do oblasti praxe sociální práce nebo speciální pedagogiky je zajímavá jedna z méně známých feministických teorií, na kterou se Dolby ve své eseji rovněž odvolává.

Propagátoři této teorie hovoří o potřebě **odstranění „mýtu vrozené lásky a ochoty pečovat“**. Autoři se domnívají, že se tento mýtus týká žen, stejně jako vybraných druhů k práci chovaných domácích zvířat. Společnost v zažitých stereotypech očekává, že každá žena chce být matkou a činí ji potěšení nezištně pečovat o děti a rodinu. **Stejně tak stereotypně společnost předpokládá, že každý pes miluje lidi, a proto mu kdykoliv a v jakékoliv situaci činí potěšení lidem asistovat – pracovat, sloužit.**

Podle zastánců této teorie je to zakořeněný omyl vedoucí k pošlapávání svobody a rovnosti všech bytostí, k jejich zotročování a vykořisťování. *(My jsme tuto myšlenku uvedli v souvislosti s mylnou představou pedagogů i některých canisterapeutů, že pes musí od dítěte strpět cokoliv. Pozn. aut.)* **Na myšlenku o zvířecí nedobrovolné práci navazují úvahy o tom, že například služební nebo asistenční psi jsou k člověku v pracovním vztahu, takže by měli mít nárok na nějakou formu hmotné kompenzace, zdravotního pojištění a po skončení služby i nárok na „důchod“, který by pokrýval jejich krmení, veterinární péči a vše, co by potřebovali k důstojnému dožití.**

Jistá forma zabezpečení ve stáří už je v některých zemích zavedena u policejních psů. Osud vysloužilých asistenčních nebo školních psů, zatím zůstává na odpovědnosti jejich majitelů.

⁹² Dolby, N., *Animals in Education: The Hidden Curriculum*, [online] 2015 dostupné z: <https://www.academia.edu> [21.11.2024]

Hodně studií věnovaných životním podmínkám asistenčních psů lze najít v člancích z oborů antrozoologie, biologie a veterinární medicíny, přičemž trend je zajištění kvalitních podmínek ve vztahu k prostředí, ale zdůrazňovány jsou i potřeby fyziologické. Krmení, dostatek vody, možnost odpočinku. *(Což je opět v českých podmínkách porušováno, jak je patrné z obrázku níže.)*

Mezi těmito výzkumy vysoce ční studie kolektivu autorů z roku 2020, kteří se rozsáhle zabývají nejen životními podmínkami zvířat, ale studují kompetence jejich majitelů i kompetence asistenčních zvířat. Tato studie dává v současnosti velmi aktuální reflexi intervencím za přítomnosti zvířat v komplexních souvislostech.⁹³

Některá z těchto pravidel jsme zmiňovali v předchozím textu, například v souvislosti s AAPT jsme zdůraznili právo nedodržet stanovenou dobu terapie, umožnit zvířeti přestat si hrát s dětmi a jít si odpočinout.

Tento požadavek v ČR nedodržují ani organizace podporované z veřejných a evropských zdrojů, například na Zlínsku se jedná o organizaci doporučovanou na krajské úrovni zřizovatelům škol a psodov i pes z fotografie má certifikát CT týmu.

Obrázek 6 Porušení práva na odpočinek a nebezpečná situace pro dítě Nebezpečné hlazení spícího psa dítětem za přihlížení canisterapeuta. Zdroj: Foto archiv

B. Kulisewicz připomíná právo na přirozený projev asistenčních psů – tedy právo školního psa štěkat, právo terapeutického psa dát najevo, že se mu některé dotyky nelíbí, právo odejít.

⁹³ M. Winkle, et al., *Commentary Dog Welfare, Well-Being and Behavior: Considerations for Selection, Evaluation and Suitability for Animal-Assisted Therapy* [online] 2020. Dostupné z: <https://www.mdpi.com> [12.11.2024].

Připomíná, že psi mají právo odmítnout kontakt s osobou, která je jim z nějakého důvodu nesympatická. Na možnost „vyhoření“ upozorňuje už několikrát citovaná A. Tvrdá.⁹⁴

Porušení práva zvířete odmítnout kontakt a odejít opět dokládá fotografie z české canisterapeutické praxe testovaného a certifikovaného canisterapeutického týmu, kdy nevhodnému jednání přihlíží i personál zařízení.

Obrázek 7 Porušené právo psa odejít v českých podmínkách a ohrožení dítěte v dětském rehabilitačním stacionáři. Zdroj: archivní foto z FB profilu canisterapeuta⁹⁵

V duchu dodržování práv zvířat jsou formulována i práva školních psů ve standardech řídicích se doporučeními A. Beetz. Německé standardy zohledňovaly i riziko zvýšeného stresu psů v souvislosti s pandemií (stres z jiného režimu, jiného počtu klientů, pach dezinfekce nepříjemný citlivému čichu psů, stres z osob v rouškách...)⁹⁶

Pěstovat u dětí speciální návyky vhodného chování ke školnímu psovi doporučují učitelům majitelé školních psů ve Švýcarsku. Před prvním příchodem školního psa do školy

⁹⁴ A. Tvrdá (2020) zmiňuje tzv. němé psy, je to však v souvislosti s únavou – vyhořením – terapeutického psa, který se stane ke svému okolí lhostejným.

⁹⁵ J. Novotný. Fotografie z canisterapie v dětském rehabilitačním stacionáři [online] 2018. Veřejný FB profil.

⁹⁶ IAHAIO. [online]. Mezinárodní asociace organizací pro interakce lidí a zvířat (IAHAIO) plánuje v roce 2021 speciální vydání mezinárodního věstníku výzkumu a praxe (PAIJ), odborníky z praxe vyzvala k publikování článků, jak omezení režimu zařízení a škol dopadá na psychiku asistenčních zvířat, která nemohou být v kontaktu s lidmi, tak často, jak byla zvyklá. Dostupné z: <https://iahaio.org/journal> [12.10.2024].

doporučují švýcarské standardy připravit děti na to, jaké je bezpečné a respektující chování.

Podle doporučení se děti vhodné doteky mají učit na plyšovém psovi a seznam doporučení má být napsán a umístěn na viditelném místě školní třídy tak, aby byl dětem na očích a mohl být pedagogem kdykoliv připomenut.⁹⁷

Ke všem zmíněným výzkumům existuje námitka, že je-li dodržován zákon, je vše legální. Jenže mají-li být děti v přítomnosti zvířat nejen vzdělávány, ale i vychovávány, měl by si učitel nebo psovod školního psa ujasnit, jak jeho vlastní svědomí nahlíží na etické souvislosti mezi legalitou a legitimitou.

Pro všechny osoby vzdělávající děti za přítomnosti psů z toho vyplývá, že chtějí-li být pro žáky skutečným vzorem lidskosti, pak ve většině případů pouhé dodržování platné legislativy k mravnímu a etickému chování nestačí.

Obdobně významný vědec A. Schweitzer používá ve vysvětlení svého pojetí úcty k životu, tedy ke všemu živému ve spojitosti s etikou, tato slova: *“Každý z nás, ať je jeho postavení či povolání jakékoli, musí bez ustání pamatovat na to, aby ve svém chování osvědčil skutečné lidství.”*s.22. A na dalším místě knihy Schweitzer pokračuje: *„(...) opravdu etický je člověk jen tehdy, když poslouchá naléhavý příkaz pomáhat všemu živému, jemuž může prospět, a přímo se hrozí mu škodit. Neptá se, nakolik si ten nebo onen život svou hodnotou zaslouží jeho účast, ani na to, zda a pokud vůbec je ještě schopné něco pociťovat. Život je mu svatý sám o sobě.”*s.39⁹⁸

Co by měli bez výjimky dodržovat psovodi školních, asistenčních a terapeutických psů v ČR i v zahraničí?

Členové mezinárodní organizace IAHAIO⁹⁹ propagují zásadu, aby trenéři asistenčních a terapeutických zvířat byli zodpovědní a dbali na kvalitu života těchto tvorů.

V této souvislosti stanovili členové IAHAIO na svém plenárním zasedání v Praze v září 1998 čtyři základní podmínky pro intervence za přítomnosti zvířat:

1. *„Jsou přijata veškerá preventivní opatření, aby zvířata nebyla vystavena negativním vlivům.*
2. *Využití zvířat pro pomocné nebo terapeutické funkce by mělo mít v každém jednotlivém případě rozumnou šanci na úspěch.*
3. *Mělo by být zaručeno dodržování minimálních požadavků, zejména pokud jde o bezpečnost, řízení rizik, fyzickou a duševní pohodu, zdraví, důvěrnost a svobodu volby. Pro všechny zúčastněné by měla být jasně definována přiměřená pracovní*

⁹⁷ Kol. autorů Schulhunde Schweiz, Dostupné z:<http://schulhunde-schweiz.ch> [12.10.2024].

⁹⁸ A. Schweitzer: Nauka úcty k životu. DharmaGaia, Praha 1993.

⁹⁹ IEMT [online] Dostupné z:www.iemt.ch [21.10.2024].

zátěž, jasné rozdělení úkolů založené na důvěře, komunikační a tréninková opatření.

4. *Organizace, které se zavazují dodržovat výše uvedené čtyři pokyny, mohou být přijaty jako přidružené členy IAHIAO.*¹⁰⁰

IAHIAO rovněž připomíná, že lze pracovat pouze s domácími zvířaty, která byla vyškolená pomocí metod pozitivního podmiňování. Rovněž upozorňuje, že zvířata by měla být chována a zaměstnávána způsobem vhodným pro daný živočišný druh.

Tato deklarace je v souladu s etickými principy, se zákonem na ochranu zvířat proti týrání platným v ČR i s mezinárodními iniciativami prosazujícími ochranu a práva zvířat.

Po prostudování dostupné literatury a dokumentů však musíme upozornit, že situace v praxi je odlišná. Například v tom, že členství v International Association of Human – Animal Interaction Organization (IAHIAO) není závazné pro organizace ani jednotlivce. Existují sice snahy vytvořit standardy, které by byly závazné pro poskytovatele i příjemce služeb, avšak tyto snahy jsou ve své intenzitě různé podle jednotlivých zemí.

Hodně záleží na kulturních tradicích, společensko-politické atmosféře dané země i na informovanosti veřejnosti a odborných kompetencích pracovníků v pomáhajících profesích.¹⁰¹

Švýcarská organizace Institut für Interdisziplinäre Erforschung der Mensch – Tier – Beziehung (IEMT) od roku 1990 podporuje výzkum různých aspektů vztahu mezi lidmi a jejich mazlíčky. Filozofie IEMT je založena na konceptu One Health, který kombinuje humánní a veterinární medicínu a podporuje spolupráci mezi všemi obory.

Prezidentem IEMT Švýcarsko je Karin Hediger, která zkoumá vztahy mezi lidmi a zvířaty, mimo jiné, na univerzitě v Basileji. Činnost IEMT podporuje vědecká poradní skupina složená ze známých osobností z humánní a veterinární medicíny i dalších vědeckých oborů. Vědeckou poradní radu zastupuje v komisi Andrea Meisser, bývalý prezident Společnosti švýcarských veterinářů (GST). Andrea Meisser se intenzivně zabývá veřejným zdravím v různých projektech. K významným spolupracovníkům patří rovněž Andrea Beetz.¹⁰²

V Polsku se situace postupně mění, i když stejně jako v ČR ještě existují případy, kdy je zvíře „předmětem tvorby zisku“. Společenská atmosféra doznává změny především osvětou ze strany vědců, pedagogů, studentů a absolventů vysokých škol.

¹⁰⁰ Kol. aut. International Association of Human – Animal Interaction Organization. Podmínky pro interence za přítomnosti zvířat. [online] 1998. Dostupné z: www.iemt.ch [21.10.2024].

¹⁰¹ L., Stewart, et al., [online] 2016. Jasně stanovené kompetence ACA, jak jsme se o nich zmiňovali výše.

¹⁰² Kol. Aut. Institut für Interdisziplinäre Erforschung der Mensch -Tier-Beziehung (IEMT) [online] 1990. Dostupné z: www.iemt.ch[21.10.2024].

Pedagogové a další zájemci o zooterapii si mohou doplnit znalosti z etologie a welfare zvířat z publikace Agaty Marie Kokocinske Zooterapia z elementami etologii.¹⁰³ Tato doporučení mohou být přínosná právě pro pedagogy – laiky, kteří se rozhodují, zda a za jakých podmínek budou psy (zvířata) vhodná pro cílenou pedagogickou nebo rehabilitační intervenci.

Univerzity v Polsku pořádají konference s tímto zaměřením. Například v roce 2019 Uniwersytet Śląski zaštil v Sosnowci 4. mezinárodní interdisciplinární vědeckou konferenci s názvem: „Člověk ve vztahu ke zvířatům. Mýty – stereotypy – předsudky“.¹⁰⁴

Účastníci konference diskutovali nad změnami ve smyšlení o zvířatech v důsledku nových objevů týkajících se inteligence zvířat, empatie, altruismu, komunikačních dovedností a sociálního „rozumu“, který demytologizuje tento „etologický klam“.

Zajímavostí této konference rovněž bylo, že se jí osobně účastnila pravnučka Charlese Darwina, Ruth Padel.

V roce 2020 se uskutečnila další mezinárodní on-line konference za účasti canisterapeutů a vědců například z organizace PADA, ze Švédska, Slovenska, Maďarska i pořádatelství Polska. Konference byla celá věnovaná testům povahy psů pro edukační a terapeutickou práci, ale účastníci debatovali rovněž o novinkách z oblasti etiologie, výzkumu tělesných projevů a potřeb zvířat i o fyzických a psychických limitech zvířat.

Beata Kulisiewicz na toto téma publikovala obsáhlý článek v prosinci 2020 v odborném časopise pro vzdělávání a terapii za přítomnosti psa, časopis má název „Zajęcia z psem“.¹⁰⁵

Přestože je její text zaměřen hlavně na standardy práce se psem, je v něm i několik důležitých myšlenek ve vztahu k ochraně kvality života asistenčních, terapeutických a školních psů.

Autorka například upozorňuje na nutnost odpočinku zvířat, protože přítomnost při terapii nebo ve vyučování je pro zvíře nesmírně stresující záležitost, i když se na první pohled jeví, že tato aktivita psa baví. **Upozorňuje, že pes by měl mít odpočinek mezi návštěvami alespoň 48 hodin, ale někteří psi potřebují odpočinek od klientů i týden a někdy i více.**

Pokud pes chodí do školy (za klienty každý den) je pro něho maximální délka práce 30-45 minut a uvádí i názor, že někteří odborníci doporučují maximálně 20 minut.

¹⁰³ A. M., Kokocinska, *Zooterapia z elementami etologii*, Impuls, Kraków 2016.

¹⁰⁴ Konference Czlowiek w relacji do zwierzat mity stereotypy [online] 2019. Dostupné z: <http://www.ifw.us.edu.pl> [21.10.2024].

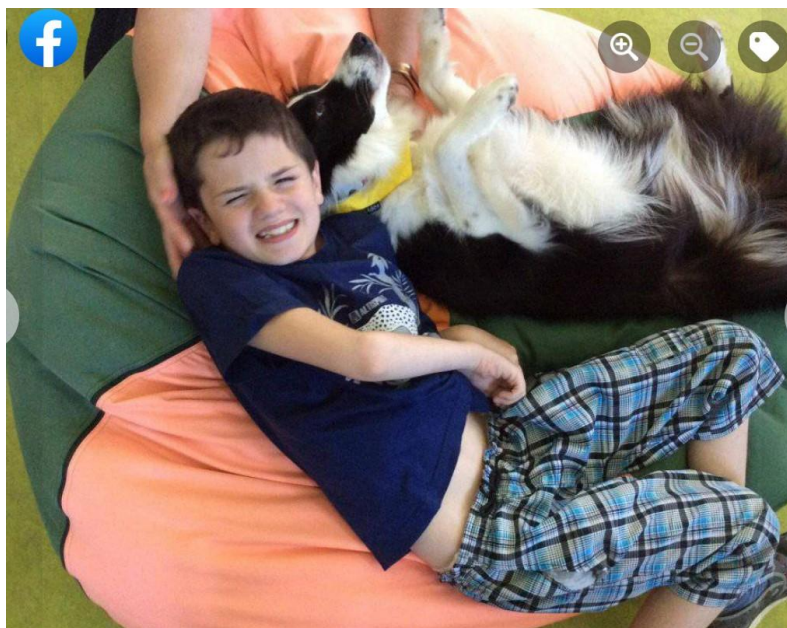
¹⁰⁵ B. Kulisiewicz, Pes w terapii – standardy pracy, *Zajęcia z psem* nr. 6(19) / 2020 ISSN 2543-7054 Czasopismo Centrum Terapii i Edukacji BAJARNIA

Zároveň Kulisiewicz připomíná, že před návštěvou nebo po návštěvě klientů by pes neměl být vystaven dalšímu stresu – například výcviku a podobně. To vše může způsobit jeho přepracování a vyčerpání. Rovněž zdůrazňuje, že by pes neměl být nikdy nucen chovat se proti své přirozenosti. **Velmi důležitá a hluboká je myšlenka B. Kulisiewicz odvolávající se na J. Bradshaw, že psi se nerodí s přátelským naladěním se na člověka, rodí se pouze s predispozicí být přátelští k lidem.**¹⁰⁶

Souhlasíme s názorem autorky, že **každý, kdo zapojuje děti do interakce se psy, by si měl pokládat otázku, zda je zvířeti lidská přítomnost příjemná.** To je dle naší zkušenosti v ČR jedna z nejčastěji porušovaných zásad.

Jak jsme už uvedli výše, přestože se propagátoři canisterapie v ČR hlásí k zásadám IAHOI, ne vždy jsou tyto zásady jednotlivci dodržované.

V knize *Canisterapie, pes lékařem lidské duše* se obě autorky zamýšlejí, zda v době, kdy jsou dostupné moderní kompenzační pomůcky na masáže a prohřívání nebo nafukovací lůžka zabraňující tvorbě dekubitů, je nezbytné takzvané „polohování“ na psovi.¹⁰⁷ Navzdory skutečnosti, že se jedná o řadu let dostupnou publikaci, „polohování“ je nejčastěji používanou technikou ve speciálně pedagogické rehabilitaci a to i v případech, kdy je klientovi nepříjemné, nebo dokonce pro klienta přímo nebezpečné.

Obrázek 8 Násilné polohování dítěte se psem. Zdroj: veřejný FB profil Jana Janků

Na výše uvedené fotografii je špatně všechno z legislativního, pedagogického i terapeutického hlediska.

¹⁰⁶ B. Kulisiewicz, *Osobní blog autorky*. [online]

¹⁰⁷ L. Galajdová, Z. Galajdová, *Canisterapie – Pes lékařem lidské duše*, Portál, Praha 2011.

V rozporu se svými povinnostmi v zákoně pedagog nezajistil pro dítě bezpečné prostředí. Dítě je nuceno ke kontaktu se zvířetem, je u toho fotografováno a následně prezentováno na veřejné sociální síti. Canisterapeut ani pedagog nerespektuje jeho emoční rozpoložení, ani soukromí, fotografie je zveřejněna za účelem propagace canisterapeutky na jejím profilu, přičemž tato canisterapeutka je i „rozhodčí“ pro testování CT týmů a vydává týmům osvědčení především na Zlínsku.

Z fotografie je patrné, že ke kontaktu s protestujícím dítětem je nucen i pes, který rovněž situaci vnímá negativně a v rozporu s legislativou na ochranu zvířat je pes nucen k „práci“ v pro něho nepřírozené poloze.

Rovněž námi mnohokrát citovaní čeští autoři připomínají význam odpočinku a kontroly zdravotního stavu i pohody terapeutických psů, praxe v zařízeních má rozdílnou úroveň.

Kurzů i odborných materiálů pro pedagogy je nedostatek, takže zatímco v sociálních službách se situace pomalu lepší, ve školství stále pedagogové a ředitelé nemají představu, co je vlastně odborným standardem. Netuší, co mohou očekávat, jaké podmínky jsou přijatelné a jaké chování je nevhodné, neetické nebo na hraně týrání.

Špatný vliv na odbornou i laickou veřejnost mají média, která prezentují canisterapii formou dojemných příběhů a PR fotografií klientů-děti ležících na psech, z čehož mylně vzniká dojem, že se jedná o „standard“.

Obrázek 9 Riziko prezentované jako příklad dobré praxe na sociální síti. Zdroj: veřejný FB profil¹⁰⁸

¹⁰⁸ Veřejný FB profil Věra Kadlecová. Situace na fotografii je problematická z hlediska zákona i provedení. Není zajištěna bezpečnost dítěte, které má obličej u psa a nohu v ortopedické botě v bezprostřední blízkosti samčích genitálií jinak temperamentního zvířete, majitelka psa drží dítě na psovi a v blízkosti není jiný pomocník. Pokud by dívka dostala záchvat nebo učinila jiný nepředvídatelný pohyb nohou, není v blízkosti nikdo, kdo by zabránil obranné reakci psa, například pokousání dítěte v obličej, při bolestivém zážitku zvířete.

Někteří rodiče se tak na základě zavádějících informací z médií mohou domnívat, že když dítěti s jakýmkoliv typem postižení pořídí psa a budou ho k dítěti „přikládat“, dojde k uzdravení dítěte takzvaně bez další práce a bez potřeby jiné odborné intervence. O rizicích z důvodu výše zmíněných stereotypů nemají vůbec tušení.

Zcela za hranou etiky je v ČR skutečnost, že například asistenční pes je dle zákona „terapeutickou pomůckou“ hrazenou z veřejného pojištění a tuto „pomůcku“ nelze klientovi odejmout.

V praxi české canisterapie se můžeme setkat i se situací, kdy jednotlivci oslovují ředitele mateřských a základních škol s nabídkou „canisterapie“ – ukázky práce psa dětem za finanční úplatu.

Eticky problém nevzniká, pokud to škola platí z grantů nebo jako službu. Eticky spornou se situace stane v okamžiku, kdy si účast na hře se psem musí zaplatit dítě z peněz přinesených od rodičů. Sociálně slabé rodiny si nemohou dovolit měsíčně platit několik školních akcí, takže děti, co nezaplatí, jsou ze hry se psem vyloučené, a po dobu ukázky jsou v jiné třídě nebo sedí stranou a pouze se dívají.

Obdobně eticky necitlivé, se sporným výchovným efektem, je **„odebrání psa“ dítěti za trest**, pokud se mu nepodaří splnit učitelem zadaný úkol, jak ho jako motivační možnost popisují autorky Šlégrová a Smékalová ve své publikaci na str. 46.¹⁰⁹

V neposlední řadě ke zneužívání psů v české canisterapeutické praxi dochází z neznalosti, omezenosti nebo přílišné laické horlivosti psovodů. V horším případě pak cíleně, kdy jsou psi přetěžováni z důvodu finančního zisku majitele.

ÚKOL K ZAMYŠLENÍ

Srovnejte svoje poznatky ze studia opory o situaci v zahraniční a vlastní poznatky, informace, zkušenosti z české praxe.

¹⁰⁹ E. Smékalová, L. Šlégrová, *Využití canisterapie v psychoterapii u dětí předškolního a mladšího školního věku*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2014.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Text druhé kapitoly se zaměřuje na problematiku legislativy a etiky spojené s přítomností terapeutických a školních psů ve vzdělávacím prostředí. V různých zemích se přístup k této oblasti liší. Například v USA zájem o školní psy snižuje obava ze žalob, což vede k odmítání aktivit, které by mohly znamenat právní a finanční riziko. Podobně ve Velké Británii jsou legislativní předpisy zaměřené na welfare zvířat tak přísné, že komplikují jejich zapojení do školního prostředí. Naproti tomu Rakousko a Německo disponují detailními legislativními směrnici, které zahrnují bezpečnostní a provozní pravidla i sociální aspekty spojené se školními psy. Švýcarsko zase stanovilo standardy kvality, které podporují vzdělávání dětí s ohledem na respektující přístup ke zvířatům.

V České republice zůstává legislativní rámec nedostatečný. Chybí komplexní standardy i metodiky pro práci se školními psy, což vede k tomu, že pedagogové a ředitelé škol často neznají své zákonné povinnosti v této oblasti. Přestože canisterapie a další formy zooterapie v ČR získávají na popularitě, legislativa ani školské dokumenty se jí přímo nezabývají. Text zdůrazňuje potřebu smluvního vztahu mezi školou a psovodem, který by definoval podmínky spolupráce, odpovědnost za případné škody i respektování práv zúčastněných stran. Současná praxe v ČR je často poznamenána nedostatkem odbornosti u canisterapeutů, kteří často nemají pedagogické vzdělání, což může ohrožovat kvalitu intervence i bezpečnost žáků.

Důležitou částí textu je zaměření na etiku a welfare terapeutických psů. Upozorňuje se na potřebu zajištění práv zvířat, jako je možnost odpočinku, právo odmítnout interakci s člověkem a ochrana zvířete před přetěžováním. Německé standardy zdůrazňují minimalizaci stresu pro psy, zejména v neobvyklých situacích. V ČR zůstává dodržování těchto zásad problémem. Psi jsou někdy vystaveni nepřiměřené pracovní zátěži a jejich pohoda je opomíjena, což může být důsledkem nedostatečné informovanosti nebo finančních zájmů majitelů.

Porovnávána je i situace v České republice se zahraničím. V Rakousku a Německu mají pedagogové přístup k podrobným směrnici a podpůrným materiálům, které zvyšují kvalitu práce s terapeutickými psy. Tyto země také kladou důraz na odborné vzdělávání a legislativní ochranu psů. Naproti tomu v ČR se praxe často odvíjí od individuálních iniciativ bez jasně stanovených pravidel, což zvyšuje rizikouřazů, etických i legislativních pochybení.

V závěru kapitoly je zdůrazněna nutnost zavedení jednotných standardů a etických principů při zapojení zvířat do vzdělávání. Pro dosažení vyšší kvality je klíčové posílit vzdělávání pedagogů a canisterapeutů, vytvořit legislativní rámec odpovídající mezinárodním trendům a zohlednit práva zvířat stejně jako potřeby dětí. Etický přístup, který

přesahuje pouhé dodržování zákonů, je nezbytný pro dosažení harmonického a prospěšného vztahu mezi lidmi a zvířaty. K lepší orientaci v tématu kapitoly je určena grafika: „Čtyři pilíře legislativního rámce intervence za přítomnosti zvířat ve školním prostředí ČR“. Ta zdůrazňuje hlavní oblasti, které je třeba zohlednit: bezpečnost, řízení rizik, respektování práv zvířat a legislativní odpovědnost pedagogů a školských zařízení. Tento model vychází z aktuálních legislativních novel a poukazuje na potřebu systematického přístupu v případech zapojení zvířat do školního vzdělávání.

OTÁZKY

1. Jaké legislativní komplikace spojené se školními (canisterapeutickými) psy zmiňuje prezidentka IAHAIO Rebeca Johnson a Andrea Beetz?
 2. Proč je welfare asistenčních psů důležitým tématem v evropské legislativě?
 3. Jaký je rozdíl mezi přístupem k legislativě školních psů v České republice a v Rakousku?
 4. Jaké podmínky pro intervence za přítomnosti zvířat stanovila organizace s názvem IAHAIO?
 5. Proč je podle německých standardů důležité zajistit odpočinek pro školní a terapeutické psy?
 6. Jaké etické otázky jsou spojeny s přítomností psů ve vzdělávacím procesu podle Heleny Pedersen?
 7. Který zákon je pro přítomnost zvířat a jejich doprovodu ve škole zásadní?
 8. Jaké nebezpečí může vzniknout při nedodržování zásad welfare a legislativy v rámci canisterapie?
 9. Jak se liší přístupy ke vzdělávání a práci se školními psy v Polsku, Německu a České republice?
 10. Proč je podle textu důležité, aby školský management zahrnoval legislativní rámec zooterapií do provozních pravidel škol?
 11. Kdo podle platné legislativy v ČR určuje cíle a obsah canisterapie (zooterapie) a je za její průběh odpovědný? Je to canisterapeut (zooterapeut), nebo pedagog?
-

ÚKOL K ZAMYŠLENÍ

Po prostudování předchozích kapitol se zamyslete nad obsahem a přínosy této formy canisterapie dětí s handicapem ve zdravotnickém zařízení, kterou zachycuje archivní fotografie z veřejné sítě. Následně se pokuste odpovědět, na co upozorňují šipky a vyhledat nepříjemné nebo ohrožující situace. I na otázku, co vede odborné zařízení a terapeuty k této formě prezentace.

NEZAPOMEŇTE NA ODPOČINEK

V nadcházející kapitole vás čekají témata související s pedagogickou praxí. Než se pustíte do dalšího studia, dopřejte si aktivní odpočinek nebo příjemnou relaxaci.

3 PEDAGOGICKÁ INTERVENCE ZA PŘÍTOMNOSTI PSA

Kapitola se zaměřuje na zapojení psů (i dalších zvířat v rámci zooterapie) do vzdělávacího procesu v kontextu teoretických východisek edukační reality a příkladů z pedagogické praxe.

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Pro porozumění vztahu pedagogické teorie a praktické kvalitní pedagogické intervence za přítomnosti psa (zvířete), jako rovnocenné didaktické, případně rehabilitační techniky, se musíme znovu vrátit k teorii, kterou jsme se záměrně zabývali v první kapitole. Je třeba dát do souvislosti základní odborné pedagogické pojmy, evaluační postupy se školskou legislativou v platném znění.

V předchozích kapitolách jsme si ujasnili, že se canisterapie v České republice potýká s nejednoznačným terminologickým vymezením, nemá ve vztahu k pedagogice řádně ukotvený obsah. Navážeme na závěry první kapitoly o metodologických potížích v souvislosti s odborným zapojením psa do pedagogické praxe (např. nejasné pomologie a neexistujícím standardům evaluace kvality, včetně příkladů zahraničních studií a zkušeností předních zahraničních odborníků). Tato skutečnost je významná pro ty studenty, kteří zvažují zooterapii jako téma kvalifikačních prací. V oblasti vědecké totiž stále zůstávají neukotvená teoretická východiska. Tím se následně řada českých kvalifikačních prací na téma zooterapie, canisterapie, edukace za přítomnosti psa dostává do rozporu se základními paradigmaty pedagogiky, jako vědy o edukační realitě se všemi intervenujícími edukačními procesy.

Jak se neukotvení teorie promítá v pedagogické praxi demonstrujeme na snímcích reálných situací v českých školách hlavního proudu i ve školách speciálních. V této kapitole se tedy soustředíme na vztah teorie a (ne)kvalitní praxe.

CÍLE KAPITOLY

Student po samostudiu 3. kapitoly studijní opory bude disponovat následujícími teoretickými poznatky:

- Student je schopen svými slovy definovat základní pojmy.

- Student odborně posoudí individuální přínos canisterapie v edukačním procesu a jejím vlivu na zdravotní a psychosociální stav žáků.
- Student porozumí metodám zooterapií a jejich aplikacím v pomáhajících profesích.
- Student identifikuje rizikové a nepřípustné situace spojené s přítomností zvířat ve výuce a při rehabilitaci.
- Student analyzuje zahraniční zkušenosti a studie o edukačním a rehabilitačním vlivu psů ve školách.
- Student dokáže posoudit rozdíl mezi laickou návštěvní činností a profesionální intervencí za přítomnosti psa (zvířete).

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Canisterapie, canisterapeutický tým, dogoterapie, edukační realita, edukační prostředí, edukační procesy, evaluace, intervence za přítomnosti psa, humanistická pedagogika, kynopedagogika, kompetence, kvalita, laická návštěvní činnost, odpovědnost, pedagogická realita, riziko, učební atmosféra, učební klima, vzdělání, zooterapie.

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

Rychlé přečtení (povrchní porozumění): 2–3 hodiny

Pro základní seznámení se s obsahem, hlavními tématy a klíčovými koncepty.

Důkladné čtení (střední porozumění): 5–7 hodin

Čtení s podrobným zaměřením na definice, citace a hlavní myšlenky.

Hluboké studium (kritická analýza): 10–15 hodin

Včetně poznámkování, identifikace klíčových bodů a pochopení kontextu.

Pro porozumění vztahu pedagogiky a kvalitní pedagogické intervence za přítomnosti psa, nejen jako rehabilitační, ale i rovnocenné didaktické techniky v praxi, se musíme znovu vrátit k teorii. Je třeba dát do souvislostí platné legislativní podmínky ve školním prostředí, základní odborné pojmy a pojmenovat praktické interakce.

V předchozích kapitolách jsme si ujasnili, že canisterapie v České republice je charakteristická nejednoznačným terminologickým vymezením, nemá ve vztahu k pedagogice řádně ukotvený obsah. V oblasti vědecké zůstávají neujasněná teoretická východiska. Tím se následně řada českých kvalifikačních prací na téma zooterapie, canisterapie, edukace za přítomnosti psa dostává do rozporu se základními paradigmaty pedagogiky, jako vědy o edukační realitě se všemi svými edukačními procesy.

DEFINICE

„Pedagogika je sociální věda, která se zabývá edukační realitou, tj. zkoumá edukační procesy probíhající v různých edukačních prostředích. Edukační prostředí se vzájemně odlišují typem zúčastněných subjektů, obsahem, formami a intenzitou edukačních procesů a použitím edukačních konstruktů. Tyto odlišnosti vyvolaly vznik specifických pedagogických disciplín, a výzkumných problémů pedagogické vědy.“ (Průcha, 2009)

K ZAPAMATOVÁNÍ

Jestliže se edukační prostředí odlišuje typem zúčastněných subjektů, (v našem případě například přítomností psa a jeho pedagogicky nevzdělaného psovoda) obsahem, formami a intenzitou edukačních procesů a použitím edukačních konstruktů, je neoddiskutovatelná potřeba, aby přítomný, a to i začínající pedagog zvládal základní kompetence absolventa učitelství. Stejně významné je, aby tyto kompetence nejen v případě canisterapie, ale i dalších zooterapeutických technik vždy naplňoval.

Zdůrazňujeme především v souvislosti s canisterapií v pedagogické praxi opomíjenou kompetenci stanovování cílů, plánování, vedení, reflexi a vytváření bezpečného prostředí, které souvisí s kompetencí třetí, jak dokládá obrázek níže.

KOMPETENČNÍ RÁMEC ABSOLVENTA A ABSOLVENTKY UČITELSTVÍ

Kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství je tvořen 18 kompetencemi rozdělenými do 6 oblastí.

1. Vyučované obory a jejich zprostředkování žákům a žákyním

- 1.1. Rozumím vyučovaným oborům a dále se v nich rozvíjím.
- 1.2. Didakticky zprostředkují obsah vyučovaných oborů žákům a žákyním v souladu s jejich vzdělávacími potřebami.

2. Plánování, vedení a reflexe výuky

- 2.1. Nastavuji cíle výuky a vedu k nastavení vlastních cílů také žáky a žákyně.
- 2.2. Poznávám vzdělávací potřeby žáků a žákyní a plánuji výuku tak, aby každému žákovi a žákyni umožňovala aktivně se zapojit a dosahovat stanovených cílů.
- 2.3. Podporuji u žáků a žákyní zvědavost a motivaci k učení.
- 2.4. Efektivně vedu výuku a v jejím průběhu zjišťuji míru porozumění žáků a žákyní a reaguji na jejich potřeby.
- 2.5. Reflektuji výuku a vyhodnocuji dosahování stanovených cílů.

3. Prostředí pro učení

- 3.1. Vytvářím bezpečné prostředí pro učení.
- 3.2. Vedu žáky a žákyně k chování podporujícímu učení a ke spolupráci.
- 3.3. Zajišťuji vhodné uspořádání fyzického prostoru i digitálního prostředí, kde se učení odehrává.

4. Zpětná vazba a hodnocení

- 4.1. Hodnotím na základě kritérií a vedu k tomu také žáky a žákyně.
- 4.2. Poskytuji a přijímám zpětnou vazbu a vedu k tomu také žáky a žákyně.
- 4.3. Vedu žáky a žákyně k reflexi jejich učení.

5. Profesní spolupráce

- 5.1. Spolupracuji s kolegy a kolegyněmi ve prospěch žáků a žákyní a společného profesního růstu.
- 5.2. Spolupracuji s rodiči a širší komunitou školy v zájmu žáků a žákyní.

6. Profesní sebepojetí, rozvoj, etika a duševní zdraví

- 6.1. Systematicky pracuji na utváření svého sebepojetí v roli učitele či učitelky a na svém profesním rozvoji.
- 6.2. Odpovědně pracuji s informacemi a s digitálními nástroji, vedu žáky a žákyně k demokratickým hodnotám a jednám v souladu s profesní etikou.
- 6.3. Systematicky pečuji o své duševní zdraví a psychohygienu.

3

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

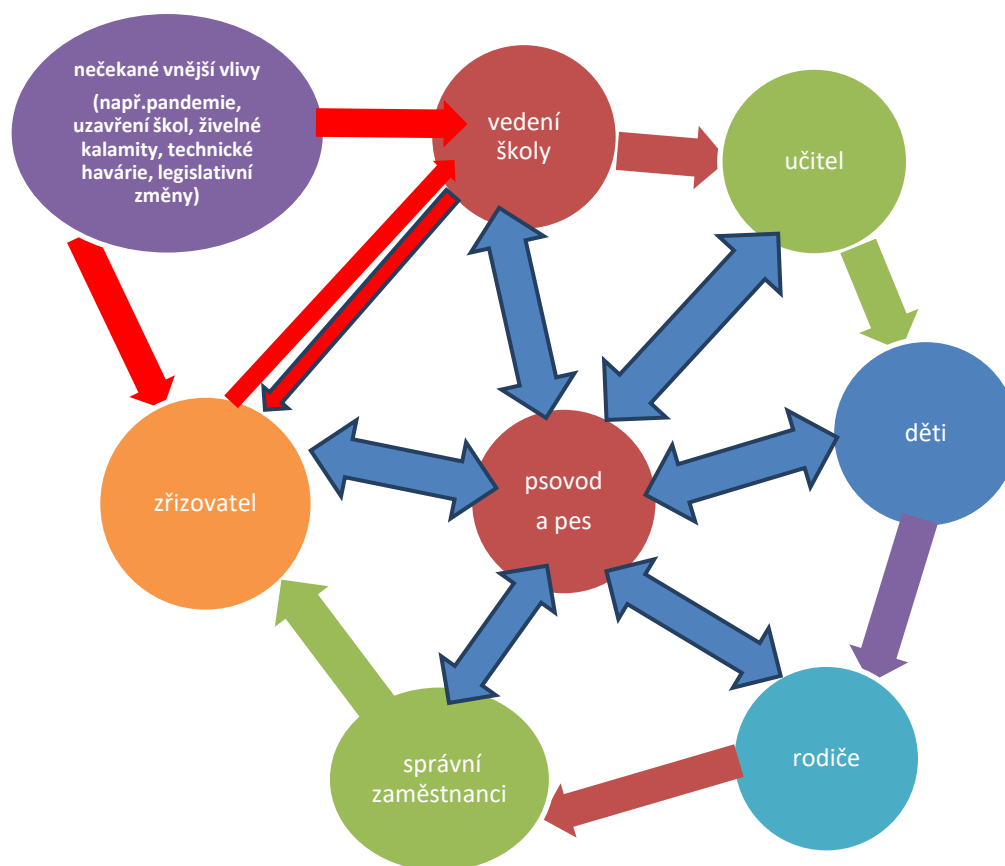
Obrázek10 Kompetenční rámec. Zdroj: (MŠMT ČR, 2023)

3.1 Význam cíle, podmínek, řízení intervence a evaluace

Podle našich dosavadních poznatků je základem úspěšné pedagogické intervence za přítomnosti „školního edukačního psa“ nebo „canisterapeutického psa“ spolupracující odborný tým.

Dále příznivá atmosféra v obci (zřizovatel) ovlivňuje komunikaci s vedením školy, a tím i základní vztahy pětice vzájemně propojených skupin (viz graf níže). Pouze vstřícnost zřizovatele nebo pedagogů k návštěvě canisterapeuta se psem ve škole nestačí.

Podmínkou úspěchu edukace či terapie za přítomnosti psa totiž je, že všechny tyto skupiny tvoří s psovodem školního (terapeutického) psa spolupracující tým. Pouze ten je pak schopen operativně reagovat i na nečekané vnější vlivy. Přičemž, jak je z grafu patrné, výměna aktuálních informací mezi vedením školy a zřizovatelem je klíčová.

Graf 5 Spolupracující tým, jako podmínka úspěšné realizace projektu. Zdroj: vlastní

Pokud totiž nefunguje tato komunikace, promítne se to i do kvality zbývajících interakcí všech zainteresovaných subjektů. Při pohledu na jednotlivé subjekty je význam jejich názorů pro příjemnou atmosféru při terapii nebo edukaci jasná. Začínající canisterapeuté, ale i pedagogové nebo školní management má tendenci se pozastavovat nad vlivem správních zaměstnanců na úspěch canisterapie.

Ten vliv je významný z několika důvodů. Správní zaměstnanci jsou ti, kteří odpovídají za hygienu a čistotu v zařízení. Byť je pes udržovaný, srst strácí. V nepříznivém počasí s sebou přináší na packách i další nečistoty a návleky u dveří si nevezme. Správní zaměstnanci rovněž mohou trpět alergiemi nebo fobií ze psů a přítomnost zvířete jim může působit potíže. Tím se opět dostáváme k pracovnímu právu a překážce v práci na straně zaměstnavatele, kterou bude muset ředitel se zaměstnancem, v horším případě se zřizovatelem řešit. Namísto je tedy ohleduplnost, respekt a pochopení nejen ke klientům, ale i k personálu.

Zmínili jsme, že v sousedním zahraničí, například v Polsku, Rakousku, Německu je canisterapie ve školství legislativně ošetřena na úrovni ministerstev těchto zemí¹¹⁰ a odborně regulovaná. V Polsku je profese „kynoterapeuta – dogoterapeuta“ (v ČR známe pod pojmem *canisterapeut*, jedná se však zpravidla o laika se psem, pozn. aut.) vedená a podrobně popsána v katalogu prací.¹¹¹

Ve zmíněných zemích mají učitelé rovněž teoretickou oporu, jak pochopit kvalitu edukace za přítomnosti psa v podobě odborných monografií a výzkumů. V České republice dosud jednotný systém vzdělávání pedagogů, ani vzdělávání canisterapeutů v této tematice není. To ale z tolerování neprofesionálního postupu při zooterapii, canisterapii, ve speciálních školách nebo školách hlavního vzdělávacího proudu pedagogy neomlouvá.

Výše jsme zmínili, legislativní povinnosti pedagogů i to, že v aktuální odborné české pedagogické literatuře je canisterapie zmiňována pouze v publikaci Oldřicha Müllera s názvem *Terapie ve speciální pedagogice*, jako pomocná technika speciálně pedagogické rehabilitace.¹¹² **Zde je třeba připomenout Müllerův důraz na profesionalitu při provádění speciálněpedagogické terapie obecně.**

Když k tomu připočítáme závazné kompetence absolventů učitelství a základní didaktické zásady, které by měl dodržovat pedagog při každé pedagogické intervenci, vedení školy by je mělo kontrolovat při hospitacích a evaluaci, není o čem diskutovat. Přinejmenším pedagogická pravidla a základní měřítko kvality profesionálního postupu jsou daná a snadno dohledatelná v odborných zdrojích.

Tak například, chceme-li blíže poznat funkce psa v procesu vzdělávání, zasadit edukačního psa do kurikulárních souvislostí, případně vnímat jeho přítomnost jako inovativní aktivizační didaktickou techniku, je třeba věnovat pečlivou pozornost procesům ve školní třídě.

Inspirovat může být Janíkova publikace *Výzkum výuky, tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody*, kde je názorná synoptická mapa Lee Schulmana v překladu právě Tomáše Janíka. Ta dává do souvislosti procesy při edukaci, které musí vzít pedagog v úvahu i při řízení speciální intervence za přítomnosti psa.¹¹³

Obrázek synoptické mapy uvádíme níže, stejně jako další obrázek, který může být inspirativní při zlepšování kvality jednotlivých lekcí za přítomnosti psa. Jedná se o známý systém rozvíjející hospitace.

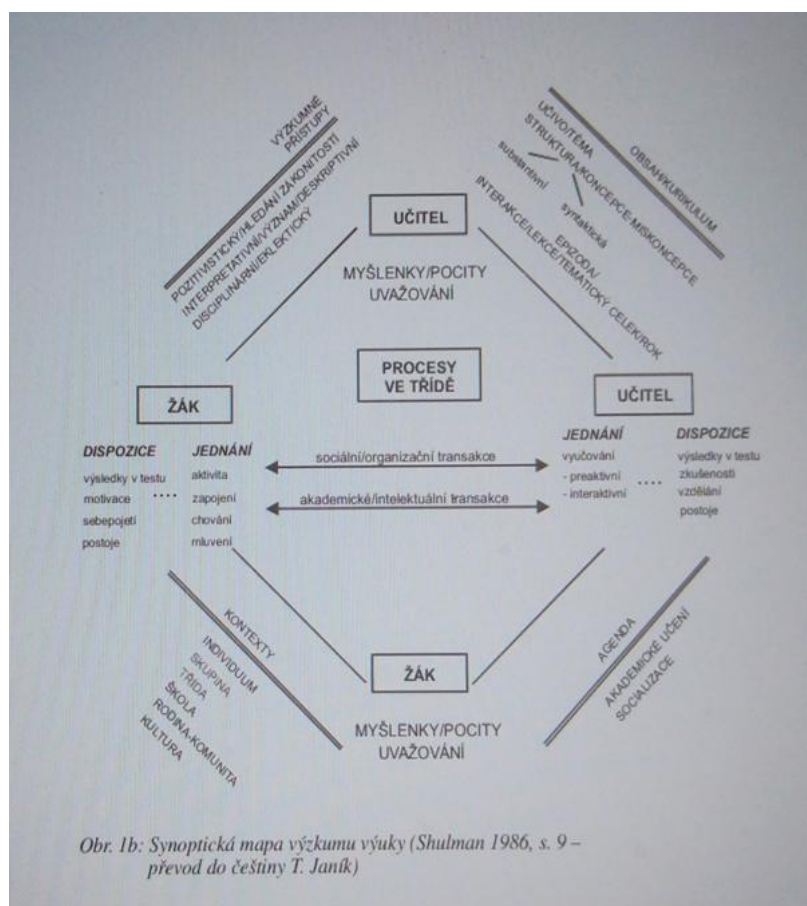
¹¹⁰ Směrnice a doporučení pro školy v Rakousku. [online] Dostupné z: https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2017_23.html, [26.6. 2024]

¹¹¹ MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ, DEPARTAMENT RYNKU PRACY. IN-FORMACJA O ZAWODZIE – Kynoterapeuta (dogoterapeuta) 323007. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Warszawa 2018. ISBN 978-83-7789-495-8 [288].

¹¹² Müller, O. a kol. *Terapie ve speciální pedagogice*, 2. vyd. Grada, Praha 2014. ISBN 80-244-1075-3.

¹¹³ M. Janíková, K. Vlčková a kol: *Výzkum výuky, tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody*. Paido. Brno, 2009

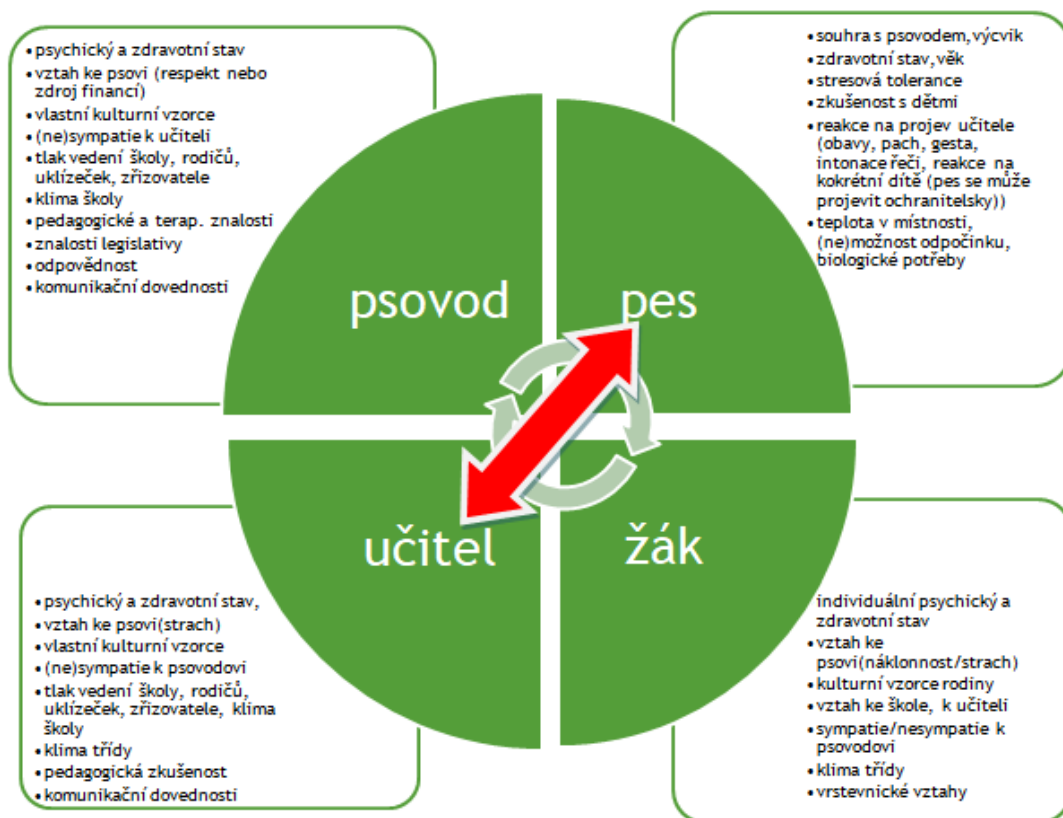
Pokud jsou odbornost a kompetence pedagoga vyžadovány při jiných vyučovacích hodinách, pak se musíme opět zamyslet nad tím, jak je možné, že v jiných předmětech a školních aktivitách běžné zásady kvalitní edukace nejsou dodržovány u školních aktivit za přítomnosti zvířat, a že kvalitu neřeší hospitující ředitel nebo uvádějící učitel, a že kvalita canisterapie ve školách je i mimo pozornost kontrol ČŠI.

Obrázek 11 Lee Shulman: Synoptická mapa v překladu T. Janíka. Zdroj: Výzkum výuky, tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody. Paido. Brno, 2009, s. 21¹¹⁴

Jak si tuto teorii lze představit, převedeme-li některé prvky mapy, například kontexty, jednání a dispozice do grafu naznačující interakci přítomných?

¹¹⁴ T. Janík. Výzkum výuky, tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody. Paido. Brno, 2009, s. 21

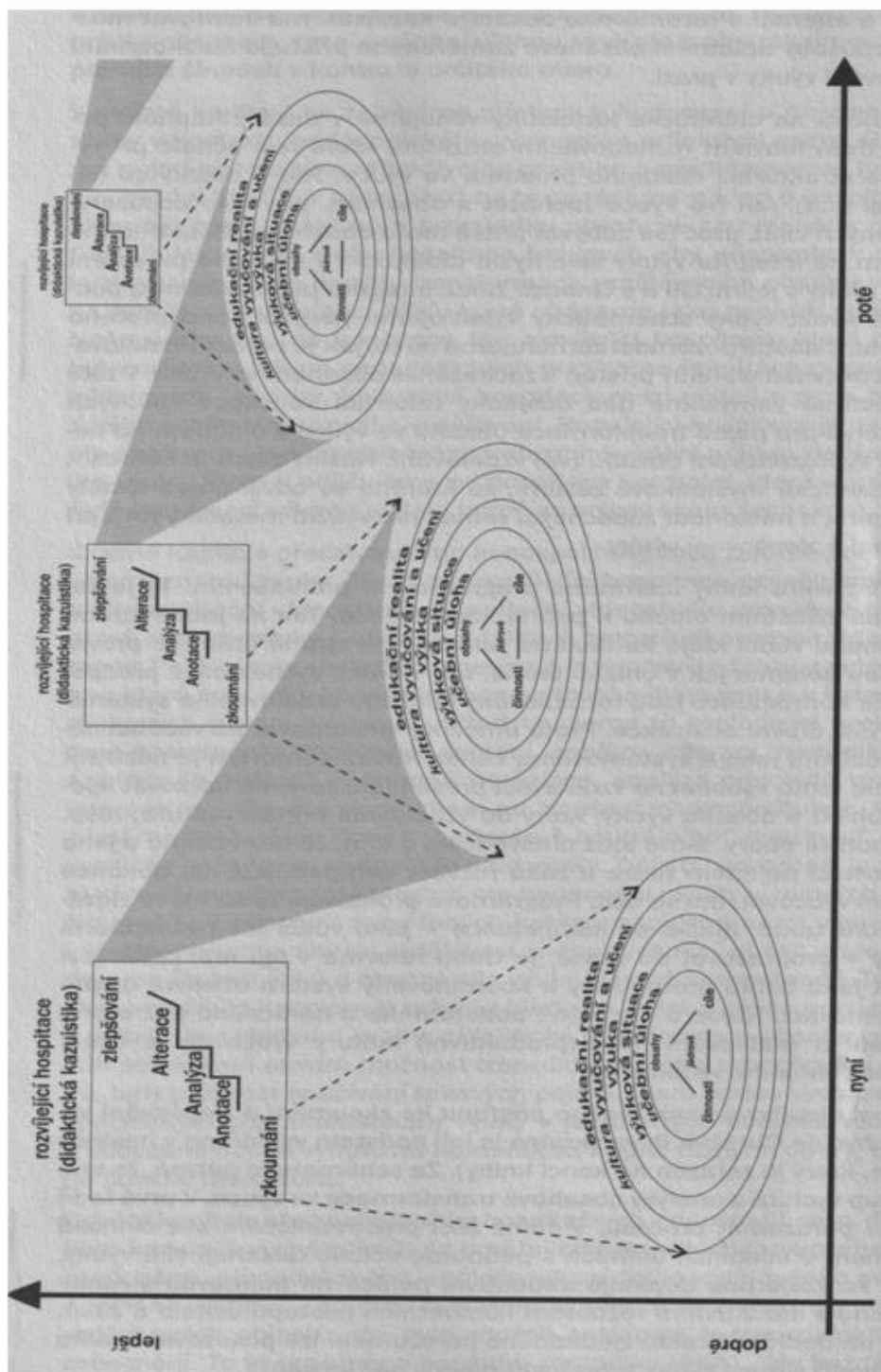
Graf 6 Vnější a vnitřní intervenující faktory ovlivňující interakci přítomných a proces edukace za přítomnosti psa. Zdroj: vlastní

Se znalostmi z předchozích kapitol, a po přečtení citované publikace kolektivu Tomáše Janíka o kvalitě ve vzdělávání by mělo být jasné, že intervence za přítomnosti zvířat je třeba cílit individuálně podle věku, diagnózy, případně jiných vzdělávacích obtíží dítěte. To musí pedagog zohlednit v přípravě, spolu s volbou vhodných didaktických nebo rehabilitačních pomůcek, což opět bez znalostí a komunikace s canisterapeutem nelze.

Málokdo si je ovšem vědom zásadního intervenujícího faktoru, patrného z grafu, kterým je aktuální zdravotní nebo psychické rozpoložení učitele. Například jeho únava. Únava učitele může znamenat nejen rezignaci na kompetentní přípravu hodiny za přítomnosti terapeutického psa, její aktivní řízení, způsobuje také netrpělivost učitele a slovní podrážděnost. **Tu si ani po letech praxe nemusí učitel uvědomit.** Děti i pes však stále vnímají intonaci a emoční podbarvení hlasu, takže zcela přirozeně vnímají i její změnu, a podle svých individuálních možností a povahy na ni i při canisterapii reagují. Děti i terapeutický pes. *(Obdobné je to opět u personálu a klientů v zařízeních sociálních a zdravotních služeb. Pozn. aut.)*

Rovněž by mělo být jasné, že intervence by měla být časově ohraničená s ohledem na dítě i zvíře, a měla by následně proběhnout reflexe stanoveného cíle, průběhu interakce,

nečekaných projevů nebo jiných mimořádných událostí. Celý průběh by měl být zaznamenán, aby bylo jasné, jak při příští návštěvě navázat, případně čemu se vyhnout.

Obrázek 12: Koncepte obsahově zaměřeného přístupu ke zkoumání a zlepšování výuky. Zdroj: Janík, T. a kol. Kvalita (ve) vzdělávání. Brno 2016, s. 14

Záznam průběhu hodin za přítomnosti psa je velmi důležitý evaluační a rozvíjející nástroj. Hodinám by ideálně měl být přítomen i další pedagog nebo asistent, protože psod ani učitel nemusí některé reakce žáka postřehnout. Proto jsme v předchozím textu zmínili formuláře pro záznam průběhu terapie se psem vytvořený polskými kolegy.

V českých podmínkách můžeme najít jistou podobnost zápisů s dekurzem z terapie v zařízeních sociálních služeb, který souvisí s požadavkem standardů kvality sociální služby na individuální formulování zakázky u každého klienta. Ovšem i zde musíme připustit, že v některých zařízeních sociálních služeb či ve zdravotnických zařízeních u canisterapie sociální pracovníci písemný záznam nevedou. Odbornou canisterapii tak degradují na úroveň doplňkového programu v podobě laické návštěvní činnosti.

3.2 Canisterapie a edukace ve světě

V předchozí podkapitole jsme se věnovali oborovým pedagogickým zásadám dodržení kvality edukace nebo terapie za přítomnosti psa. Nyní se pokusíme sumarizovat poznatky z edukace za přítomnosti zvířat ve světě. Zaměříme se na výzkumy a zkušenosti v souvislosti s přítomností psů v procesu školního vzdělávání.

Kvalita publikací v tomto směru je různorodá. Obsah 25 příspěvků z recenzovaných časopisů a 4 z dalších zdrojů podrobil zkoumání kolektiv autorů v roce 2017, studii publikoval pod názvem *Animal-Assisted Interventions in the Classroom-A Systematic Review*.¹¹⁵

Cílem tohoto systematického přehledu odborných textů bylo, podle autorů, prozkoumat empirickou výzkumnou literaturu týkající se intervencí za přítomnosti zvířat ve vzdělávacích zařízeních. Přestože většina studií uvádí významné výhody intervencí za pomoci zvířat ve školním prostředí, podle autorů výzkumu se zkoumané studie velmi liší v metodách a designu, v typech intervencí, opatřeních a velikostech vzorků a v době vzájemné expozice dětí a zvířat.

Dále autoři se znepokojením upozorňují na nedostatek odkazů zmiňujících možná rizika intervencí ve vztahu k welfare zvířat. Souhrnně však konstatují slibná zjištění naznačující potenciální přínosy v souvislosti s přítomností živých zvířat ve školním prostředí.

Výsledky jejich přehledové studie rovněž naznačují potřebu důkladné evidence intervencí, založenou na podrobných protokolech.

K tématu evidence a posouzení rizik v souvislosti s intervencí za přítomnosti zvířat se autorka se svými spolupracovníky vrací v článku publikovaném v roce 2020 s názvem

¹¹⁵ L. Brelsford, al et., *Animal-Assisted Interventions in the Classroom-A Systematic*. Affiliations expand PMID: 28640200 2017 Jun 22;14(7):669. doi: 10.3390/ijerph14070669

Best Practice Standards in Animal-Assisted Interventions: How the LEAD Risk Assessment Tool Can Help.¹¹⁶ **Zde se zamýšlí nad tím, že při všech intervencích za přítomnosti zvířat by měl být kladen velký důraz na bezpečnost a dobré životní podmínky všech zúčastněných.** S cílem celosvětově sjednotit standardy bezpečnosti intervence, **vyvinula** na základě rozsáhlého projektu longitudinálních randomizovaných kontrolovaných studií **pokyny pro provádění AAI ve vzdělávacích a obdobných institucích.** Pokyny nabízí odborné veřejnosti spolu s postupy hodnocením rizik a ochranou všech zúčastněných při intervencích za přítomnosti asistenčních zvířat (AAI).

V zahraničí je už kontakt dětí se zvířaty, především psy, respektovanou technikou pedagogické intervence v běžných školách, tedy nejen v oblasti rehabilitace se speciálně pedagogickým akcentem. Proto nyní uvádíme příklady zahraničních výzkumů, které se nezabývají zooterapií nebo canisterapií v medicínské, rehabilitační nebo terapeutické rovině, ale zkoumaly vliv kontaktu dětí a zvířat v rovině edukační, jak jsme předznamenal v názvu této podkapitoly.

Zajímavé je, že edukační aspekt interakce dětí a zvířat zkoumaly a našly vědecké týmy bez ohledu na kulturní rozdíly. Dostupné jsou studie z posledních pěti let z amerického kontinentu – USA i latinské Ameriky, z Evropy, Austrálie i z Japonska.¹¹⁷

Tak například hodné zřetele jsou práce Američana Jonese Bradleyho a Angličanky Diahann Gallard. Bradley v práci s názvem *Animal Assisted Therapies and Reading interventions: Attitudes and Perceptions of educators* reflektuje rostoucí trend využívání psů pro terapii a pedagogické intervence ve vzdělávacím prostředí.¹¹⁸

Bradleyho práce, dle našeho názoru, vyčnívá zájmem o roli pedagoga. Bradley upozorňuje, že dosavadní výzkumy jsou zaměřeny na často i **subjektivně viděný velký přínos interakce žáka/klienta a zvířete, zatímco stranou zůstávají další účastníci této interakce, stejně jako podmínky procesu interakce.**

Bradley se soustředil nejen na přínos spojený s využitím psů při čtení, ale i na názory a vnímání učitelů. Zjistil, mimo jiné, že psi zvyšují plynulost čtení u dětí ve srovnání s těmi, které nemají psí společníky, ale **upozorňuje také na překážky spojené s využíváním psů ve školách. Kromě běžných provozních potíží a obav z alergií, Bradley zaznamenal v té době nový negativní faktor: riziko strachu ze psů.** Tento faktor následně začali někteří propagátoři AAT a AAE zahrnovat do svých metodických postupů a aktivně s ním pracovat v zájmu navštěvovaných klientů.

¹¹⁶ L. Brelsford, al et., *Best Practice Standards in Animal-Assisted Interventions: How the LEAD Risk Assessment Tool Can Help*, dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/341903713_Best_Practice_Standards_in_Animal-Assisted_Interventions_How_the_LEAD_Risk_Assessment_Tool_Can_Help

¹¹⁷ Více o zmíněných výzkumech v kapitolách 1.3 a 1.3.1

¹¹⁸ J., Bradley, *Animal Assisted Therapies and Reading interventions: Attitudes and Perceptions of educators*, [online] 2017, Dostupné z: <https://etd.ohiolink.edu> [01.10.2024].

Přestože ani tento výzkumník spolehlivě nedoložil, že pozitivní výsledky dětí při plynulém čtení vznikly interakcí se psem a nemohly být výsledkem jiných intervencí, například větší pozorností rodičů v domácí přípravě, změnou pedagoga, změnou třídního klimatu a podobně, považujeme Bradlyho práci za velmi přínosnou právě jeho novým pohledem na roli pedagogů.

Obdobně rozsáhlá studie Dahann Gallard¹¹⁹ pedagogicky zaměřuje pozornost na přínos zvířete pro dítě v ranném školním věku, ale hledá i odpověď na otázku, jaké místo má zvíře v současném školním kurikulu a jaký přínos má kontakt s živým zvířetem pro rozvoj kompetencí dětí v raném školním věku.

Máme-li shrnout teoretické studie k tématu školního psa v prostředí evropských zemí, je nezbytné připomenout, že největší část teoretické práce na výzkumu pozitivních přínosů psů v souvislosti s edukací odvedla v posledních letech profesorka A. Beetz.¹²⁰ Sama i s jinými autory realizovala řadu výzkumů, ke kterým se budeme opětovně vracet.

Základní efekty a způsoby působení školních psů A. Beetz shrnuje v tzv. „**tří faktorovém modelu**“. Podle tohoto modelu A. Beetz psi děti ve škole motivují a vytvářejí příjemnou atmosféru, přispívají k relaxaci studentů a podporují dobré sociální chování.

Tímto způsobem mohou školní psi podporovat i učitele při vytváření ideálních podmínek pro efektivní učení v sociální a kognitivní oblasti, a tím k dosažení základních vzdělávacích cílů – výchovy a vzdělávání. Tato autorka dále ze svého vědeckého konceptu tří faktorového modelu odvozuje doporučení pro optimální využití školních psů.¹²¹

Školního psa lze dle Beetz zařadit, v závislosti na cíli pedagogické intervence, do učebny různými způsoby a s různou úrovní intenzity. Školní (canisterapeutický) pes může být pouze přítomen, ale může být pověřen také speciálními úkoly. Beetz ve svých publikacích podrobně popisuje typy zapojení psa a speciální funkce¹²², které je třeba vzít v úvahu pro jeho uplatnění v základní škole, střední škole, odpolední péči ve smyslu volnočasové pedagogiky a zkušenostního učení v období naší „školní družiny“ nebo aktivit „domů dětí a mládeže“, pro speciální pedagogiku, speciální podpůrné programy a použití ve školní psychologii.¹²³

¹¹⁹ D., Gallard, *Anthrozoology in early childhood education: A multiphase mixed methods study of animal-related education in early childhood*. [online] 2015 Dostupné z: <http://researchonline.ljmu.ac.uk> [01.11.2024].

¹²⁰ A., Beetz. *Socio-emotional correlates of a schooldog-teacher-team in the classroom*. [online] 2013 Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24348440/> cit. [12.10.2024].

¹²¹ A., Beetz, K., Kotschal, D., Kölbl-Tschulik, *Der Einsatz von Hunden in der Schule: aktuelle Praxis, wissenschaftlicher Hintergrund und Rahmenbedingungen*. [in:] *Erziehung & Unterricht*, 2013: s. 160–167.

¹²² A., Beetz M., Heyer, *Lesen mit Hund Chancen und Grenzen der hundegestützten Leseförderung, Lernen und Lernstörungen* [online] 2016, 5, str. 119-130. cit. [12.02.2024].

¹²³ R., Wohlfarth, B., Mutschler, A., Beetz, F., Kreuser, and U., Korsten-Reck, *Dogs motivate obese children for physical activity: key elements of a motivational theory of animal-assisted interventions*. [online] *Front. Psychol.* 2013, Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3810595/> cit. [12.11.2024].

Nahlédneme-li do literatury dalších evropských zemí, pak nalezneme informace z Velké Británie¹²⁴ i ze Švédska, ale nejucelenější zdroje, mimo německy mluvící země, mají k dispozici polští kolegové.

Polská odborná literatura se tématu věnuje rovněž multidisciplinálně. V Polsku je zooterapie, potažmo canisterapie obdobně jako v ČR a v jiných zemích aplikovaná jako účinná metoda intervence v oborech souvisejících s tzv. „pomáhajícími profesemi“.

Využití v pedagogice je v Polsku opět zaměřeno hlavně na oblast speciální pedagogiky a terapie. I v polském vědeckém prostředí však badatelé poukazují na nedostatečný výzkum a nejasnou terminologii. Například Teresa Bogusława Chmiel se zamýšlí nad dopady absence vědeckého zázemí pro rozvoj oboru v teoretické úrovni i nad tím, jaký to bude mít vliv na praxi.¹²⁵

Zajímavé jsou i pohledy dalších autorů odborných textů.¹²⁶ Přestože většina těchto textů nahlíží na zooterapii z úhlu ekologie nebo antropologie, jedná se o výzkumy významné, protože nabízí na vzájemnou interakci člověka a zvířete jiný, než jen psychologický a terapeutický pohled.

Kapitolu věnované pedagogické intervenci za přítomnosti psů lze najít v poslední polské vědecké monografii s názvem *Dogoterapia*.¹²⁷ **Autoři se sice věnují speciálně pedagogické intervenci, zajímavostí však je skutečnost, že právě v této publikaci lze poprvé v polské odborné literatuře zaznamenat termín „kynopedagogika“, místo do té doby obecně využívaného termínu „dogoterapia“.**

Další doklady o edukačních možnostech za přítomnosti psa v Polsku pravidelně nabízí odborný časopis¹²⁸ s touto tematikou a knihy obsahující metodologii a popis pedagogických intervencí za přítomnosti psa psycholožky a pedagožky B. Kulisewicz.¹²⁹

Velmi zajímavé možnosti propojení výchovného vlivu zvířat na rozvoj empatie i podpory vzdělávání u dětí zkoušejí na Slovensku odborníci kolem Slávky Duplákovej¹³⁰, zatímco Denisa Šoltésová se výzkumně angažuje v souvislosti s kvalitou a profesními stan-

¹²⁴ Ukázka webu se školním psem v Británii, Dostupné z: <https://www.deerparkschool.net/ourschool> [12.11.2024].

¹²⁵ T. B., Chmiel, *Pedagogiczne konteksty obecności zwierząt w wychowaniu. W: Zwierzęta w kulturze i wychowaniu*, pod red. Ewy Ogrodzkiej-Mazur, Grzegorza Błahuta. – Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2017. – s. 136-152

¹²⁶ A. Franczyk, K. Krajewska, J. Skorupa: *Baw się poprzez animaloterapię. Przykłady gotowych sytuacji edukacyjnych z udziałem zwierząt: (z doświadczeń zaczerpniętych podczas pracy terapeutycznej prowadzonej we współpracy z Fundacją Ama Canem)* – Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2012. – 164 s.,

¹²⁷ E. Najbert, K., Sipowicz, T., Pietras, T., *Dogoterapia*. Wydawca: PWN 2016

¹²⁸ Czasopismo *Zajęcia z psem*, Czasopismo Centrum Terapii i Edukacji BAJARNIA

¹²⁹ Srovnaj B. Kulisewicz, *Witaj, piesku!* Impuls, Kraków 2007 a publikaci B. Kulisewicz, *Dogoterapia we wspomaganiu nauki i usprawnianiu techniki czytania*. Impuls 2. wyd. Kraków 2014.

¹³⁰ S. Duplákovej. *Prezentace organizace (2020)* [online]. Dostupné z: <https://animalpartners.sk> [12.02.2024].

dardy zooterapie v pomáhajících profesích na Slovensku.¹³¹ Slávka Dubláková a její spolupracovníci letos (2024) přišli mimo akreditovaný systém vzdělávání i s inovativní novinkou spojení přítomnosti canisterapeutického psa a edukačního vlivu psychosociálního robota ve speciálně pedagogické intervenci. Vývojáři robota vidí jeho velký potenciál především u žáků s poruchou autistického spektra a u některých seniorů.

Obrázek 13 Psychosociální robot “buddy“ jako asistent při canisterapii. Zdroj: Dupláková, <https://animalpartners.sk>

Přístup k aktivitám za přítomnosti zvířat k terapii nebo edukaci není ojedinělý ani jinde ve světě. Už od roku 2010 spolupracuje multidisciplinární tým na propojení konvenční medicíny, psychologie, rehabilitace s edukací v organizaci HAMA v Izraeli.¹³²

Oborové propojení pedagogiky a psychologie je možné zaznamenat také ve výzkumu terapie hrou za přítomnosti zvířat. Tomuto oboru se věnuje v Pensylvánii v USA Rise Van Fleet.¹³³

Její kniha *Play Therapy with Kids & Canines* představuje syntézu dvou intervenčních přístupů zaměřených na vývoj dítěte AAT (Animal Assisted Therapy) a AAPT (Animal Assisted Play Therapy).

¹³¹ D., Šoltéssová, *Aspekty profesionalizácie intervencií a aktivít s asistenciou psov v podmienkach slovenska vo svetle empirických zistení*. pdf. Príspevok vyšiel ako súčasť riešenia grantovej úlohy VEGA MŠVVaŠ SR č. 1/0927/14 s názvom *Aspekty profesionalizácie canisterapie v kontexte teórie sociálnej práce*. [online] Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Soltesova2/subor/Soltesova>. [04.11.2024]

¹³² Organizace HAMA Israel. Dostupné z: <https://hama-israel.org> [04.11.2024]

¹³³ R., Van Fleet, *Play therapy with kids & canines: Benefits for children's developmental and psychosocial health*, Professional Resource Press 2014.

Van Fleet popisuje kromě jiných zvířat i zapojení psů do terapie hrou (Animal Assisted Play Therapy). Efekt účasti zvířat v kontextu terapie hrou podle ní přináší citlivé propojení interakce vyškolených terapeutů se zvířaty, s dětmi a jejich rodinami, prostřednictvím systematických herních intervencí. Cílem AAPT je zlepšení vývoje dětí a jejich psychosociální zdraví, působením interakce se zdravým a vyrovnaným zvířetem.

Teorie vychází z myšlenky, že hra a hravost jsou vlastní dětem i psům (koním) a jsou rovněž základní ingrediencí jejich vzájemných interakcí a následně vzniklých vztahů. Kromě pojmenování nového typu intervence za přítomnosti zvířat (AAPT) je práce Van Fleet významná ještě svým etickým akcentem, který dává do souvislosti s (ne)účinností terapie za přítomnosti zvířat.

Van Fleet se zamýšlí nad tím, zda je zapojení zvířat do terapie jejich vykořisťováním. A odpovídá si: „*Ano, je*“. Připomíná, že se v terapeutickém procesu setkala i s vyčerpanými zvířaty, která v interakci s klienty mají jen malou nebo žádnou terapeutickou hodnotu.

Podle Van Fleet přetěžování a zneužívání trpělivosti terapeutických zvířat není ani dobrým výchovným příkladem pro děti. Z tohoto důvodu její filozofie AAPT zdůrazňuje „rovný přístup“, prosazuje vzájemný respekt lidí ke zvířatům a odmítá všechny praktiky, které odporují nejlepšímu zájmu dětí i terapeutických zvířat současně. Lidské potřeby, dle jejího mínění, nejsou důležitější než momentální potřeby terapeutického zvířete. Terapie hrou za asistence zvířete by měla být příjemná pro všechny zúčastněné, proto **doporučuje ukončit aktivitu ihned, bez ohledu na průměrný terapeutický limit 30-40 minut, kdykoliv se dítě nebo zvíře cítí unavené.**

Van Fleet zdůrazňuje, že AAPT je nedirektivní forma terapie, bez zaměření na podání výkonu. V AAPT **není kladen důraz na „ovládání“, nýbrž na „vztah“.** Během sezení se děti učí, jak se chovat ke zvířeti humánně a s respektem. Zároveň se děti učí prostřednictvím zkušenosti nenásilnosti, naslouchání vlastnímu tělu a pocitům, stejně jako vnímání tělesnosti a reakcí zvířat, nahlížet na život a sociální vztahy jiným způsobem a mnohé i jiným způsobem komunikovat (například bez křiku, násilí...).

Podle Van Fleet proces AAPT pomáhá dětem budovat zdravé vztahy s terapeutickým zvířetem, čehož se nejspíše dosáhne v uvolněné atmosféře volnosti a hravosti. Zábava spojená s hrou je pro všechny zúčastněné velmi příjemná a motivační. Podle R. Van Fleet, je dobrý terapeut využívající metodu AAPT schopen proměnit mnoho typů interakcí a momentů v terapeuticky prospěšný posun v situaci klienta.

Výše citované myšlenky Rise Van Fleet v rovině etiky a nenásilného přístupu rezonují s trendem „HEP“ (Humane Education Programs), který si získal mnoho příznivců nejprve v Americe a následně pak v dalších zemích.

Příkladem mohou být studie Kate Nicoll a kol. *An In-class, Humane Education Program Can Improve Young Students' Attitudes Toward Animals*,¹³⁴ případně kolektivu autorů *Teaching Kindness: The Promise of Humane Education*.

V případě studie Kate Nicoll a kolektivu se výzkumníci zaměřili na 8 tříd prvního stupně základní školy a zjišťovali účinnost třídního humánního vzdělávacího programu, který zahrnoval pravidelné návštěvy terapeutických zvířat.

Studie také zkoumala relativní účinnost tištěné publikace s tematikou HEP, přičemž výzkumníci dospěli k názoru, že zkoumaný přístup – HEP s fyzickou účastí zvířat při edukaci může příznivě ovlivnit postoje studentů, zatímco pouhé edukační využití publikace bez komentáře a přímé zkušenosti se zvířetem nemá u dětí významnější účinnost.

Blíže se programu HEP věnují také autoři článku *Teaching Kindness: The Promise of Humane Education*.¹³⁵ Arbour, Signal a Taylor podrobili zkoumání evaluaci výzkumů metodologie HEP, místu „humánních vzdělávacích programů“ ve školním kurikulu i přínosu HEP pro studenty i učitele.

Z našeho pohledu je významný názor těchto autorů, že metoda humánních vzdělávacích programů přesahuje jednoduchý pohled na projekt jako na model programu učícího děti vhodnému zacházení se zvířaty. Autoři upozorňují na širší rámce HEP: humanistické, environmentální, s přesahem do roviny sociální spravedlnosti.

Také tito badatelé připouštějí, že dosavadní výsledky HEP trpí nedostatky v oblasti metodické přísnosti, což poškozuje propagaci významného potenciálu metody HEP v odborné literatuře i ve školní praxi.

Zabývají se například možnými souvislostmi mezi týráním zvířat dětmi a následnými kriminálními sklony dětí a jejich delikty v dospělosti. Propagátoři HEP pak navrhnou jako jednu z možností spojit programy s AAT, tak by bylo zvíře přítomné aktivitám uskutečňovaným v rámci programů humánní edukace ve školách a školských zařízeních.

Hlavním argumentem propagátorů programů HEP je, že naučí-li se děti laskavosti ke zvířatům, pak se dětská empatie zaměřená na zvíře rozšíří také na empatii k lidem. To by pak podle citovaných autorů mělo vést i ke snížení dětské agresivního chování a násilného chování v dospělosti.

V souvislosti se zařazováním programů HEP do školního kurikula také tito autoři připomínají etickou rovinu, kdy je na zvíře v procesu školní edukace pohlíženo jako na „nástroj – školní pomůcku“, což považují za problematické.

¹³⁴ A., Nicoll, a kol., *An In-class, Humane Education Program Can Improve Young Students' Attitudes Toward Animals*, [online] 2008 Dostupné z: <https://www.researchgate.net/> [11.10.2024].

¹³⁵ R., Arbour, T., Signal, N. Taylor, *Teaching Kindness: The Promise of Humane Education*. Society and Animals. Journal of Human-Animal Studies 2009, č.17 s.136-148

Nejvíce v rozporu s etikou, respektující práva zvířat a tomu odpovídající životní podmínky, jim připadají terapeutické programy HEP, **kdy je stálá přítomnost zvířat v zařízení využívána k nápravě člověka s prokazatelnými deficitem empatie (dětí i dospělých).**

Autoři připomínají, že dostupné studie programů HEP zatím nesledovaly délku účinnosti těchto intervencí, tedy dlouhodobost změny postojů a chování dětí ani to, zda se postoje liší, jde-li o zvíře známé z projektu nebo o přírodu jako celek.

Rozšířením významu myšlenky humánní výchovy se věnuje ve své disertaci Stephanie Itle-Clark, která zaznamenávala změny postojů pedagogů z různých zemí a různých kultur, kteří se účastnili vzdělávání v metodologii HEP.¹³⁶

Autorka se svým kolektivem zajímala o to, jak je konceptualizovaná, chápána a vnímaná humánní výchova. Zajímala jí i ochota účastníků zahrnout humánní vzdělávání do osobní praxe účastníků, jejich znalosti strategií pro integraci humánních vzdělávacích konceptů do práce se školní třídou.

Výzkumný vzorek tvořilo 25 pedagogů, kteří se účastnili online osmitýdenního kurzu profesionálního rozvoje, přičemž byly sledovány jejich postoje před a po skončení kurzu. Účastníky byli pedagogové z USA, Británie, Kolumbie a Vietnamu. Jednalo se o 11 středoškolských pedagogů, 10 pedagogů základní školy, 2 asistenti učitele, 1 administrativní pracovník a 1 knihovník.

Podle Itle-Clark po osmi týdnech intervence profesionálního rozvoje účastníci lépe chápali obsah humánního vzdělávání a měli zvýšený zájem zahrnout ho v nějaké podobě do své praxe. Zaznamenány byly i větší znalosti strategií pro integraci humánních konceptů do jejich osobní práce.

Citovaná autorka doporučuje, aby se humánně profesní rozvoj pedagogů stal součástí jejich dalšího vzdělávání. Znalosti obsahů a strategií HEP by, dle jejího názoru, měly promítnout do školního kurikula například v oblastech enviromentální, etické výchovy a výchovy k občanství a rozšířit koncept těchto výchov o alternativu k pojetí tradiční pedagogiky.

Jak je patrné z citovaných studií, hlavní myšlenkou metody Humane Education Programs (HEP) je výchova dětí (i dospělých) k respektu, k empatii ke všemu živému. Autoři těchto studií popisují různé formy HEP postavených na školních interakci dětí a zvířat, přítomnost zvířat, především psů, ve školách v jejich pojetí je buď trvalá, návštěvní nebo jednorázová, zaměřená na prevenci a předání základních informací o zvířatech. Možné je

¹³⁶ S., Itle-Clark, S., *Understanding and Teaching Human Service Teachers*. Education before and after standard intervention [online] 2013 Dostupné z: <https://www.wellbeingintlstudiesrepository.org> [05. 10. 2024]

využít HEP v rámci projektových dnů nebo se této metodě věnovat on-line prostřednictvím specializovaných webových portálů.¹³⁷

Podle propagátorů HEP výchova za přítomnosti zvířat vede k jinému náhledu a vnímání hodnot, ale klade také mimořádné nároky na pedagoga. Velmi záleží na jeho vzdělání, osobnosti i na jeho vlastním vztahu ke zvířeti.

Na snahu o výchovu k pochopení reakcí zvířat a dobrý vztah ke zvířatům a přírodě se zaměřili autoři následujících studií. Takzvaně výchovné antrozologii se věnuje kolektiv badatelů v článku *Improvement in children's humaneness toward nonhuman animals through a project of educational anthrozoology*.¹³⁸

Mimo pedagogickou literaturu lze nalézt popis vývoje a edukačního přínosu speciálního programu aktivit za přítomnosti psa ve třídě základní školy také ve veterinárním časopise.¹³⁹

Z teoretického hlediska, ve vztahu k odlišnosti asijské a evropské kultury i odlišnostem výchovy dětí, je velmi zajímavý text *Comparing the Effect of Animal-Rearing Education in Japan with Conventional Animal-Assisted Education*. Jeho autorem je japonský pedagog Yuka Nakajima.¹⁴⁰

Podle něj, také v Japonsku stále větší počet učitelů v rámci AAE (Animal-Assisted Education) přivádí zvířata do své třídy, aby žáci prostřednictvím interakce se zvířaty rozvíjeli své kognitivní, fyziologické a sociální dovednosti. Nakajima připomíná, že japonské formální vzdělávání využívalo zvířata i v minulosti, přičemž japonský přístup byl, podle něj, jedinečný ve dvou bodech. (1) má formu „výchovy prostřednictvím péče o zvířata“ spíše než „výchovu dětí v přítomnosti zvířat“ a (2) chov zvířat je zakotven ve formálním vzdělávání. Zatímco konvenční AAE očekává užitek ze sociální podpory, kterou zvířata poskytují dětem, japonská výchova k chovu zvířat očekává prospěch z přímé péče o zvířata. Nakajimova studie si klade za cíl identifikovat účinné metody pro integraci zvířat do výuky zdůrazněním výhod japonské výchovy dětí ve vztahu ke zvířatům.

Navzdory rozdílům ve vzdělávacích stylech Nakajima zjišťuje, že oba systémy dětem pomáhají ve školní adaptaci. Navíc dosavadní způsob tradiční japonské aplikace AAE účinně zvyšoval kognitivní a atletické schopnosti studentů a podporoval sociální dovednosti, zatímco teoretická edukace zaměřená na chov zvířat v Japonsku zlepšovala akademické znalosti a dovednosti a kultivovala sympatie ke zvířatům i ostatním lidem.

¹³⁷ Birds in school. [online] webový projekt australských pedagogů – ornitologů, Dostupný z: bird-life.org.au/projects/urban-birds/birds-in-schools-project [15.10.2024]

¹³⁸ Ch. Maritia, et al., *Improvement in children's humaneness toward nonhuman animals through a project of educational*, Dostupné z: <https://www.academia.edu> [18.10.2024]

¹³⁹ Correale, C., Crescimbeni, L., Borgi, M., Cirulli, F., *Development of a Dog-Assisted Activity Program in an Elementary Classroom*. [online] Vet Sci. 2017 Nov 27;4, s. 62. [18.10.2024]

¹⁴⁰ Y. Nakajima, *Comparing the Effect of Animal-Rearing Education in Japan with Conventional Animal-Assisted Education*. [online] Vet Sci. 2017 Jun 7;4 s.85. [18.10.2024]

Dále bylo, dle Nakajimy, prokázáno, že přímá osobní zkušenost s chovem zvířat ovlivňuje vývoj dítě po dlouhou dobu i tehdy, kdy už se chovu zvířat přestane věnovat. K určení vlivu přítomnosti zvířat ve škole jsou však, podle citovaného autora, pro oba výchovně vzdělávací styly nutné další empirické studie. Zkoumat je třeba například dopady rozdílů v souvislosti s mírou expozice vzájemné interakce dětí a zvířat, vývojovou fází dítěte nebo charakter jednotlivých dětí.

Nakajima uvádí, že v preadolescenci má chov zvířat na vývoj dětí nejvíce pozitivní dopad a navrhuje, aby prostřednictvím programu chovu školních zvířat získala konvenční AAE více možností k interakci dětí se zvířaty.

Ve Spojených státech amerických je v souvislosti se vzděláváním dětí ve smyslu podpory gramotnosti a čtenářských dovedností nejznámější projekt R.E.A.D., který od roku 1999 rozvíjí a propaguje nezisková organizace Intermountain Therapy Animals.¹⁴¹

Pokud se soustředíme na evropské zkušenosti s přítomností psů při školní edukaci, a budeme hodnotit soulad teoretických studií s návazností na přímou a soustavnou implementaci do praxe, lze se z dostupných zdrojů domnívat, že nejúspěšněji metodu „školního psa“ rozpracovali a využívají kolegové v Rakousku.¹⁴²

Rakouské ministerstvo na svém webu přímo informuje odbornou i laickou veřejnost, že podle cílů pedagogiky s asistencí psů lze psy ve školách používat ve dvou formách. V presenční formě jsou „školní psi“ pravidelně po určitou dobu zařazováni do hodin, aby se zlepšila sociální struktura ve třídě, vztah student-učitel a posilovaly se individuální sociální kompetence studentů.

Naproti tomu „návštěvní psi“ jsou zařazeni do výuky pouze jednou nebo v nepravidelných intervalech. Cílem této formy je poskytnout žákům přiměřené znalosti o psech, zejména o jejich správném chovu a péči, o povaze zvířete i o tom, jak předejít úrazům z pokousání psem.

Ministerstvo rovněž upozorňuje, že termín „školní pes“ se nevztahuje na konkrétní plemena psů, ale jedná se o kontext vzdělávání za asistence psa. Rozhodující je povaha konkrétního psa, jeho výcvik a úřední doklad o testu. Směrnice proto pokrývá všechna plemena psů od trpasličích plemen až po obří plemena.

V tomto ohledu platí, dle rakouského ministerstva, stejný přístup jako pro asistenční a terapeutické psy podle federálního zákona o zdravotně postižených osobách (BBG)¹⁴³. Další informace o pedagogice s asistencí psa mají zájemci k dispozici v brožuře minister-

¹⁴¹ Intermountain Therapy Animals. [online] Dostupné z: <http://www.therapyanimals.org> [18.09.2024]

¹⁴² S. Pichler, Einsatz von Präsenz-bzw. Schulbesuchshunden im Unterricht (hundegestützte Pädagogik); [online] Rundschreiben, Dostupné z <https://www.bmbwf.gv.at> [18.09.2024]

¹⁴³ Souhrnná informace ve formátu pdf [online] Dostupná z: https://www.vetmeduni.ac.at/fileadmin/v/therapiebegleithunde/Richtlinien_Therapiehund.pdf [18.10.2024]

stva školství „Psi ve škole – Obecné informace o zvířatech ve škole“ a v dokumentech ministerstva práce a sociálních věcí.¹⁴⁴

Toto rakouské úspěšné propojení teorie s pedagogickou praxí, včetně legislativního ukotvení, je do jisté míry paradoxem. Vychází totiž z německých teoretických výzkumů autorů kolem A. Beetz a L. Agsten.

Je však třeba dodat, že i v Německu už existují významné snahy o oficiální přijetí metodiky „školního psa“ spolkovým ministerstvem školství, o které usiluje nejvýznamnější německá profesní organizace majitelů a cvičitelů školních psů založená právě Lydií Agsten. Složitost sjednocení postupů s úředními směrnici v Německu je pochopitelná s ohledem na fakt, že každá ze 16 spolkových zemí má vlastní ministerstvo školství, s vlastními specifickými nároky.

Avšak ve srovnání s Rakouskem a dalšími evropskými zeměmi se Německo může pyšnit bohatými teoretickými zdroji s tématem školní edukace za přítomnosti psa, zpracovanými metodikami a jednotnou celostátní neziskovou organizací, která na základě dohody o přistoupení k respektování standardů eviduje psovody školních psů. Tato organizace také garantuje testy povahy psů i další vzdělávání psovodů, vydává informační časopis a brožury základních pravidel pro školní management. K dispozici má rovněž německá odborná i laická veřejnost informačně velmi hodnotný a aktuální web.¹⁴⁵

Z materiálu publikovaných rakouskými a německými odborníky, jak je citujeme výše, je patrné, že „školní pes“ má širokou škálu oblastí pro své uplatnění. Záleží vždy na typu školy, formě, rozsahu a cíli pedagogické intervence za přítomnosti psa. Tomu pak odpovídá volba plemene, stupeň výcviku a individuální přednosti konkrétně vybraného psa.

Pro lepší orientaci v rámcových podmínkách a požadavcích na profesionální intervenci za přítomnosti školních psů jsou na webu schulbegleithunde.de dostupné standardy, kterými se v Německu řídí v současnosti přibližně 500 stovek psovodů s tisícovkou školních psů. Tyto standardy jsou pravidelně diskutovány s odborníky z praxe a podle potřeby doplňovány. Byly sem rovněž převedeny informace z původního webu schulhundweb.de, který dokumentoval edukaci dětí v přítomnosti psů v uplynulých téměř 20 letech.

Pedagogické intervence za přítomnosti psa ve školách – v německé odborné literatuře se jedná o termín „Hupäsch“ má jasně popsaná závazná kritéria. V souvislosti s konceptem „školního psa“ je kladen důraz na kvalitu týmu (nejméně 60 hodin týmového výcviku a pravidelná přezkoušení), vypracovaný obsahový koncept s individuálním zadáním pro každou školu a vedení dokumentace o intervencích s vyhodnocením.

¹⁴⁴ Das Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz und Das Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung

¹⁴⁵ L. Agsten, a kol. [online] Dostupné z: <https://schulbegleithunde.de/definitionen> [18.09.2024]

Pokud je koncepce školního psa určena pro školní vzdělávací program, musí být také přizpůsobena formou a rozsahem speciálnímu profilu školy. Z koncepce má být patrná profesionalita majitele školního psa, odpovídající welfare zvířete a udržitelné finanční i personální podmínky na celý školní rok.

Ze zkušeností členů také vyplývá, že na začátku každého dalšího školního roku by měla být koncepce zrevidována a přepracována, tak aby reagovala na změněné podmínky ve škole, časový rozvrh a aby případně zohlednila i změny věku a zdraví dětí, stejně jako postupné stárnutí psa.

Obdobně jako v Rakousku i německé standardy organizace Qualitätsnetzwerk Schulbegleithunde e.V. rozlišují různé možnosti intervence za přítomnosti psa. V současnosti je v Německu oficiálně užívaná definice, která vzešla z jednání v Düsseldorfu na ministerstvu školství v roce 2017. **Obecně je podle této definice „školním psem“ každý pes, který se spolu s žáky nebo studenty účastní školního procesu vzdělávání. Základní obecný pojem „školní pes“ zahrnuje specifické členění podle cíle intervence a nároků na profesionální kompetence týmu člověk a pes.**

„Terapeutický pes“ má specializovaný výcvik a obvykle se používá pro odborné terapeutické intervence, například v kontextu pracovní terapie nebo fyzioterapie. Podmínkou zařazení do kategorie „terapeutický pes“ jsou odborné kompetence psovoda a nejméně 60 hodin prokázaného týmového výcviku.

Školní pes pobývá ve třídě pravidelně a jeho vůdcem je učitel vyškolený v metodice pedagogické intervence za přítomnosti psa. Tito psi musí mít spolu se svým psovodem absolvován nejméně 60 hodin trvající týmový výcvik potvrzený certifikátem.

„Návštěvní psi“ přicházejí do tříd jednorázově v doprovodu psovoda a jejich návštěvy mají za cíl hlavně zpestření výuky, předání preventivních informací o přirozených reakcích zvířete a nárocích na životní podmínky. Tyto programy jsou připravovány s ohledem na věk dětí a v mnoha směrech se překrývají s metodou HEP, jak jsme ji zmiňovali v souvislosti s americkými studiemi.

U návštěvních psů není vyžadován dlouhodobý týmový výcvik, ale očekává se samozřejmě podmínka ovladatelnosti a testu povahy psa.

V souvislosti se školními psy v Německu je velmi často používán termín „**Hupäsch**“¹⁴⁶, který vznikl jako složenina slov „Abkürzung für **Hundegestützte Pädagogik in der Schule**“.

Dle našeho názoru jsou hodné zřetele i další německé snahy o tvorbu pojmů a definic této oborové specializace.

¹⁴⁶ L. Agsten, *Hundegestützte Pädagogik in der Schule (HuPäSch). Notwendige Voraussetzungen und Chancen - ein Erfahrungsbericht.* [in:] *Katholische Bildung* 2013, č.12, s. 503–508.

Zatímco my se v textu držíme i v Polsku užívaného sousloví „intervence za přítomnosti psa“ nebo „intervence za přítomnosti zvířat“, němečtí kolegové pro stejný obsah navrhují označení „za obecný termín pro všechny profesionálně prováděné intervence podporované zvířaty. Zároveň připouštějí, že termín „intervence“ v této souvislosti stále není obvyklý a obecně vžitý. Z dostupného zdroje je patrné, že se pokoušejí o definování dalších pojmů, které by přesněji popisovali intervence podporované psy. Jedná se o následující termíny:

*„Tiergestützte Aktivität (aktivita za pomoci zvířat), Tiergestützte Didaktik (didaktika za pomoci zvířat), Tiergestützte Förderung (propagace za pomoci zvířat) a Tiergestützte Pädagogik (pedagogika za pomoci zvířat), Tiergestützte Therapie (terapie za pomoci zvířat), Tiergestützter Unterricht (výuka podporovaná zvířaty)“.*¹⁴⁷

Posledním z trojice států, kterým se podařilo na základě teoretických doporučení A. Beetz a L. Agsten legitimizovat ve školách přítomnost „školního psa“ je Švýcarsko.

Ve Švýcarsku existuje jednotná organizace sdružující psovody „školních psů“, která má v současnosti pět regionálních poboček.¹⁴⁸ Její členové se musí aktivně věnovat dětem, ale významnou podmínkou je rovněž pravidelné sebevzdělávání. Také tato organizace registruje členy na základě přistoupení „k dobrovolnému závazku“.¹⁴⁹ Aktivní majitel školního psa tím stvrdí svoji ochotu respektovat standardy kvality, které asociace svou autoritou garantuje.

Členové pak mají k dispozici přístup k neveřejným informačním materiálům a metodickým návodům pro přípravu hodiny se školním psem. Obecné informace, pozvánky na konference, kurzy a školení pro pedagogy, aktuality a pravidelné bulletiny jsou na švýcarském webu dostupné rovněž veřejnosti. Většina těchto informací je v souladu s trendem partnerské německé organizace. Nároky na členy švýcarské asociace školních psů by se na základě publikovaných informací daly shrnout slovy: důvěryhodnost, znalosti, řád, péče a respekt.

Souhrnně lze z dostupných a výše citovaných zdrojů konstatovat, že „školní psi“ se v německy mluvících zemích účastní procesu edukace dětí už téměř 20 let. Převážně se jedná o školy speciální a základní. Co se týká věku dětí, ve shodě s citovanou japonskou zkušeností, jsou školní psi nejčastěji s dětmi tzv. mladšího školního věku.

Osvědčilo se, když je pedagog zároveň psovodem psa a pes je pravidelnou součástí třídního kolektivu. Na vyšším stupni základních škol je „školní pes“ méně běžný, nelze však dohledat relevantní informace, zda je to v souvislosti s organizačními potížemi (přecházením do učeben, střídání učitelů na jednotlivé hodiny), v souvislosti se změnami psychického vývoje žáků v dospívání, nebo se jedná o kombinaci všech těchto faktorů.

¹⁴⁷ L. Agsten, a kol. [online] Dostupné z: <https://schulbegleithunde.de/definitionen> [18.09.2024]

¹⁴⁸ Organizace Schulhunde Schweiz, [online] Dostupné z: <https://schulhunde-schweiz.ch> [03.11.2024]

¹⁴⁹ Kol. autorů organizace Schulhunde Schweiz, *Dobrovolný závazek švýcarských canisterapeutů*. [online] Dostupné z: <https://schulhunde-schweiz.ch/wp-content/uploads/Selbstverpflichtung.pdf> [03.11.2024]

Existují však odborné texty, které podporují myšlenky přínosu přítomnosti psů ve všech typech škol a u žáků a studentů všech věkových kategorií, vysoké školy nevyjímaje.¹⁵⁰

Rakouské, německé a švýcarské zkušenosti s pedagogickými intervencemi za přítomnosti psa potvrzují pedagogové v Polsku. Polská odborná literatura se tématu intervence za přítomnosti psa věnuje multidisciplinárně, ale v posledních letech lze zaznamenat nárůst počtu organizací, které kromě terapeutické, sociální a speciálně pedagogické intervence rozpracovávají metodiku¹⁵¹ vzdělávacích, výchovných a preventivních programů pro děti.¹⁵² Například do akce organizace Stowarzyszenie Zwierzęta Ludziom vzdělávacího programu s názvem LEKCE PSA účastní přes 500 škol po celém Polsku.¹⁵³

Tyto programy jsou zpravidla na vysoké profesionální úrovni. Příkladem může být organizace Dogoterapia Wrocław Profesor Pies. Její členové například velmi aktuálně reagovali na uzavření škol v souvislosti s vlnou pandemie v roce 2020. Spolu se svými psy například natočili vzdělávací video s tematikou státního svátku a státních symbolů, což podporuje myšlenku, že psi mohou pomáhat při vzdělávání dětí i on-line.¹⁵⁴

Tuto skutečnost se podařilo ověřit v české pedagogické praxi i canisterapeutům ostravské organizace ARIS, z.s. , kteří se se školním terapeutickým psem v době pandemie rovněž účastnili vzdálené výuky, a po jejím skončení poskytovali dětem, v případě potřeby i psychologickou podporu. Podrobněji se k tématu vrátíme v kapitole věnované české canisterapii ve školách.

¹⁵⁰ T. B., Chmiel, *Pedagogiczne konteksty obecności zwierząt w wychowaniu*. W: *Zwierzęta w kulturze i wychowaniu*, pod red. Ewy Ogrodzkiej-Mazur, Grzegorza Błahuta. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2017. – s. 136-152

¹⁵¹ Didaktické pomůcky pro canisterapeuty. [online] Dostupné z: <https://www.facebook.com/centrumbajarnia> [30.10.2024]

¹⁵² [online] Dostupné z: <http://psiaedukacja.eu/programy-profilaktyczne/> [03.10.2024]

¹⁵³ Stowarzyszenie Zwierzęta Ludziom. LEKCE PSIA! [online] Dostupné z: <https://edukacja.zwierzetaludziom.pl> [03.02.2024]

¹⁵⁴ Dogoterapia Wrocław Profesor Pies, výukové video [online] 2020 dostupné z: <https://www.facebook.com/580490122109941/videos/697656837651705> [30.10.2024]

Obrázek 14 Vzdálená výuka za přítomnosti psa v době pandemie: Zdroj: archiv vlastní

Posun je znát rovněž v obsahu polských publikací věnovaných výchově a vzdělávání za přítomnosti psa, stejně jako v odborných diskusích o kvalitě a profesních kompetencích dogoterapeuta (kynoterapeuta) v kynopedagogice.¹⁵⁵

Velký podíl na informovanosti polských pedagogů i laických psovodů edukačních psů má nesporně také Monika Litwinow. Terapii psů se věnuje od roku 2012, po ukončení postgraduálního studia kynoterapie na Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy a obhajobě disertace z pedagogických věd, vede terapeutické a vzdělávací centrum BAJARNIA. Od roku 2012 spolupracuje také s „Polskim Towarzystwem Kynoterapeutycznym“ (PTK), kde v letech 2014–2016 působila jako prezidentka. Dobrovolnictvím v PTK přispěla k vytvoření pravidelné akce s názvem „Kufér Skarbów Kynoterapeuta“ a přenesla do polského prostředí program R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs Program)¹⁵⁶ ze Spojených států.¹⁵⁷

¹⁵⁵ B. Kulisewitz, Dogoterapia. Autorský blog [online] Dostupné z: www.dogoterapia.blogspot.com [23.10.2024]

¹⁵⁶ Intermountain Therapy Animals, Dostupné z: <http://www.therapyanimals.org/R.E.A.D.html> [23.10.2024]

¹⁵⁷ V českém prostředí je hlavním propagátorem konceptu R.E.A.D. ostravská organizace ARIS, z.s., jejíž členové se dětskému čtení se psem dlouhodobě věnují.

M. Litwinow rozvíjí a propaguje například jógu se psem, behaviorální terapie se psem, pohádkovou terapii se psem, nácvik sociálních dovedností se psem nebo kreativní pohybové aktivizace se psem. Cílem všech těchto aktivit pro děti je podle Litwinow komplexní stimulace pohybu všech příjemců vzdělávání a terapie se psy.

3.3 Canisterapie v České republice

Jak jsme už zmínili výše, canisterapie se v ČR odborně a prakticky rozvíjí především v oblasti sociálních služeb a zdravotní rehabilitace. Publikálně se jí v této oblasti zabývají například Smékalová, Šlégrová,¹⁵⁸ Telenová a kol.¹⁵⁹ Tvrdá¹⁶⁰ Bicková.¹⁶¹

Pozice canisterapie v české pedagogické teorii i praxi je nepřehledná. Odborná (pedagogická) veřejnost ji, v lepším případě, řadí mezi speciálně pedagogické – rehabilitační metody. Srovnat lze práce Pipekové, Vítkové¹⁶² a Müllera.¹⁶³ Část pedagogů se domnívá, že ji lze u dětí bez specifického znevýhodnění využít jen jako náhodné oživení výuky návštěvou člověka se psem, tedy podle terminologie používané v ČR návštěvou tzv. canisterapeutického týmu (CT-týmu). Tento trend je možné vysledovat z veřejných školních webů, kde jsou naprosto běžně jako prezentace široké náplně aktivit škol zveřejňována reklamní videa a fotografie zachycující neprofesionální a nepřijatelné interakce laických „canisterapeutických“, nebo „zooterapeutických“ týmů s žáky, a to i za přítomnosti pedagogů.

Pro tu část pedagogické veřejnosti, která se v problematice neorientuje, mohou být zavádějící také používané termíny zooterapie, nebo canisterapie. V předcházejících kapitolách jsme i na zahraničních příkladech demonstrovali podobné potíže se zavádějícím obsahem terminologie. Ta evokuje představu terapeutického vlivu zvířat ve smyslu léčebném, psychologickém nebo rehabilitačním, i když tyto pojmy mohou zahrnovat také edukační vliv zvířat (psů). Za hodný zřetel považujeme terminologický vývoj v Německu a Rakousku. Jak jsme ho popsali v předchozí podkapitole.

Obsáhle jsme se věnovali zahraničním zkušenostem s výchovným vlivem canisterapie – v metodách AAT, AAPT, AAT v kombinaci s HEP, případně přímo ve školní výuce s přítomností školního psa. Zkušenosti pedagogů z okolních evropských zemí naznačují potenciál školního psa, jako vlivného „asistenta pedagoga“ – partnera v procesu edukace. Z důvodu terminologické – pojmové nouze v ČR navrhuje v souvislosti s pedagogikou (edukací) užívat místo termínu „canisterapie“ slovní spojení „intervence za přítomnosti psa“ nebo zkratku IZP (případně anglický ekvivalent IPD – intervention in the presence of a dog).

¹⁵⁸ E. Smékalová, L., Šlégrová, *Využití canisterapie v psychoterapii u dětí předškolního a mladšího školního věku*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2014.

¹⁵⁹ K. Telenová, et al., *Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci*, Elva Help z.s. Liberec 2018.

¹⁶⁰ A. Tvrdá, *Canisterapie. Zvíře v sociálních službách*, Plot, Praha 2020

¹⁶¹ A. Tvrdá, *Canisterapie. Zvíře v sociálních službách*, Plot, Praha 2020

¹⁶² J., Pipeková, M., Vítková, *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. Paido, Brno 2001.

¹⁶³ O. Müller, *Terapie ve speciální pedagogice*, Grada, Praha 2014.

Vycházíme-li ze zahraničních teoretických i organizačních zkušeností, můžeme zvažovat hypotézu, že většímu rozšíření odborně aplikované metody školního nebo terapeutického psa brání v České republice absence oborové teorie, nejednotnost pojmů, nejednotnost kvalifikačních požadavků na canisterapeutický tým (psovod a pes), a především neznalost základní školské legislativy a kompetencí pedagoga aktivně zapojujícího psa do procesu vzdělávání v české škole.

Kterým směrem se tedy v ČR canisterapie ubírá? Převažující oborové profilace jsou patrné z posledních tří aktuálních publikací o canisterapii a zooterapii, z webových stran jednotlivých neziskových organizací zabývajících se zooterapií nebo canisterapií, ale v současnosti už i z volně dostupných webových stran jednotlivců, kteří canisterapii školám a zařízením sociálních služeb nabízejí komerčně.¹⁶⁴

Z posledních publikací vyplývá, že zatímco Lenka Šlégrová a Eleonora Smékalová nahlízejí canisterapii ve spojení s edukací psychologickou perspektivou, Jaroslava Bicková naznačuje různé možnosti od terapie a rehabilitace ve speciální pedagogice, až po volnočasové aktivity s prvky tzv. zážitkové pedagogiky.

Kateřina Thelenová s kolektivem, a především Andrea Tvrdá z organizace Elva help, z.s., se snaží canisterapii směřovat do teoretického i praktického konceptu sociální práce. Některé edukační aspekty Tvrdá zmiňuje v souvislosti se sociální aktivizací, případně s edukačními aktivitami osob s tělesným, mentálním nebo kombinovaným znevýhodněním.

Koncept komplexní speciálně pedagogické a sociální intervence, jako sociální služby, kterou klientům a jejich rodinám poskytuje Elva help, z.s. je ukázkovým příkladem mezioborového prolínání v praxi. **Zde konkrétně můžeme sledovat průnik sociální práce se sociální a speciální pedagogikou, jak jsme ho naznačili v první kapitole.**

V souvislosti s kvalitou intervence považujeme za důležité, že v knize Canisterapie se Andrea Tvrdá přímo vymezuje proti chápání canisterapie, jako disciplíny sportovní kynologie. Tím vlastně navazuje na obdobný, už dříve publikovaný názor Lacinové. Ta popisované **zařazení canisterapie mezi jiné druhy kynologického sportu považovala za nebezpečné, vzhledem k možnému zúžení teoretických znalostí a kompetencí psovoda pouze na výcvik a vedení psa.**¹⁶⁵ Také my se s tímto názorem ztotožňujeme.

Převažující odbornou pedagogickou profilaci v souvislosti s canisterapií lze v ČR vysledovat pouze u organizace Aliance pro Rozvoj, Integraci a Soužití, z.s. (ARIS). Její členové se původně od roku 2006 zaměřovali na pedagogickou intervenci v přítomnosti

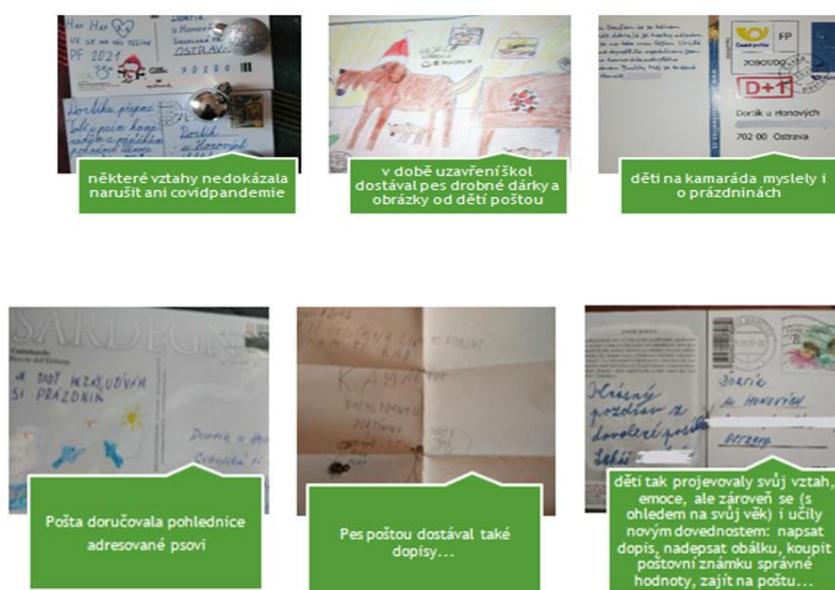
¹⁶⁴ Zde je nutné podotknout, že u fyzických osob poskytujících v ČR canisterapii jako placenou službu nejsou nároky na kvalitu intervence ani na vzdělání konkrétně stanovené a nejsou ani vymahatelné! Těmto osobám v mnoha případech stačí jednorázová canisterapeutická zkouška psa – certifikát vydaný některou z organizací. Tento certifikát garantuje reakce a zdravotní způsobilost psa v den zkoušky, nikoliv vzdělání psovoda v některém z oborů pomáhajících profesí. Přesto se tyto lidé prezentují jako „terapeuté“, což je pro laickou a část odborné veřejnosti velmi matoucí.

¹⁶⁵ J. Lacinová, *Malamuti, průkopníci canisterapie*. Svět psů, 2008 č.2. str 30-31

psů v souvislosti s etopedií ve výchovných ústavech pro mládež. V sociokulturně vyloučených lokalitách se za přítomnosti psů věnovali dětem – klientům nízkoprahových zařízení a otevřených klubů v rámci jednorázových i pravidelných aktivit formou AAA a AAE.¹⁶⁶

V souvislosti s rostoucím zájmem o doučování dětí, především při potížích se čtením, zaměřili pedagogové spolku ARIS pozornost na uplatnění německé, polské a americké metody čtení se psem v podmínkách ČR.

Tato metoda byla implementována včetně dodržování kritérií kvality služby ve vztahu k odbornému vzdělání psovoda-canisterapeuta. Všichni psovodi, kteří se v organizaci této metodě věnují, mají vysokoškolské pedagogické vzdělání, pedagogickou praxi a někteří i rozšiřující vzdělání v oboru sociální práce nebo formou dlouhodobého terapeutického výcviku.¹⁶⁷ Edukace žáků členy tohoto spolku nebyla přerušena ani v době pandemie, kdy školy byly nuceny přejít na vzdálenou výuku. Při aktivní účasti psa ve školní on-line výuce, a na základě následné dobrovolné korespondence žáků (jejich dopisy psovi z prázdnin, k Vánocům i v době sociální izolace od školního kolektivu) bylo možné pozorovat **další z funkcí psa – pomoc při pedagogické krizové intervenci**. Tuto funkci Beetz ve standardních společenských podmínkách svého výzkumu zaznamenat nemohla.

Obrázek 15 Dopisy a pohlednice, které děti v době uzavření škol posílaly psovi.
Zdroj vlastní

Na základě zkušeností s touto pedagogicky orientovanou canisterapií ve formě edukace za přítomnosti psa bylo možné rozšířit třífaktorový model A. Beetz o faktor krizové

¹⁶⁶ Z. Polášek, Š. Honová, [online] 2010 *Využití canisterapie při práci s mládeží s výchovnými problémy*. Dostupné z: www.pprch.cz [21.10.2024].

¹⁶⁷ L. Honová, Š. Honová, Čtení se psem v teorii a praxi. [online] 2019 Dostupné z: <http://docplayer.cz/190837502> [21.10.2024].

intervence a zaznamenat další přínosy odborně řízené přítomnosti canisterapeutického psa ve školní edukaci.

Obrázek 16 Model „4P“. Doplnění „trífaktorového“ modelu A. Beetz o faktor krizové intervence – na základě výzkumu přepracovaný na model „4P“ Zdroj: vlastní

Další organizace v ČR, která se rozhodla věnovat dětem, vznikla v roce 2020 ve Zlíně. Její členové se zaměřili na vývoj speciálního programu prevence pro děti z MŠ a ZŠ.

Nakladatelství Univerzity Palackého v Olomouci vydalo publikaci s názvem Edukační aspekty canisterapie,¹⁶⁸ kde autorky na třiceti stranách odděleně popisují výchovnou a vzdělávací oblast canisterapie a zařadily i popis ukázkové hodiny. Nevýhodou obsahu publikace je neaktuální informační hodnota, odpovídající roku vydání (2008). Uvádíme ji zde jen v zájmu uceleného pohledu na české zdroje canisterapeutické literatury s pedagogickým zaměřením.

Nejnovějším odborným zdrojem k tématu je studijní opora, kterou vydala Technická univerzita v Liberci v roce 2024. Kateřina Telenová v ní píše o canisterapii pro speciální pedagogy, avšak i tento text je spíše zaměřený do oblasti canisterapeutické praxe

¹⁶⁸ G. Petřů, V., Karásková, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008. *Edukační aspekty canisterapie*.

v sociální sféře, jak dokládá skutečnost, že **autorka vnímání profesionální zooterapie ve speciální pedagogice jako sociální inovaci.**¹⁶⁹

Několik stručných kapitol s pedagogickou tematikou lze najít také v už výše citovaných českých knihách o canisterapii nebo zooterapii. Žádnou z nich však nemůžeme považovat za ucelenou pedagogickou nebo speciálně pedagogickou metodiku pro intervenci za přítomnosti psa. Navíc u stručných popisů aktivit v těchto publikacích schází evaluační kritéria, jak správně připomínají autorky Smékalová i Tvrdá.

Je to škoda, protože historicky má česká pedagogika na co navazovat. Na tomto místě považujeme za vhodné upozornit na skutečnost, že naprosto přirozenou, efektivní a vítanou součástí edukace byl pes v ČR už na přelomu 80. a 90. let 20. století. V pozici edukačního psa se tehdy osvědčil briard Edgar z Ecolonu pedagožky MVDr. Blanky Miholové, který s ní docházel na její vyučování v Tauferově střední odborné škole veterinární v Kroměříži, jak dokládá dokument natočený Českou televizí v roce 1994 s názvem *Dobré zprávy MVDr. Blanky Miholové*.

Autoři N. Urbášková, J. Fándli a H. Pinkavová už tehdy k dokumentu uvedli, že pes je od nepaměti náš kamarád, ale může nás i mnohému naučit. Tento dokument je jedinou prokazatelnou historicky zaznamenanou efektivní pedagogickou intervencí za přítomnosti psa v ČR v době, kdy výuka za přítomnosti psa ještě nebyla dávana do souvislosti s canisterapií a česká pedagožka, veterinářka MVDr. Blanka Miholová svým didaktickým počinem intuitivně předstihla světový trend.¹⁷⁰

V současné době už však pouze intuitivnost a vizionářství nestačí. Respektujeme-li oprávněné nároky na kvalitu pedagogické intervence za přítomnosti psa, bylo by pravděpodobně efektivní, pokusit se v ČR následovat zahraniční trendy v síťování organizací a dohodnout se na společném postupu při jednání s MŠMT ČR o oficiálních podmínkách pro přítomnost psů v procesu vzdělávání. Do té doby by bylo vhodné používat v ČR prověřené postupy ze zahraničních publikací – německých nebo polských autorů, než bude v České republice k dispozici ucelená metodika pedagogických intervencí za přítomnosti psů (včetně evaluačních nástrojů).

Pokud se týče didaktických pomůcek pro intervenci se psem u dětí předškolního a raného školního věku, zatím je v ČR nikdo systematicky nevyvíjí ani netestuje. Jestliže se některé týmy snaží o pedagogické obohacení setkání s dětmi, používají většinou „domácí“ vyrobené materiály pro konkrétní tým. S ohledem na kvalitu výsledného efektu i při-

¹⁶⁹ K.Thelenová: *Profesionální zooterapie ve speciální pedagogice*. Vydala Technická univerzita v Liberci 2024. ISBN 978-80-7494-701-8

¹⁷⁰ N. Urbášková, J. Fándli a H. Pinkavová *Dobré zprávy MVDr. Blanky Miholové*. [online] 1994 Doložitelné: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/889207> Dokument není v internetovém vysílání dostupný, k náhledu jsou pouze archivační data. [2111.2024]

znivou cenovou dostupností je pro české CT týmy jistou možností, zajistit si v pedagogické praxi prověřené didaktické sady u polského výrobce.“¹⁷¹

V zahraničí je možné získat didaktické pomůcky i odborné publikace, které se nám osvědčily v předškolních zařízeních i při speciálně pedagogické edukaci.

Obrázek 17 Předmatematické představy. Zdroj: archiv vlastní

¹⁷¹ V pedagogické praxi prověřené didaktické sady u polského výrobce. Dostupné z: <https://www.facebook.com/centrumbajarnia/reviews> [21.10.2024]

Obrázek 18 Pracovní sešit pro učitele základní školy Zdroj: Mengel, I. 2021

3.4 Příklady z české školní praxe s komentářem

V předchozích podkapitolách jsme se zabývali profesionálním přístupem k edukaci za přítomnosti psa. Jak se může projevit nedostatek informací u ředitelů škol a pedagogů v oblasti korektní kvalifikace canisterapeutických týmů, případně podcenění významu kvality této pedagogické intervence a prevence možných rizik se pokusíme demonstrovat níže.

V komentářích poukážeme na rizikové nebo neprofesionální momenty, které vyplývají z výše popsanych teoretických východisek a legislativy.

Nevhodné situace dokumentují fotografie, které jsou volně k dispozici na webu organizací i canisterapeutů jako „PR příkladu dobré praxe“ – což samo o sobě ilustruje neutešný stav v souvislosti s osvětou, etikou a welfare zvířat v praktické canisterapii v ČR.

V úvodu třetí kapitoly jsme několikrát zdůrazňovali, že by měli psovodi a přítomní pedagogové neustále zvažovat, zda jsou navozené situace při interakci dětí a psů účelné, bezpečné a skutečně výchovné. Následující fotografie z reálné praxe „canisterapie“ v ČR dává konkrétní podnět k tomuto zamyšlení.

Obrázek 19 Profesionální bezradnost. Zdroj: *FB, Angaros Ringier Rott*

Na této veřejně sdílené fotografii z jednorázové návštěvy v děčském rehabilitačním stacionáři je patrná absence vhodných základních podmínek terapie (místo, klid pro podněty, individuální cílení), patrné je, že schází jasné cíle canisterapeutické intervence i bezradnost v navozené situaci u všech zúčastněných.

Z pedagogického hlediska je, dle našeho názoru, nevhodné dovolit dítěti sedat na psa. Z hlediska práv zvířete a jeho welfare je tato situace rovněž nepřijatelná i s ohledem na fakt, že kromě dítěte musí pes strpět i to, že mu další pomocník drží „pro jistotu“ rukou zavřenou tlamu. Alarmující je i nekompetentnost přihlížejících zdravotníků a „terapeuta“, kteří vystavili maličké zdravotně postižené děti v ortopedických botách riziku, že pes náhle vstane a terapeut, který současně podpírá druhé znevýhodněné dítě, zranění jednoho nebo obou dětí nebude moci zabránit.¹⁷²

¹⁷² Angaros Ringier Rott. [online] 2018. Veřejný FB profil. Cit. [21.04.2024]

Situace ilustrované na fotografii by rozhodně neměly být v praxi akceptovanou normou. Ukazují mezery v osobních etických normách psovodů, jsou špatným výchovným příkladem pro děti, ale ukazují i nedostatky odborné kvalifikace a osobních hodnot přítomných psovodů „terapeutů“, pedagogů, zdravotníků, rehabilitačních a sociálních pracovníků.

Obdobné nepřijatelné zacházení s canisterapeutickými psy ilustrujeme na komentované grafice chyb nebezpečných a neetických situací, kterou jsme sestavili opět z fotografií volně dostupných na webových portálech škol.

Obrázek 20 Rizikové situace v canisterapii. Zdroj archiv vlastní

Obdobné je to také u následujícího obrázku. Ten opět dokumentuje situaci, kdy jsou děti v nebezpečné interakci se psem, který je veden k tomu, aby v rozporu s odborným trendem situaci „strpěl“. Znovu si připomeňme názory citovaných odporníků o tom, že i sebehodnější pes vždy zůstane šelmou, která se pouze narodila s dispozicí být přátelská k lidem.

Zvíře má právo projevovat nelibost, může se kdykoliv zachovat pudově, proto by vždy při kontaktu dětí se psem měl být v blízkosti přítomen psovod a pedagog, aby nečekané situaci mohli předejít, případně ji řešit. A znovu je tu školský zákon s výčtem povinností pedagoga.

Z pedagogického – výchovného hlediska si musíme položit otázku, jakou zkušenost si děti z této, na fotografii zaznamenané, interakce s canisterapeutickým psem odnesly.

Naučily se správnému chování ke psovi, nebo vzhledem k předškolnímu věku nabyly mylné a pro děti v budoucnu nebezpečné přesvědčení, že každého psa mohou objímat a pokládat na něho obličej? To byl edukační cíl tamních pedagogů?

Obrázek 21 Nevýchované a riskantní. Zdroj: <http://caniska.cz/canisterapie-pro-materske-skoly>

Další velmi nebezpečné situace je možné vidět na propagačním videu¹⁷³ dostupném na veřejných stránkách speciální školy. Na videu je dokonce v jednom okamžiku vidět cvaknutí zubama psa přímo před obličejem děvčete, které se v leknutí odtáhne. Tato “PR ukázka“ je plná riskantních a odborně nepřijatelných situací, které porušují hned několik legislativních norem, včetně školského zákona. Přesto je video veřejně prezentováno jako profesionální speciálně pedagogická terapie, která je dokonce „canisterapeutům“ hrazena z grantového zdroje.

Při pečlivém studiu jednotlivých videí na stránkách této školy nenalezneme žádné, na kterém by placená, tedy profesionální canisterapie splňovala požadavky na stanovený cíl, podmínky pro terapii (klid, kontrolované podněty, jejich přiměřenost, individuální při-

¹⁷³ Canisterapie ve speciální škole. Veřejný FB profil školy. Dostupné z <https://www.facebook.com/reel/550211397535197>

stup, řízení průběhu). S ohledem na závažné diagnózy žáků a možnost vzniku záchvatů ve stresových situacích je to absolutně nezvládnutá a nekompetentní práce speciálních pedagogů, kteří jsou za děti ze zákona odpovědní.

Navíc zde dochází k opakovanému porušování hned několika paragrafů školského zákona přítomnými pedagogy.

Některá pochybení a sporné situace si rozebereme na snímcích z onoho videa, případně z fotografií z veřejného webu této speciální školy.

Obrázek 22 Ohrožení bezpečí dítěte i CT psa. Zdroj:veřejný FB školy

Ze snímku je patrné nejen to, že dětem canisterapeuté a přihlížející pedagogové umožnili nebezpečné chování ke psovi (pevné sevření krku psa v těsné blízkosti obličeje dítě-

te), čímž porušili zákon na ochranu zvířat proti týrání a připustili potenciálně nebezpečnou situaci, takže současně porušili školský zákon v části povinnosti pedagoga.

Obrázek 23 Ohrožení zdraví žáka I Zdroj:veřejný FB školy

K žákům s touto diagnózou je potřeba přistupovat s velkou šetrností, s ohledem na křehkost tělesné stavby i tenkou a velmi citlivou pokožku. Proto je nezbytné dávat na klín podložku tlumící váhu psa a chránící kůži před poraněním drápy. Pokud to neví canisterapeut, byť by to vědět měl, prezentuje-li se jako placený odborník, bylo na pedagogovi, aby tuto situaci vůbec nepřipustil.

Pedagog zde však ani není v takové blízkosti, aby případně zabránil nečekané reakci psa. Pouze v pozadí přihlíží. Vztáhneme-li situaci ke školské legislativě, pak lze konstatovat, že tím pedagog opět porušil svoji povinnost řídit průběh terapie a zajistit žákům bezpečí.

Obrázek 24 Ohrožení zdraví žáka II Zdroj:veřejný FB školy

Obdobná situace ze stejného videa, ovšem tentokrát ještě s větším psem, který se opírá packou žákovi v rozkroku chlapce. **Přínos této formy „terapie“ snad lze najít pouze v ukázce špatného příkladu pedagogické a canisterapeutické praxe.**

Obrázek 25 Ohrožení zdraví žáka III Zdroj:veřejný FB školy

Nakolik je situace žákovi příjemná je patrné z fotografie. Z hygienického hlediska se ovšem jedná o další selhání canisterapeuta i pedagoga. Jakékoliv olizování v obličeji žáků se speciálně vzdělávacími potřebami, zdravotními omezeními a tím i mnohdy výrazně narušenou imunitou je nepřipustné! (Stejně nevhodné je jakékoliv nevyžádané olizování klientů v canisterapii). Profesionálním standardem by mělo být i nabídnutí vlhčeného ubrousku nebo pomoc při utření rukou klientovi, který podává psovi pamlskek.

Psovod i milovník psů z personálu zařízení musí mít neustále na zřeteli, že každý člověk má individuální nároky na hygienu i individuální hranice toho, co je a co mu není příjemné.

Na tomto příkladu chceme upozornit na obdobné situace v zařízeních sociálních služeb nebo nemocnicích. Tam například často trpí nešetrným vnucováním psa do postele bez podložky, která by chránila povlečení a bez možnosti otřít si ruce po kontaktu se zvířetem hlavně trvalé ležící seniorky.

Personál ani canisterapeuté si neuvědomují, že tyto ženy ve svém aktivním životě měly vlastní hygienické zvyky a psa na gauč nebo do postele by třeba nikdy nepustily. Nyní jsou této situaci vystaveny v rámci „terapie“ a v pozici odkázaných na pomoc jiných osob se nemají odvahu vymezit. Případně jsou už ve stavu, kdy se vymezit nebo projevit nevěli ani nedokáží.

Asi se shodneme, že tato forma terapie u žáka i u seniorů může vyvolat nežádoucí stres i jiné komplikace.

Pokud se vám zdá, že přátelské olíznutí psa je drobnost, kterou je možné tolerovat, pak si tedy připomeňme na obrázku níže, co všechno pes během dne s nadšením sobě vlastním olizuje.

Obrázek 26 Proč je olizování psem nevhodné Zdroj: archiv

Abychom byli objektivní, tato škola není jediná, kde po podrobném zkoumání fotografického materiálu vidíme hrubé chyby. Obdobné nebezpečné situace za přihlížení pedagogických pracovníků jsme našli na fotografiích z letního tábora pro děti s handicapem u další organizace v Moravskoslezském kraji.

Obrázek 27 Neefektivní a riskantní canisterapeutická intervence Zdroj: archiv

Už několikrát jsme zmiňovali, že školský zákon ukládá pedagogům (i těm volnočasovým) zajistit bezpečné prostředí pro žáky, předcházení úrazům i prevenci patologických jevů včetně šikany.

Navzdory tomu pedagogičtí pracovníci na tábore pro znevýhodněné děti připustili situaci, kdy je chlapec vybrán ze skupiny vrstevníků, v kruhu ostatních je pro dospívajícího mladého muže v eticky sporné poloze, a musí strpět u svého obličeje tlamu pro něho neznámého psa, který mu snímá čepici. Tento chlapec, i kdyby měl obavy, tento strach nemůže projevit, aby se nestal terčem posměchu ostatních dětí. Tato ukázka opět postrádá edukační záměr a řízení průběhu.

Jedná se tedy o další metodicky a pedagogicky nezvládnutou „canisterapeutickou“ situaci, která je v rozporu se základní školskou legislativou, ale především může zanechat škody na psychice žáka. Navíc v tomto případě neměl pes ani canisterapeutickou zkoušku a jeho majitelka ani základní proškolení. To nelze omluvit ani snahou o „dobrý skutek“.

Obrázek 28 Nevhodná forma AAA, selhání volnočasových pedagogů. Zdroj: archiv

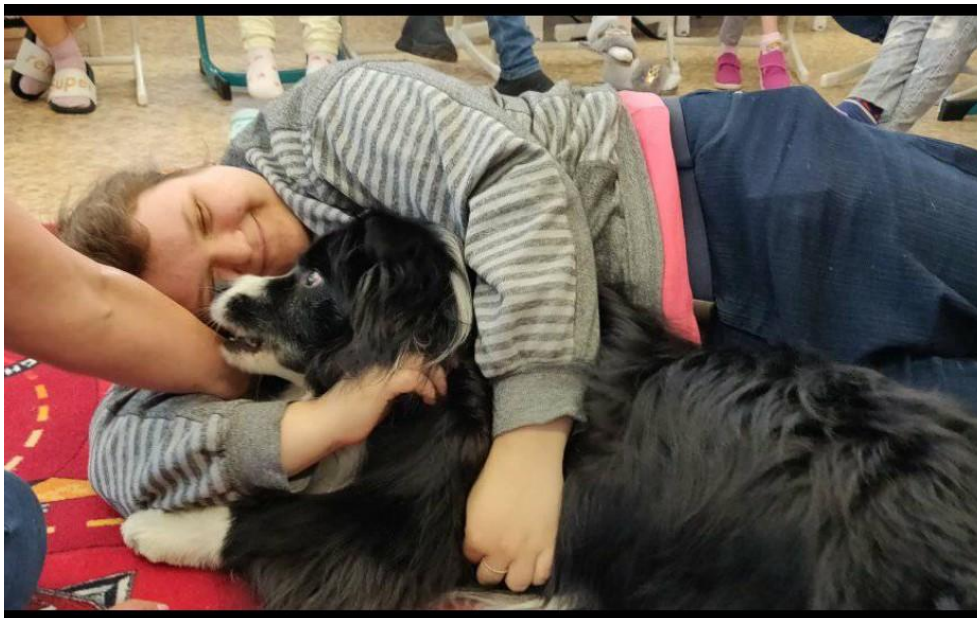
Na tomto obrázku je opět chlapec se znevýhodněním vystaven před kamarády nekomfortní situaci, kdy je na něho upřena pozornost, má v zádech neznámého velkého černého psa a nemá vedle sebe asistenta, který by ho provázal a poskytoval mu pocit opory a bezpečí.

Mimo to nemá ani vhodnou obuv. Pokud by z nervozity například přišlápl nazouvací obuv a upadl, mohl by pes na nečekanou situaci zareagovat leknutím a následně obrannou reakcí. Protože pedagog si opět neplní svoji základní povinnost poskytovat žákům bezpečné prostředí a prevenci před úrazem, je pravděpodobné, že psovod by sám situaci nezvládl.

Ze speciálně pedagogického hlediska je třeba připustit i možnost, že emočně vypjatá situace v kombinaci se stresem z pádu nebo agresivní reakcí psa by u dítěte s postižením mohla vyvolat shoršení jeho zdravotního stavu.

Fotografie nám rovněž slouží k upozornění, že pro klienty je stejně důležitá povaha, přiměřená velikost psa, ale i jeho barva nebo množství srsti, její pach. To jsou faktory,

kteří individuálně mohou vyvolat nečekané reakce. Proto je nezbytné je rovněž brát v úvahu.

Obrázek 29 Ohrožující canisterapie, porušení § 29 školského zákona v praxi Zdroj: Jana Janků, veřejný FB profil

Poslední fotografie z veřejného profilu dlouholeté canisterapeutky, podílející se na školení, testování CT týmů a vystavování certifikátů v ČR dokresluje, že se nejedná o náhodné excesy, nýbrž o v České republice běžně praktikovaný kontakt dítěte se psem, který nepoučená laická i odborná veřejnost považuje za standardní průběh canisterapeutické návštěvy.

Na otázku co je na fotografii z pedagogického i canisterapeutického hlediska špatně, by si po prostudování této studijní opory měl každý pedagog umět kompetentně odpovědět. Prevence spočívá v respektování legislativy, bezpečí dítěte a welfare zvířete.

Jak jsme už několikrát zdůraznili, po prostudování školského zákona je jasné, že k riskantním situacím by i s pedagogy neznajícími canisterapii vůbec nemělo docházet.

Podle platné legislativy je škola povinna zajistit pro žáky podmínky odpovídající hygienickým a bezpečnostním požadavkům uvedeným v příslušných právních předpisech, ale i v souvisejících metodických pokynech.

Mimo několikrát citovaný školský zákon i metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT¹⁷⁴ lze připomenout i zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění

¹⁷⁴ Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT. [online] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38377> [cit. 26. 11. 2024]

pozdějších předpisů, upravuje i posuzování zdravotní způsobilosti žáků ke vzdělávání, tělesné výchově a sportu.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR také vydalo Koncepti přístupu MŠMT k bezpečnosti a ochraně zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních v regionálním školství ČR¹⁷⁵. Podle tohoto dokumentu i zpracovatelé metodiky připouštějí, že v oblasti BOZ je nedostatečně řešena také problematika chovu zvířat v rámci vzdělávání a environmentální výchovy (aniž by to souviselo s oborem vzdělání, jako např. u středních škol agronomického směru).

V závěru citované publikace kolektiv autorů z ministerstva školství výslovně uvádí, že v oblasti BOZ stále zůstává nešetřena, mimo jiné, problematika školního chovu zvířat.

Autoři citovaného materiálu dále připomínají, že nedílnou součástí BOZ žáků ve školách je i vzdělávání v této oblasti, a to jak pedagogických pracovníků, tak i žáků. Zároveň ovšem dodávají, že k výuce bezpečnostních témat nejsou absolventi pedagogických fakult dostatečně vzděláváni, a to i přesto, že existuje nezávazné usnesení pro začlenění tohoto tématu do studijních programů pedagogických fakult.

Dále autoři publikace v doporučení připomínají, že jsou v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků poskytovány bezplatné prakticky zaměřené kurzy, o které není dostatečný zájem. Podle autorů koncepce tím není naplněn požadavek na kompetenční úroveň vyučujících.¹⁷⁶

V závěru připomínají, že při vzdělávání žáků je velmi důležitý přístup školy k zohlednění a zapracování bezpečnostních témat do školního vzdělávacího plánu.

Co k tomu dodat? Protože canisterapeutické organizace testují desítky psů ročně, nemohou po jednom setkání s psovodem a psem odhadnout další práci canisterapeutického týmu, ani nést odpovědnost za profesní chyby personálu zařízení.

Tyto situace ale opět potvrzují potřebu jasných pravidel, osvěty, zastřešující organizace a podmínky kontinuálního proškolení a testů canisterapeutických týmů. Do té doby platí školský zákon a odpovědnost má v plném rozsahu přítomný pedagog, potažmo vedení školy.

A naše stanovisko? Je shodné s názorem norské cvičitelky psů T. Rugaas. Princip, který by měl tvořit základ práce se psem je ten, že psi nemohou trpět našimi ambicemi, bez ohledu na to, jak důležitá se nám naše práce zdá.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Kol. aut., *Koncepce přístupu mšmt k bezpečnosti a ochraně zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních v regionálním školství ČR*. [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2021/03/Koncepce-BOZ.pdf> [cit. 26. 10. 2024]

¹⁷⁶ Kol. aut., *Koncepce přístupu mšmt k bezpečnosti a ochraně zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních v regionálním školství ČR*. [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2021/03/Koncepce-BOZ.pdf> [cit. 26. 11. 2024]

¹⁷⁷ T. Rugaas, *Konejšivé signály*, Plot, Praha 2019. ISBN 978-80-86523-80-4 [in:] www.dogoterapia.blogspot.com

SHRNUTÍ KAPITOLY

Třetí kapitola studijní opory se věnuje terapii za přítomnosti psa v pedagogické praxi a zdůrazňuje význam profesionality i teoretického ukotvení této metody. V České republice dosud chybí jednotný systém vzdělávání pedagogů i psovodů, kteří se věnují edukaci za přítomnosti psů, což vede k nejasnostem v terminologii i praxi. Kapitola uvádí, že úspěšná pedagogická intervence za přítomnosti psa vyžaduje spolupracující tým složený ze školního vedení, pedagogů, psovoda a dalších odborníků. Klíčové jsou také dovednosti pedagoga, jako je plánování, stanovení cílů, reflexe a vytváření bezpečného prostředí pro děti i zvíře. Neopomenutelným faktorem je připravenost pedagoga na nečekané situace, jako je změna chování dětí nebo psa v reakci na emoční podněty.

V kapitole jsou prezentovány i zahraniční zkušenosti, zejména z Německa, Rakouska, Slovenska a Polska, kde je využití psů ve vzdělávání legislativně ukotveno a podporováno odbornými publikacemi. Významné je například zavedení termínu „školní pes“, který označuje psy aktivně zapojené do výuky v různých formách – od pravidelných hodin až po jednorázové návštěvy. Výzkumy ukazují pozitivní vliv přítomnosti psů na motivaci dětí, zlepšení sociálního klimatu ve třídě a rozvoj empatických dovedností.

Text kapitoly znovu upozorňuje na nedostatky v české praxi, například absenci systematické dokumentace průběhu intervencí nebo neřešené otázky etiky a welfare zvířat. Kritizuje nedostatečné vzdělání a kvalifikaci některých psovodů a pedagogů, což může vést ke zkresleným očekáváním a neefektivnímu využití této metody. Inspirací mohou být zahraniční standardy, jako je třífaktorový model A. Beetz, zahrnující motivaci, relaxaci a podporu sociálního chování žáků. Český příklad implementace krizové intervence s využitím školního psa během pandemie dokládá, že tato metoda má i širší potenciál.

Dále kapitola zmiňuje nové přístupy, jako je humánní vzdělávání (HEP) a terapie hrou za přítomnosti psů (AAPT), které kladou důraz na etiku, respekt ke zvířeti a nenásilný přístup. Autoři doporučují, aby česká pedagogika zavedla ucelenou metodiku pro edukaci za přítomnosti psů, která by zahrnovala jasná kritéria pro kvalitu, bezpečnost a efektivitu. V neposlední řadě kapitola zdůrazňuje potřebu multidisciplinární spolupráce a sjednocení přístupu mezi českými odborníky, institucemi a ministerstvy.

Závěrečná podkapitola na fotografiích z praxe názorně demonstrovuje nejčastější chyby, které vznikají neprofesionalitou canisterapeutů, přičemž chybami a nedostatečným plněním povinností, které pedagogům a vedení škol ukládá školský zákon, jsou ohroženi žáci.

OTÁZKY

1. Jaké jsou klíčové kompetence pedagogů při edukaci za přítomnosti psa?
 2. Proč je důležitý spolupracující tým pro úspěšnou realizaci canisterapie ve školách?
 3. Jaké legislativní rozdíly existují mezi Českou republikou a sousedními zeměmi v oblasti využití psů ve vzdělávání?
 4. Jaké přínosy pro vzdělávání dětí identifikovala A. Beetz ve svém třífaktorovém modelu?
 5. Co znamená termín „intervence za přítomnosti psa“ a proč je navrhován místo termínu „canisterapie“?
 6. Jaké etické aspekty jsou spojeny s přítomností psů ve vzdělávacím procesu?
 7. Jaký vliv může mít únava učitele na efektivitu edukace za přítomnosti psa?
 8. Jaké možnosti přináší využití školních psů v krizové intervenci podle české zkušenosti?
 9. Jaké faktory by měly být zohledněny při plánování hodin za přítomnosti psa?
 10. Co může zabránit ohrožení žáka neprofesionálním přístupem canisterapeuta?
-

LITERATURA

Agsten L., Hundegestützte Pädagogik in der Schule (HuPäSch). Notwendige Voraussetzungen und Chancen - ein Erfahrungsbericht. [in:] Katholische Bildung 2013, č.12, s. 503–508.

Arbour R., Signal T., Taylor N., Teaching Kindness: The Promise of Humane Education. Society and Animals. Journal of Human-Animal Studies 2009, č.17 s.136–148

Beetz A., Hunde im Schulalltag, München u.a.: Reinhardt 2012.

Beetz A., Kotrschal K., Kölbl-Tschulik D., Der Einsatz von Hunden in der Schule: aktuelle Praxis, wissenschaftlicher Hintergrund und Rahmenbedingungen, „Erziehung & Unterricht“, 2013, s. 160–167.

Beetz A., Wohlfarth R., Ist die Schule auf den Hund gekommen? Zum Einsatz von Schulhunden - Praxis, Effekte und Rahmenbedingungen, „Die Grundschulzeitschrift“, 2015, č. 282, s. 14–17.

Benešová P., et al. *(Ne)Bezpečný svět Bindi Sue*, Bratrstvo psích tlapek, z.s., Zlín 2020.

Bicková J., *Zooterapie v kostce*, Portál, Praha 2020.

Carrol J., Humanismus. Zánik západní kultury, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1996.

Franczyk A., Krajewska K., Skorupa J., Baw się poprzez animaloterapię. Przykłady gotowych sytuacji edukacyjnych z udziałem zwierząt, (z doświadczeń zaczerpniętych podczas pracy terapeutycznej prowadzonej we współpracy z Fundacją Ama Canem) – Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.

Frömming H., DIE MENSCH-TIER-BEZIEHUNG: THEORIE UND PRAXIS TIERGESTÜTZTER PÄDAGOGIK, VDM, MÜLLER, SAARBRÜCKEN 2006.

Galajdová L., Galajdová Z., Canisterapie – Pes lékařem lidské duše, Portál, Praha 2011.

Galajdová L., Pes lékařem lidské duše, Grada Publishing, Praha 1999.

<Šárka Honová> - <Canisterapie v pedagogické praxi>

Géringová, J., Pomáhající profese – tvořivé zacházení s odvrácenou stranou, TRITON, Praha 2011.

Göbelová T., Obecná pedagogika. Základní pedagogické kategorie, Ostravská univerzita, Ostrava 2013.

Grenz S., Úvod do postmodernismu. Návrat domů, Praha 1997.

Hartl P., Psychologický slovník. Vyd. 2. Jiří Budka, Praha 1994.

Hartl P., Hartlová H., Psychologický slovník, Portál, Praha 2010.

Haškovcová H., Lékařská etika, Galén, Praha 2002.

Hloušková L., Proměna kultury školy v pedagogických diskurzích, Masarykova univerzita Filozofická fakulta, Brno 2008.

Chmiel T. B., Pedagogiczne konteksty obecności zwierząt w wychowaniu. W: Zwierzęta w kulturze i wychowaniu, pod red. Ewy Ogrodzkiej-Mazur, Grzegorza Błahuta. – Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017.

Ingersoll R., Alsalam N., Teacher professionalization and teacher commitment: a multilevel analysis, Statistical analysis report (National Center for Education Statistics), SASS, Washington, DC 1997.

Janík T., Didaktika obecná a oborová: pokus o vymezení pojmů [in:] J. Průcha (ed.), Pedagogická encyklopedie, Portál, Praha 2009

Janík T. a kol., Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky, Masarykova univerzita, Brno 2013.

Janík T. a kol., Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky, Masarykova univerzita, Brno 2016.

Janík T., Najvar P., Kubiátko M., a kol., Kvalita kurikula a výuky: výzkumné přístupy a nástroje, Munipress, Brno 2011.

Janík T., Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání, Paido, Brno 2005.

Jankovský J., Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením, Triton, Praha 2001.

Janík T., a kol., Výzkum výuky, tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody. Paido, Brno, 2009.

Kasíková H., Kooperativní učení, kooperativní škola, Portál, Praha 1997.

Kokocinska A. M., Zooterapia z elementami etologii, Impuls, Kraków 2016.

Kovalíková S., Integrovaná tematická výuka, Spirála, Kroměříž 1995.

Kulisiewicz B., Witaj, piesku! Impuls, Kraków 2007.

Kulisiewicz B., Dogoterapia we wspomaganiu nauki i usprawnianiu techniki czytania. Impuls 2. vyd. Kraków 2014.

Leonhardt Ch., Hunde in der Schule. Implementierung der tiergestützten Pädagogik (TP) in den Schulalltag, Pädag. Hochsch. Steiermark, Bachelorarb., Graz 2011.

Najbert E., Sipowicz K., Pietras T., Dogoterapia, Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa 2016.

Maňák J., Švec, V., Výukové metody, Paido, Brno 2003.

Matějček Z., Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí. 3. vydání. Jinočany 2001.

MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ, DEPARTAMENT RYNKU PRACY, (2018). Informacja o zawodzie – Kynoterapeuta (dogoterapeuta) 323007. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB.

Müller O., a kol, Terapie ve speciální pedagogice. 2. vydání. Grada, Praha 2014.

Odendal J., Zvířata a naše mentální zdraví: Proč, co a jak., Brázda s.r.o, Praha 2007.

Pedersen H., Animals and education research: Enclosures and openings [in:] Segerdahl P. (ed.), Undisciplined animals: Invitations to animal studies, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2011, s. 11-26.

Pedersen H., Animals in schools: Processes and strategies in human-animal education, Purdue University Press, West Lafayette 2010.

Pelikán J., Pomáhat být. Otevřené otázky teorie provázející výchovy, Karolinum, Praha 2002.

Petlák E., Inovácie v edukačnom procese, Dubnický technologický inštitút, Dubnica nad Váhom 2012.

Petrů G., Karásková V., Edukační aspekty canisterapie, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008.

Průcha J., Pedagogická encyklopedie. Portál, Praha 2009.

Průcha J., Moderní pedagogika. Portál, Praha 2009.

Průcha J., Alternativní školy a inovace ve vzdělávání, Portál, Praha 2012.

Průcha J., Pedagogická evaluace: hodnocení vzdělávacích program, procesů a výsledků, Masarykova univerzita, Brno 1996.

Rugaas, T., Konejšivé signály, Plot, Praha 2019

Rýdl K., Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti, Marek Zeman, Praha 1994.

Rýdl K., Inovace školských systémů, ISV, Praha 2003.

Slowík J., Speciální pedagogika. Vyd. 1. Grada, Praha 2007.

Smékalová, E. Šlégrová, L, Využití canisterapie v psychoterapii u dětí předškolního a mladšího školního věku. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2014.

Schweitzer, A.: Nauka úcty k životu. DharmaGaia, Praha 1993.

Shapiro L. E., Emoční inteligence dítěte a její rozvoj, Portál, Praha 2007.

Siemieniecki D. a B., Teorie kształcenia w świecie cyfrowym, Impuls, Kraków 2019.

Slavík J., Janík P., Knecht P., Transdisciplinární didaktika o učitelském sdílení a zvyšování kvality výuky napříč obory, Masarykova Univerzita Pedagogická fakulta, Brno 2017.

Stančíková M., Šabatová J., Canisterapie v teorii a praxi. Sdružení PIAFA, Vyškov 2012.

Šimkovič J., Naivná pedagogika z praxe. Vydal Juraj Šimkovič, 2018.

Telenová K., et al., Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci, Elva Help, z. s. Liberec 2018.

Tvrdá A., Canisterapie. Zvíře v sociálních službách, Plot, Praha 2020.

Van Fleet, R., Play therapy with kids & canines: Benefits for children's developmental and psychosocial health. Professional Resource Press 2014.

Velemínský M., Zooterapie ve světle objektivních poznatků, Nakladatelství Dona, České Budějovice 2007.

Walterová E., Černý K., Greger D., Chvál M., Školství - věc (ne)veřejná? Názory veřejnosti na školu a vzdělávání, Karolinum, Praha 2010.

Zormanová L., Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod, Grada Publishing, Praha 2012.

Zdrojová česká legislativa, kurikulární dokumenty a metodické pokyny vztahující se k tématu ve školství:

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

Rámcové vzdělávací programy,

zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon,

zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,

vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů,

vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů,

vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů,

vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů,

vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných, ve znění pozdějších předpisů.

SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY

Studijní opora, která je zaměřena na rozšíření teoretických poznatků v oblasti zooterapie se zaměřením na canisterapii, tedy na přítomnost psa v procesu speciálně pedagogické rehabilitace výchovy a vzdělávání žáků škol a školských zařízení v České republice.

Autorským cílem bylo v teoretické rovině sumarizovat dosavadní zahraniční poznatky a zkušenosti s pedagogickou intervencí za přítomnosti psa ve výchově a vzdělávání, a zasadit tyto poznatky do kurikulárního rámce v podmínkách českého školství.

Hlavním tématem byly nároky na pedagogy, kteří se rozhodnou pro tuto formu pedagogické intervence, za podmínky respektování odbornosti, kvality i souvisejících přesahů na respektování kurikula a platné legislativy.

V teoretické rovině jsme definovali pojmy související se zooterapií a canisterapií, zasadili canisterapii do teoretického i praktického rámce pomáhajících profesí. Věnovali jsme se zahraniční terminologii i etickým trendům v souvislosti s terapií a edukací za asistence zvířat.

Následně jsme srovnávali dostupnou českou odbornou literaturu se zahraničními výzkumy. O aktuální zahraniční výzkumy a trendy v pedagogické teorii a praxi sousedních zemí (Polsko, Německo, Rakousko, Švýcarsko) jsme opřeli náš názor, že canisterapie není jen pomocná technika ve speciálně pedagogické rehabilitaci, jak je dosud, dle našeho názoru chybně, prezentovaná vlivem publikace kolektivu autorů kolem Oldřicha Müllera.

Kromě systematicky propracované metodiky školních psů v německy mluvících zemích jsme uváděli výchovné efekty školních psů v Japonsku, americký projekt HEP zaměřující se na etickou výchovu, projekt RED specializovaný na podporu čtenářské gramotnosti formou čtení psůvi, australské, britské a polské projekty prevence úrazů při kontaktu se zvířaty, projekty prevence šikany, podporující vrstevnické vztahy i projekty environmentální výchovy.

Pro další rozvoj teorie nabízíme k diskusi nové odborné termíny, které by v souvislosti s canisterapií ve školách a školských zařízeních nebyly prvoplánově zavádějí.

Rovněž jsme studující upozornili na přínos metody „3A“ pro výzkum kvality výuky, neboť v celé studijní opoře opakovaně připomínáme, že považujeme za nezbytné vytvoření teoretických a metodologických standardů kvality edukace za přítomnosti psa tak, aby mohly sloužit k dalšímu vzdělávání pedagogů i canisterapeutických týmů.

Cestu k tvorbě standardů a k celkové změně profesního přístupu vidíme ve spolupráci s vědeckými pracovišti pedagogických fakult, s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR i s odborníky z praxe v ČR i zahraničí. Tato strategie se osvědčila kolegům

v Polsku, Německu, Rakousku a vedla k úpravě legislativy, vzniku kvalitní metodiky i profesních a etických standardů.

Přestože jsme v textu opakovaně upozorňovali na příznivý vliv terapie i edukace za přítomnosti psa, a jsme nadšenými propagátory této aktivizační techniky, cítíme povinnost upozornit na rizika spojená s neinformovaností pedagogů, s nedostatkem zkušeností s touto technikou v pedagogické praxi a s reálnou odbornou nekompetentností velké části současných canisterapeutických týmů docházejících do škol, případně podílejících se na speciálně pedagogické rehabilitaci v České republice.

Na základě dosavadních poznatků doporučujeme tuto efektivní, avšak organizačně a profesně náročnou aktivizační, didaktickou, rehabilitační techniku pouze erudovaným pedagogům.

Přestože by studijní opora měla být oproštěna od osobních názorů a pocitů, v závěru si tento svůj osobní názor dovoluji prezentovat.

Stále jsem přesvědčena, že pes ve škole může být skvělým společníkem dětí a pomocníkem pro učitele, psychology, terapeuty či fyzioterapeuty. Avšak partnerství by to VŽDY mělo být znalostně podložené, chtěné, vyžádané a vzájemně vítané!

Ve studijní opoře jsme citovali trenérku psů **Turid Rugaas, která je přesvědčena, že psi nesmí trpět našimi ambicemi, bez ohledu na to, jak důležitá se nám naše práce zdá.**

Osobně se domnívám, že tentýž mravní imperativ by psovodi asistenčních, terapeutických či edukačních psů měli vždy respektovat také ve vztahu k žákům ve školách, ke kolegům pedagogům i správním zaměstnancům zařízení.

Tlak na realizaci nevyžádané nebo nekompetentní terapie – edukace za přítomnosti psa – může vyvolat nepřiměřenou zátěž a následně vést i k nepříjemným zkušenostem pro všechny zúčastněné, včetně dětí. Tuto možnost nelze akceptovat z pedagogického ani etického hlediska.

PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON

	Čas potřebný ke studiu		Cíle kapitoly
	Klíčová slova		Nezapomeňte na odpočinek
	Průvodce studiem		Průvodce textem
	Rychlý náhled		Shrnutí
	Tutoriály		Definice
	K zapamatování		Případová studie
	Řešená úloha		Věta
	Kontrolní otázka		Korespondenční úkol
	Odpovědi		Otázky
	Samostatný úkol		Další zdroje
	Pro zájemce		Úkol k zamyšlení

Název: <Canisterapie v pedagogické praxi>

Autor: **Mgr. Šárka Honová, Ph.D.**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě

Určeno: studentům SU FVP Opava

Počet stran: 114

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.